WIBORGS NYHETER

ISSN 2324-0091

Redaktionsbyrån var fordomsdags: Salakkalahtigatan 9 • Telefon 336 • Redaktionstid kl. 8–12, 7–12
Kontor och expedition: Salakkalahtigatan 9 • Telefon 324 kl. 9–14

N:r 1 • Huvudredaktör: Lars-Einar Floman | Redaktör & Ombrytning: Rabbe Sandelin | SÖNDAGEN den 7 januari 2018

Handelsgillet i Wiborg 130 år

Det är inte alldeles vanligt i Finland med långt över 100 år gamla samfund. Några wiburgensiska finns och av dem firade Handelsgillet i Wiborg hela 130 år vid en jubileumsfest den 25 mars 2017.

Carl Fredrik Sandelin, Mikael Westerback, Emer Silius.

Gillet grundades av bergsrådet Seth Sohlberg 1887. Det hade kunnat vara fyra år äldre eftersom bokhandlaren, stadsfullmäktigeordföranden mm. Walter Hoving redan då grundade ett gille som dock aldrig tog fart; tiden var inte mogen. Men då Gillet på nytt grundades av Seth Sohlberg kom det väl igång och hade vid sekelskiftet 1900 redan 280 medlemmar.

Jubileumsfesten den 25 mars 2017 hölls på Svenska Klubben i Helsingfors som tillhandahöll stiliga lokaliteter för jubileet där 55 gillesbröder och 6 inbjudna gäster deltog. *Fransk fågel* serverades traditionellt i Nedre hallen. I Elisabetssalen i andra våningen följde först vårmöte med stadgeenliga ärenden vilka snabbt avklarades. Gillets ordförande Mikael Westerback berättade i sitt hälsningstal om Gillets fortsatta historia efter grundandet till ”den andra viborgska smällen” den 30 november 1939 då sovjetiska plan plötsligt anföll Finland och bombade bl.a. Viborg exakt 444 år efter den första viborgska smällen 1495. Viborg förlorades två gånger och därmed också Gillets hus. Det enda som räddades var Gillets silverkanna som nu är en dyrbar klenod. Efter kriget har Gillet sin hemvist hos det välvilligt inställda Handelsgillet i Helsingfors. Helsingforsgillets ordförande, gillesbroder Johan Hjelt var med på festen och harangerades. För närvarande har Wiborgsgillet 130 medlemmar och mår bra delvis också tack vare en viss rekrytering av nya gillesbröder från Östra Finlands Nation.

Ordföranden hade ytterligare den angenäma uppgiften att för mötet lägga fram styrelsens förslag att kalla tvenne hedersmedlemmar vilket sker ytterst sällan. Bägge godkändes: Carl Fredrik Sandelin med stark Viborgsbakgrund på mödernet har flitigt skrivit om staden i Wiborgs Nyheter, hållit föredrag, senast på föregående jubileum om Seth Sohlberg, och skrivit historiken om handelshuset Hackman. Även den andra nya hedersmedlemmen Emer Silius har oförtröttligt skrivit om Viborg i WN, särskilt om vandringar i Die Festung. Emer Silius är därtill aktiv i många andra Viborgsföreningar, bl.a. i Tyrgilsmuseet och har skrivit historiken om 7 januarisoaréerna 1820–2010 och har årligen besökt dagens Viborg för att berätta om WN.

Efter mötet och ceremonierna höll professorn i historia vid Helsingfors universitet Henrik Meinander festföredraget benämnt ”Stolta stad – Viborgs roll i det självständiga Finlands historia”. På sitt charmanta och historiskt sakliga sätt trollband han åhörarna med att efter en kort återblick betona Viborgs viktiga roll både politiskt och geografiskt. Landets andra största stad och samtidigt den mest mångkulturella hade en oerhört viktig roll i Finland vilken dock tvenne gånger gick förlorad i och med krigen.

Det musikaliska inslaget under den solenna akten bestod av fosterländsk musik med karelsk betoning. Sångare ur Muntra Musikanter med soloinslag av Antti Tolvanen och med Henrik Wikström vid flygeln framförde Atenarnas sång, Karelen mitt land, Sillanpää-marschen och Ladoga-musik. Det kan nämnas att de flesta åhörarna inte tidigare hört Karelen mitt land, Sillanpää-marschen och Ladoga på svenska. Texterna hade med stor möda letats fram enkom för Gillets jubileum.

Middagen som intogs i Spegelsalen bestod av fiskassiett, innerfilé av oxe med anklever och madeirasås, punschbrylépudding med passionsfruktsorbet samt passande drycker varefter följde kaffe avec. De gamla wiburgensiska snapsvisorna klingade väl sedan förre ordföranden Lars-Einar Floman tagit ton.

De nyvalda hedersmedlemmarnas tack framfördes av Carl Fredrik Sandelin. På festarrangörens begäran framfördes endast en hälsning och det blev Teollisuuden ja liikkeenharjoittajain seura Pamaus ordförande, ekonomierådet Kalevi Luukkainen, som tackade för maten, framförde Pamaus hälsning och överlämnade deras nyligen utgivna, förnämliga 125-årshistorik *Veljet Viipurista*.

Till kaffet förgylldes kvällen ännu av Jessica Karlsson med sång till gitarrackompanjemang av Petteri Aalto varefter gillesbröderna efter en eller annan nattgrogg nöjda och belåtna sökte sig hemåt.

Ur innehållet

Anrika och livaktiga viborgska handelsgillet har igen firat ett jubileum och jubileumsfesten refereras på förstasidan i artikeln *Handelsgillet i Wiborg 130 år*. Nere på samma sida presenteras Tyrgilsmuseets *Årets Viborgare 2017: Armas Järnefelt – drivkraft i Viborgs musikliv*. Tidningens ledare och kontaktuppgifter till redaktionen hittas på följande sida som också innehåller en notis om fjolårets 7 januarisoaré. Festföredraget vid soarén av historikern och WN-medarbetaren Rainer Knapas återges i sin helhet på sidan 3 under rubriken *Det fordna och närvarande Viborg – Was Bleibt?*

Hela uppslaget på sidorna 4–5 ägnas Viborgs hovrätt. Presidenten för Östra Finlands hovrätt Pertti Nieminen berättar om den tidigare och nuvarande hovrätten i artikeln *Viipurin hovioikeudesta* på sidan 4 medan en tidigare hovrättspresidents öden och dagboksanteckningar redovisas av Mikael Reuter på sidan 5 i *Egid Elfvengren i Kresty*. Där finner läsaren även en kort sammanfattning av *Hovrättshusets historia efter II världskriget*.

WN:s skickliga och välunderrättade lokalreporter Emer Silius har nu vandrat Karjalagatan fram och berättar bl.a. dess fängslande affärshistoria i artikeln *Karjalagatan – krigsskador och kringellopp* på sidorna 6–10.

En mångsidig personlighet, *Nicholas Roerich – konstnär i Viborg 1918–1919* presenteras på sidan 11 av Anastasia Martynova och Rainer Knapas. I ett resebrev på sidan 12 berättar några svenskar med Viborgsanknytning om en *Vandring i Viborg i farmors spår*. Och på sidan 13 blir vi medvetna om att *I Viborg taltes också jiddisch* i en artikel av Karmela Bélinki om judarna i Viborg och den judiska församlingen.

Historikern Alexej Melnov i Viborg berättar på sidan 14 om *Viborgs tre torn* och vi får här veta hur några av stadens kändaste och synligaste minnesmärken restaureras. Konsulskåren i Viborg behandlas i en initierad artikel av Henrik Degerman på sidan 15.

Boknytt på sidorna 16 och 17 tar bl.a. upp både krigs-, fack- och skönlitteratur med Viborgsanknytning, inte minst den nyaste Viborgsboken, Carl Fredrik Sandelins *Alice ochWilhelm – En Viborgskrönika*. Därtill presenteras arkitekt Petri Neuvonens aktuella och intressanta avhandling om Viborgs äldsta stadsdel åren 1856-1939. På sidorna 18 och 19 presenteras våra aktiva *Wiborgsföreningar* som berättar om sin verksamhet under det gångna året. Några aktuella Viborgsnotiser finner vi avslutningsvis på sidan 20.

Årets Viborgare 2017:

Armas Järnefelt – drivkraft i Viborgs musikliv

Armas Järnefelt – kompositör och kapellmästare i Finland och Sverige – bodde i Viborg i två repriser: under sitt första levnadsår 1869 och 1898–1903. Han var nästyngst av barnen i general Alexander Järnefelts familj. Av syskonen blev Kasper (f. 1859) litteratör, Arvid (f. 1861) författare, Erik (Eero, f. 1863) konstnär och Aino (f. 1871) Jean Sibelius hustru, alla kända profiler i Finlands kulturliv.

I Viborg bodde familjen i det Mendtska stenhuset vid S:t Annetorget, med utsikt över slottsbron, slottet och staden. Alexander Järnefelt avancerade 1870 till chef för topografkåren i Finland och flyttade med sin familj till Helsingfors, därefter som guvernör från 1883 till S:t Michel, Kuopio och Vasa. Till Helsingfors återvände han som senator.

Armas Järnefelt blev student från Kuopio finska lyceum 1887, försökte sig på att studera juridik men valde Helsingfors Musikinstitut i stället. Studierna fortsatte i Berlin 1890 och därefter i Paris. Under tiden i Paris komponerade han sina första orkesterverk och gifte sig 1893 med sångerskan Maikki Pakarinen.

Hans kompositioner följde tidens nationalromantiska strömningar – familjens finsksinnade idévärld bildade här en bakgrund. Järnefelt fann sig stå i skuggan av den musikaliskt mera radikala och originella Jean Sibelius och ägnade sig allt mera åt en karriär som dirigent. Han turnerade som kapellmästare i Magdeburg, Breslau och Düsseldorf 1896–1898 innan han återvände till Finland.

Wiborgs Musikvänner hade grundats 1894 och Armas Järnefelt tillträdde 1898 som dess orkesterdirigent. Under hans ledning skedde ett stort uppsving i stadens musikliv: symfonikonserter, populära konserter och folkkonserter och andra musikaliska evenemang. Konserterna i Rådhussalen och folkkonserterna i den finska folkskolans stora sal gästades av framträdande inhemska och utländska solister, den lokala pressen sparade inte på lovorden.

En stjärnstund i Viborgs musikliv under Järnefelts tid var svågern Jean Sibelius gästspel den 2 april 1900, då han dirigerade sin nya *Svit för orkester* – med *Finlandia* – i Rådhussalen. Bifallsyttringarna ”antogo kolossala dimensioner”. Järnefelts tid vid Viborgs orkester 1898–1903 höjde dess anseende och bidrog starkt till stadens musikhistoria. Som orkesterledare i Viborg efterträddes han av idel välkända namn som Erkki Melartin, Leo Funtek, Leevi Madetoja och Toivo Kuula.

Efter Viborgstiden profilerade sig Armas Järnefelt allt mera som operadirigent, först i Helsingfors 1904–1907 och därefter i Stockholm. Som kapellmästare för Hovkapellet (Kungl. Operans orkester) verkade han mellan 1907 och 1932. Efter ett kort direktörskap för Finska Operan fortsatte dirigentgästspelen i många länder. Järnefelt blev en berömd uttolkare av framför allt Sibelius, Wagner, Mozart och Beethoven. I Finland lever hans namn som kompositör kvar i den välkända vaggsången *Berceuse*, i många manskörssånger och i den historiska sviten *Korsholm* från 1895.

Rainer Knapas

Kära läsare

Dagstidningen Wiborgs Nyheter gavs ut i Viborg från 1899 fram till krigsutbrottet 1939. Det första numret av nya Wiborgs Nyheter sammanställdes för att roa de gamla viborgarna och festpubliken på 7 januarisoarén 1953. Då var det knappast någon som tänkte sig en fortsatt utgivning i 65 år till. Men viborgarna, deras ättlingar och själsfränder har träget bevarat hågkomsten av hemstaden på samma sätt som övriga karelare ömsint vårdat minnet av sin forna hembygd. Också i större sammanhang väcker staden Viborg och dess omgivningar fortfarande intresse. Utgivningen av böcker och publikationer med Viborgsmotiv eller Viborgsanknytning – på finska, svenska, tyska eller ryska – tycks öka så att inte ens WN längre med ett årligt nummer förmår bevaka allt.

WN fortsätter att berätta om Viborgs stadsbild förr och nu, om samhällsliv, näringar, kultur och andra förhållanden. Det innefattar också aktuella nyheter från dagens Viborg, både genom välkomna bidrag av ryska skribenter och egna reportage. De årliga notiserna om Wiborgsföreningarnas verksamhet vittnar om hur Viborgsminnena vårdas av nya generationer.

Äldre nummer av nya Wiborgs Nyheter kan läsas på Föreningen 7 januaris webbsida wiborg.fi. De årgångar efter 1953 som saknas där skannas efter hand för att bli tillgängliga på nätet. Kopior av gamla årgångar kan rekvireras på Svenska Litteratursällskapets bibliotek. Den ursprungliga Wiborgs Nyheter fram till slutet av 1920 kan läsas på Nationalbibliotekets digitala historiska tidningsbibliotek https://digi.kansalliskirjasto.fi

Redaktionen består av Annika Helkama-Tötterman som VD och annonsansvarig, Lars-Einar Floman som huvudredaktör, Rabbe Sandelin som redaktör och layoutansvarig, Emer Silius som utsänd viborgsk stjärnreporter, Rainer Knapas som redaktör för historiska avdelningen och Helena von Alfthan som festredaktör mm. Tidigare mångåriga WN-redaktören Ann Holm-Dellringer sköter prenumerationer och adressändringar, hennes kontaktuppgifter ses nedan. Utgivare är Föreningen 7 Januari och föreningens styrelseordförande är Maria Salenius.

Ett varmt tack till alla skribenter som bidragit till detta nummer med artiklar och reportage, bilder och texter om gammalt och nytt, berättelser och hågkomster, uppslag och idéer!

Redaktionen

Redaktion: lefloman@gmail.com
Utgivare: Föreningen 7 januari, styrelseordförande Maria Salenius
Adressförändringar & prenumerationer:
Ann Holm-Dellringer
ann.dellringer@gmail.com
050-593 3453
Gröndalsstranden 15 B 39, 02710 Esbo
Prenumerationspris 15 €
Tidningen kan köpas på Akademiska Bokhandeln fr.o.m. år 2018
Tryckeri: Lönnberg, Helsingfors 2017

Vi firar 7 januari-soarén

lördagen den 20 januari 2018
kl 18 på Riddarhuset

Supékort 100 euro för vuxna,
65 euro för ungdomar
under 18 år

Anmälningar och
bordsreserveringar senast
12.1.2018 via formuläret på
www.wiborg.fi/osa
eller tfn 0500 911 449 (Monica Saxén).
Meddela även allergier och specialdieter.

Supékortet betalas senast 12.1.2018 till
Nordea FI74 1572 3000 3725 99

7 januari 70 år i exil

Den första 7 januarisoarén i Helsingfors arrangerades på gamla glada Fennia år 1947. Till festen såldes då hela 346 biljetter. Sedan dess har viborgarnas led förstås glesnat betydligt, men fortfarande lockar den unika balen till sig en stor skara viborgare och deras ättlingar, viborgsvänner och andra vänner. I fjol begav det sig den 21 januari då den traditionsrika soarén ägde rum på Riddarhuset.

Vid dörren till Riddarhussalen fick den inträdande ett glas torr och uppfriskande cava för att sedan kunna ägna sig åt att mingla och språka med vänner och främder bland alla sobert festklädda innan banketten tog vid. De långa festligt dukade borden hade namn efter Viborgs gator, byggnader och stadsdelar och var prydda av välkända Viborgsbilder. Förrätten, små blinier med sik- och löjrom, rödlök och smetana, var en fullträff och spontana sånginslag vittnade om att många valt en kall vodka till blinien. Yttermera kunde glada välgångsskålar i vitt alsacevin utbringas mellan kavaljerer och bordsdamer eller med hela bordssällskapet.

Efter ett uppskattat programinslag med kammarjazz av pianisten Veikko Hakkarainen och basisten Jorma Katrama, följde på menyn åländsk lammsadel med små kåldolmar Mirepoix och Marsalasås, att avnjutas med ett värmande Malbecvin från Argentina. Måltiden avrundades med läcker lingonparfait. Baren i förrummet stod till tjänst med avecen till kaffet och andra sunda vätskor.

Årets minnesvärda festtal, som WN med ensamrätt publicerar här invid i sin helhet, hölls av konsthistorikern fil.dr h.c. Rainer Knapas, bl.a. känd som lärd och flitig medarbetare i detta blad.

Inte heller den här gången behövde någon sakna allsången "Wiborg, du Tyrgils stad...", den traditionella polonäsen under festmarskalken Harri Tillis ledning, valse générale, foxtrot och andra danssteg, auktion, lotteri, försäljningen av Wiborgskringlor och den rykande färska upplagan av Wiborgs Nyheter. Slutligen bjöd orkestern upp till den omistliga ringleken för alla åldrar, Paul Jones. Och viborgarna deltog som vanligt med liv och lust i sin traditionella svängom!

Festprisse

KUUSAKOSKI
RECYCLING

Grundad i Wiborg 1914

RTL-TRAFO

23-åriga OOO-TRAFOs flickor fortsätter att linda transformatorer som förut.

Vill du veta mera? Ring Vova Ilivitzky i Helsingfors telefon +358 40 900 2172

Jos siull' on snaijuu,
juo Sergejeffin tsjaiuu

Toppen
Sergejeffs Java te
i koppen!

OY SERGEJEFF AB
Löjtnantsv. 10
00410 Hfrs
tel. 532 041 fax 532 045
www.sergejeff.fi

Det fordna och närvarande Viborg – Was bleibt?

Festtal på 7 januari-soarén , Riddarhuset 21.1.2017

Rainer Knapas

Mina Damer och Herrar, Arvoisat kuulijani, hyvät Naiset ja Herrat, Sehr geehrte Damen und Herren, Uvazjaemy Damy i Gospoda, Commilitiones Wiburgenses!

I det forna Viborg taltes fyra språk, som vi vet. En *Kort Finsk, Tysk, Rysk och Swensk Ordbok*, utgiven i Viborg 1856 av Anders Cederwallers söner försöker lösa det dagliga livets enkla behov. Att äta middag:

Ruoka on pöydällä. – Das Essen ist angerichtet. – Kusjanie na stole – Maten är på bordet.

Ottakame ryyppy wiinaa. – Nehmen wir ein Schnäppschen. – Vypjem te po rjumke vodki. – Wi skola taga en sup.

Eller att köpa en häst:

Tässä on hewoinen myytävänä. – Hier ist ein Pferd zum Verkauf. – Vot losjad, kotoraja prodajetsja – Här är en häst till salu.

Sitä jalkansa waiwoin kannattawat. – Es steht schlecht auf den Beinen. – Ona chudo stoit na nogach. – Han står illa på benen.

Viborgs historia är fylld av repliker av detta slag, så som den ofta återberättas. Då går man helst bakåt i tiden från de ödesdigra åren 1940 och 1944. Det forna Viborg, med dubbelt W är en egen värld med sina fyra språk, anekdoter och familjer, det närvarande och nuvarande Viborg en annan. Nu, närmare 73 år efter fredsslutet har vi kvar ett ständigt, gnagande problem som förföljer alla viborgare och viborgsintresserade. Hur skall man förena det nuvarande Viborg med det förflutna, historiska? Den egna släktens närmast liggande öden och den stora världshistorien, Finlands, Sovjetunionens och Rysslands historia?

Försöken att ta sig ur denna konflikt och alla dess motstridiga känslor har varit många. Sorg över det förlorade kan lindra, nutiden kan avskärmas ur medvetandet, 73 år av historia ignoreras. Motstridigheterna kan förklaras: "National-Antipathi" mellan svenskar och ryssar talade man om redan på 1700-talet, men den kunde övervinnas genom fredsslut som i Värälä 1790.

Det finns beprövade analysvägar och utvägar från historia till nutid. I Tyskland, där man i sin 1900-talshistoria har mycket att minnas men ännu mera att glömma, har man under senare årtionden intensivt arbetat med det som kallas minneskultur eller historiekultur. Det gäller bruket av historia i offentligheten, till exempel minnesmärken, fester och uppvaktningar men också själva historievetenskapen. Aleida Assmann, en av de stora minnesforskarna, har skrivit om hur orter och platser kan bära på sina egna minnen och hur man kan lägga in en hel värld av minnen i dem. Och hur de särskilda minnesmärkena över stora män och händelser gör dem till allmänna vallfartsorter och sevärdheter, som fordom helgonens reliker.

Alla orter är föremål för minnen och minnesbilder. På tyska talar man om *Generationenorte*. Idem finns en obruten kedja av många generationer från samma familj, en kontinuitet med egna hus, kyrkor, skolor, föreningar och begravningsplatser.

Sedan finns allmänna *Erinnerungsorte*, där konkreta minnen, historiska byggnader, miljöer och allt som därtill hör genom böcker och annan information skapar minnesorter som ger gemensamma upplevelser för en större publik eller turister.

Varje religion har sina heliga platser, men ett land kan också ha heliga orter för den profana, politiska historien eller krigshistorien. Tyskarna talar dessutom om *Gedenkorte*, "tänkvärda" orter: varaktiga och gemensamma historiska kulturella sevärdheter som Rom eller Aten.

Beträffande Jerusalem, Rom eller Aten visar det sig att erövringar, förluster och försök att glömma olika skeden i själva verket alltid har följt dem åt. Det finns långa avbrott, en skarp diskontinuitet i deras historia. Goter, vandaler och andra barbarer erövrade Rom, kristendomen förstörde den hedniska antikens minnen så gott den kunde. Trots detta har otaliga resenärer ända sedan Petrarca på medeltiden också kunnat förvandla det förgångna med all sin dramatik och tragik till en samtida, modern upplevelse av Rom. Genom studier, historiska kunskaper och sensibilitet. *Tiden* förtätar sig till *Rum*, som man filosofiskt sett kan säga. – Aten, Rom och Viborg har sin historia från olika årtusenden, men samtidigt mycket gemensamt.

****

Viipurin kirjassa, Torkkelin säätiön muistojulkaisussa vuodelta 1958 Arno Tuurna, entinen kaupunginjohtaja ja paljon muuta, kuvailee esipuheessaan sotasukupolven tuntoja. Suuria sanoja, paatostakin: rauhan aika ja aherrus, sorron ja vainon vuodet, surut ja koettelemukset, taistelua, suuria muistoja, pyhä kuva Karjalasta. Hänen mukaansa Viipurin psyyke, mielenlaatu, yhdistää meitä.

Tätä mielenlaatua toi etuvartioasema Lännen ja Idän välillä, viipurilaisten todellisuudentaju, avaramielisyys ja suvaitsevaisuus, kulttuuri ja uskonnollinen mieli. Kulttuurin alalla "kohosi kirkkaana Merkuriuksen sauva sivistystä syventävänä, taidetta tavoittavana. Kulttuuri oli kuin monisärmäinen jalokivi, jonka särmät hohtivat eri värisinä isänmaan kasvojen edessä" kirjoitti Tuurna.

Hän ei puhu vuoden 1958 nykyisyydestä. Aika oli Viipurissa päättynyt 1944, mutta muistot ja menneisyys olivat pysyviä, vaikka kaupunkia ei enää ollut. Tekstistä huokuu stooalainen järkähtämättömyys, Viipurin klassillisen lyseon kreikanlukijoiden hengessä. 1950-luvulla oli Suomessakin asennoiduttava Ksenofonin Anabasiksen sankareiden tapaan, kuten Gustaf Frödingin runossa:

och ändå kunna glädja sig och
höja sig

till mera ädla ting än sorgen
över nöden

och icke som barbarer böja sig

i skräck och vanvett under hårda
öden.

Viipuri oli monien muidenkin mielestä lopullisesti menetetty 1944 jälkeen. Vielä 2009 Aarni Krohn kirjoitti:

Se kaupunki oli ja on kadonnut, sillä se elämänmuoto, yhteinen historiallinen menneisyys, muistot ja ihmisten yhteys, joka teki siitä juuri sen ikuisen Viipurin, on kadonnut. Nykyinen Viipuri on entisen kaupungin kulissi, joka on tuttu, mutta kuollut yhden kielen ja kulttuurin kaupunki.

Mutta voidaan palata aikaan heti talvisodan jälkeen. Yhdeksäntoistavuotias Eeva-Liisa Manner kirjoitti runossaan *Pro Viipuri* 1940:

Ja silloin meille selvisi,
että sinuun, Viipuri, sisältyi
enemmän, paljon enemmän
kuin meidän pieni elämämme ja
kotipihan
viihtyisä hämärä.
Sinä olit sukupolvien elämä,
rakkaus, työ, uupumus, kuolema
Sinä olit aikakausien elämä,
vuosisadat, historia, kohtalot –

Sukupolvien elämä, aikakausien elämä: tässä yhdistyvät yksityinen ja yleinen Viipurin muistoissa. Tästä pitää edelleenkin jatkaa, toiveikkaasti 76 vuoden jälkeen menneisyyttä ja nykyisyyttä yhdistäen. Siinä missä omat ja perhepiirin muistot päättyvät, siitä alkaa historiankirjoituksen, tutkimuksen, kirjailijoiden tai median rakentamat uudistetut muistin kuvat ja käsitykset "Viihtyisästä vanhasta Viipurista".

Kukaan ei yksin omista Viipuria tai sen historiaa. Yhteinen menneisyys, muistot ja ihmisten yhteys ovat edelleen olemassa. Kaupunki ei ole kuollut, ja siellä puhutaan taas montaa kieltä, *Jumala warjelkoon! Gott behüte! Sochrani Bog! Gud bevare!* – kuten 1800-luvun viipurilaisessa sanakirjassa opetetaan.

****

Vi kan återvända till Tyskland och tyskarnas bearbetning av sin egen historia. Vi har Viborg, de har Königsberg, Stettin, Danzig, Breslau och tiotals – om inte hundratals – andra städer i samma situation efter 1945 i sin historia. Tysklands östproblem har man försökt lösa genom *Aussöhnung* – försoning som baserar sig på två ting: minnen och sanning, *Erinnerung* och *Wahrheit*.

Historisk sanning är aldrig enkel. Uppfattningarna om Viborgs historia är hos oss genomlysta – om inte av ett direkt hat så av ett nedsättande förakt mot andra folk. Det gäller svensk historieskrivning redan på 1500-talet om de lömska moskoviterna, det gäller 1800-talets bråk mellan fennomaner och svekomaner om Tyrgils Knutsson – om han var svensk korstågshjälte eller utländsk rövarbaron. Det gäller glorifieringen av Peter den store och erövringen 1710. Viborgs och hela Karelens historia blir en räcka av strid, kamp, konflikter och erövringar mellan öst och väst, mellan folk och nationer. Kampen om historien är en del av detta stora schema.

Efter politiska omvälvningar och byte av makt och överhet följer alltid konkreta förändringar. Städer, hela länder eller institutioner omnationaliseras, görs till "våra egna". Så gjorde man i Finland för 100 år sedan när det ryska väldet rasade samman. Man bytte gatunamn, rev ner skyltar och störtade statyer, som så många gånger senare, i så många länder. Så gjorde man i Viborg 1940 och 1944 då staden omnationaliserades till rysk. Efter augusti 1941 hade den under några år varit åternationaliserad till finsk.

Det föll sig naturligt att man valde och ofta fortfarande väljer *en* nationalism som grund för alla synliga och osynliga förändringar. Vi vill göra Viborg finskt, de vill göra Viborg ryskt, och alla söker stöd i historiens minnen. Alla fragment på ryska blir viktiga i dag, för att visa på en historisk och kulturell kontinuitet. Och samtidigt ignorerar man lätt alla andra, avgörande bitar i mosaikkulturen. En viktig vändning inföll 1993 med slottets 700-årsjubileum, då man i Viborg rehabiliterade den gamla svensk-finska historien och på nytt införde den i stadsbilden och offentligheten, började med stadens vapen med dubbel-W:t och Tyrgils staty. Arbetet i denna riktning har fortgått sedan dess, med gemensamma finsk-ryska insatser. Det finns en gräsrotsaktivitet för gemensamma minnen med en strävan efter historisk sanning, *Erinnerung und Wahrheit*. I slottets utställningar, bland talkoarbetarna på Sorvali begravningsplats.

Viborgs lokala stormän står i dag igen återupprättade, som statyer i ständig dialog med nutiden och historieuppfattningarna: Peter den store, Lenin, Tyrgils Knutsson, Mikael Agricola, Fjodor Apraxin som den nyaste från 2010.

Viborg hade före 1917 en roll också som rysk kulturstad. I rikets stora geografi låg den lägligt mellan S:t Petersburg och Finland. När Anna Achmatova, stor författare i 1900-talets ryska litteratur, skriver om sin barndom i S:t Petersburg före revolutionen minns hon gatuförsäljarnas rop: *Vyborgskie krendeli!* – Viborgs kringlor. Osip Mandelstam, lika stor samtida diktare, besökte Viborg ett antal gånger. Han var gäst i det bekanta Kusjakovska köpmannahuset – senare känt under namnet Kuusakoski. Han skrev en kort berättelse, "Finljandija" om sina intryck från Viborg som han såg som en rysk-svensk-finsk blandning, *Seka-tavarakauppa* stavar han särskilt på finska.

För att få ett sammanhang mellan det forna och det närvarande måste vi återgå till språken, som behövs för läsning i böcker, historiska handlingar, i tal och skrift eller för att plöja igenom medier och webbsidor. Staden talar sitt eget universella och moraliska språk som kan förstås av alla. *Ruina docent* – själva ruinerna undervisar oss – sade man redan om antikens minnesmärken i Rom. I Viborg är ruinerna en lektion i frågor om storhet och fall, pietet och historiekultur – eller okultur. Men just nu skall en stor renovering av slottets torn och Rådstornet inledas och Klocktornet bli färdigrestaurerat. Det nybyggda Espilä har öppnats.

De fyra viborgska språken behövs för att få ett sammanhang mellan det forna och det närvarande. Eftersom man inte nu efteråt kan förändra historiens händelser så återstår att ägna sig åt den närvarande och tillkommande tiden. Nu och för framtiden är det dags att avsluta indelningen av Viborgs historia enligt nationaliteter, språk och religioner, "element" som man förut talade om. Staden är ett ypperligt exempel på det som historieteoretikerna kallar *Kulturtransfer*, en ständigt föränderlig kulturform där övergångarna mellan eget och främmande alltid var och ännu är närvarande, språken bland dem. National-antipatierna kan historiskt undersökas, men behöver inte uppodlas eller fortsättas. Ett viborgskt exempel på samlevnad och kulturell överlevnad är denna fest. En process, där "de andra" alltid är närvarande, i historien, i Viborg och här i Helsingfors.

Viipurin hovioikeudesta

Pertti Nieminen

Ruotsi-Suomessa 1500-luvulla oikeudelliset ja hallinnolliset asiat olivat paljolti järjestämättä. Lainkäytössä ei ollut mitään säännönmukaista oikeusastejärjestelmää. Paikallistasolla huolehtivat oikeudenkäynneistä hyvin pitkälle niin sanotut lainlukijat, jotka pitivät käräjiä lautakunnan kanssa. Kuningas Kristofferin vahvistama, noin vuodelta 1442 peräisin ollut maanlaki oli voimassa, mutta käräjillä ei sitä läheskään aina noudatettu. Hovioikeuksien perustaminen Ruotsi-Suomeen liittyi laajassa historiallisessa katsannossa uuden oikeusjärjestelmän luomiseen 1600-luvun alkupuolelta alkaen. Suurvalta-asemaan nousseen valtakunnan oikeudenhoitoa ja hallintoa pyrittiin järjestämän monin tavoin. Tavoitteena oli saada myös lainkäyttöä keskusvallan valvontaan ja lain soveltamiseen järjestystä ja yhdenmukaisuutta koko valtakunnan alueella. Näiden tarkoitusperien toteuttamiseksi kuningas Kustaa II Adolf perusti Tukholmaan Svean hovioikeuden vuonna 1614.

Varsin pian hovioikeuden perustamisen jälkeen kuninkaan osallistuminen hovioikeuden lainkäyttöön päättyi ja hovioikeudesta tuli muutoksenhakutuomioistuin. Ylimmän tuomiovallan käyttäminen jäi kuninkaalle ja siirtyi jonkin ajan kuluttua kuninkaan neuvostolle ja sittemmin vuodesta 1789 alkaen Ruotsin korkeimmalle oikeudelle.

Svean hovioikeus ei riittänyt tyydyttämään suurvallaksi kehittyneen Ruotsi-Suomen oikeudenhoidon tarpeita. Kuningas Kustaa II Adolf perusti Turun hovioikeuden vuonna 1623 ja Tarton hovioikeuden vuonna 1630 ja Götan hovioikeuden Jönköpingiin vuonna 1634. Ruotsin valtion toimesta perustettiin hovioikeus 1655 tuolloin Ruotsiin kuuluneeseen, Saksan koillisosassa sijaitsevaan Greifswaldiin.

Kuningas Kustaa III perusti vuonna 1775 hovioikeuden Vaasaan, koska Turun hovioikeuden työmäärä oli osoittautunut ylivoimaisen raskaaksi. Nykyiseen verrattuna ei lainkaan vieraista syistä.

Vuonna 1809 Suomi siirtyi kokonaisuudessaan Venäjän vallan alaisuuteen autonomisena osana, Suomen suuriruhtinaskuntana. Vuonna 1812 palautettiin niin sanottu Vanha Suomi muun Suomen yhteyteen. Tämä herätti aikanaan esillä olleen ajatuksen kolmannen hovioikeuden perustamisesta.

Viipurin hovioikeus perustetaan

Turun ja Vaasan hovioikeudet pyysivät 1810-luvulla lisää henkilökuntaa työmäärän huomattavan kasvun vuoksi. Ajasta huolimatta hyvin tuttua meille kaikille. Venäjän keisari Aleksanteri I määräsi kuitenkin selvitettäväksi, eikö olisi tarkoituksenmukaisempaa perustaa kokonaan uusi hovioikeus, jonka tuomiopiiri olisi mahdollisimman kaukana kahdesta muusta hovioikeudesta. Vaikka Turun ja Vaasan hovioikeudet ryhtyivätkin kannattamaan uuden hovioikeuden perustamista, aika tälle ei vielä ollut kypsä. Lopullisen sysäyksen perustamiselle ja sijoittamiselle Viipuriin antoivat kuitenkin tapahtumat, jotka liittyivät suomalaisten talonpoikien maanomistukseen, sen heiltä riistämiseen ja luovuttamiseen venäläisille ylimyksille. Nämä pyrkivät lisäämään alustalaistensa rasituksia tiloilla, jotka tsaari oli lahjoittanut heille. Keisari Nikolai I:n kesäkuun 7/19 päivänä 1839 antamalla julistuskirjalla perustettiin Viipurin hovioikeus. Se aloitti toimintansa 1.10.1839. Tuomiopiiriksi tulivat Viipurin, Kuopion ja Mikkelin läänit.

Perustamisestaan lähtien hovioikeus toimi talossa, joka oli alkuaan rakennettu Viipurin kuvernementin käskynhaltijan palatsiksi vuosina 1779–1784. Se oli suunniteltu ensiksi venäläisten sotilasinsinöörien toimitilaksi, mutta siitä tuli lopulta Viipurin kuvernementin käskynhaltijan palatsi. Rakennuksen suunnittelijasta ei ole tietoa. On arveltu, että talon piirustukset perustuivat venäläisten yleisesti käyttämiin tyyppipiirustuksiin. Henrik Liliuksen mukaan rakennuksen ulkoarkkitehtuuri edustaa Vanhalle Suomelle tyypillistä Katariina II:n aikaista klassismia. Rakennus on ulkoasultaan säilynyt lähes koskemattomana. Edustustilat olivat yläkerroksessa, virasto- ja palvelutilat pohjakerroksessa.

Talon viereen valmistui vuonna 1848 kaksikerroksinen presidentin asuintalo. Tämä ja hovioikeudentalo sijaitsivat Viipurin silloisen Paraatikentän eli myöhemmän Raatihuoneentorin eteläaidalla.

Hovioikeudessa toimi alussa kaksi osastoa. Henkilöstöön kuului muun muassa neljä hovioikeudenneuvosta, kuusi asessoria, kanneviskaali, sihteeri, kolme kanslistia ja kaksi vahtimestaria. Ensimmäiseksi presidentiksi nimitettiin kuvernööri C.G. Mannerheim.

Tavoite uuden hovioikeuden lojaalisuudesta lakien soveltamisessa keisaria ja hänen vallankäyttöään kohtaan ei ollut vailla merkitystä, kun hovioikeuden perustamisesta päätettiin. Tuomioistuimen ja tuomareiden riippumattomuus, tuomiovallan perusta, ei kuitenkaan murentunut eikä suosiollisuutta keisaria tai muita vallankäyttäjiä kohtaan syntynyt. Laillisuuden vahva noudattaminen, korkea eettinen vakaumus ja suoraselkäisyys olivat tuomitsemistoiminnan ohjenuorana. Tämä johti siihen, että hovioikeus joutuikin konfliktiin venäläisen hallitusvallan kanssa sortokausien aikana 1900-luvun alussa. Hovioikeuden tuomarit kieltäytyivät soveltamasta perustuslain vastaisesti syntyneitä asevelvollisuuslakia ja yhdenvertaisuuslakia.

Erinäisten vakavien tapahtumien jälkeen ensimmäisessä vaiheessa tuomareita erotettiin viroistaan ja myöhemmin 14.1.1913 yhteensä 23 tuomaria tuomittiin kukin 1 vuodeksi 4 kuukaudeksi vankeuteen Venäjän viranomaisten ja venäläisen lainsäädännön vastustamisesta. Heidät vapautettiin 24.5.1914 Romanovien suvun 300-vuotisjuhlien yhteydessä. Sittemmin he saivat myös virkansa takaisin.

Hovioikeuksien kompetenssia koskevat perussäännökset sisältyivät vuoden 1734 oikeudenkäymiskaaren 8. lukuun. Mainitun luvun 2 §:ssä lueteltiin hovioikeudessa "erinomaisesti" käsiteltävät asiat:

1. *sinne laillisesti vedotut asiat*
2. *valitukset alituomarien prosessivirheiden johdosta*
3. *valitukset (kantelut) kuninkaan käskynhaltijoiden ulosottopäätöksistä*
4. *alioikeuksissa käsitellyt "hengenasiat" ja rikosasiat, jotka OK 25. luvun 5 §:n mukaan oli alistettava hovioikeudelle, sekä väbäisemmät rikosasiat, joissa valitetaan alioikeuden tuomiosta*
5. *törkeä jumalanpilkka alioikeuden tutkinnan jälkeen*
6. *juonittelut ja rikokset kuningasta ja kuninkaallista huonetta vastaan, maanpetokset, neuvonpidot vihollisen kanssa, rikokset valtanewoksia vastaan heidän virassaan; hovioikeuden tuli, jos mahdollista, itse suorittaa rikoksen tutkinta*
7. *kuninkaan käskynhaltijoiden ja alituomarien virkarikokset*
8. *aatelismiesten perintöä, testamenttia, holhousta, konkurssia ja pesäeroa koskevat riidat*
9. *aatelismiesten rikokset, joiden seuraamuksena on hengen, kunnian, aatelisten vapauksien, omaisuuden tai perinnöllisten oikeuksien menetys, niin myös kaksintaistelut, tappelut ja solvaavien sanojen ja tekojen käyttö aatelisten kesken*
10. *erityissäännösten mukaan hovioikeudelle kuuluvat asiat.*

Hovioikeuden virkamiesten nimitysvalta oli keisarilla. Hän nimitti hovioikeuden presidentin ja varapresidentin sekä hovioikeudenneuvokset sen jälkeen, kun hovioikeus oli ilmoittanut senaatin oikeusosastolle viran olevan avoinna. Keisari nimitti myös asessorit ja hovioikeuden sihteerit sekä kanneviskaalit hovioikeuden tehtyä esityksen asiasta senaatin oikeusosastolle.

Sota-aika ja sotien jälkeen

Hieman yli 100 vuotta hovioikeuden perustamisen jälkeen Suomi joutui mukaan toiseen maailmansotaan. Sodan uhka oli voimistunut 1930-luvun loppupuolella, koski myös Suomea ja kohdistui erityisesti maamme itäiseen osaan. Tästä huolimatta hovioikeus monen muun viraston tavoin toimi Viipurissa vielä talvisodan syttymispäivänä 30.11.1939. Kun tuona päivänä alkaneet pommitukset jatkuivat, hovioikeus evakuoitiin seuraavana päivänä ja siirrettiin Heinolaan. Sieltä tilapäisten toimipaikkojen, Jyrängön kansakoulun ja Heinolan seminaarin, kautta hovioikeuden lopulliseksi sijaintipaikaksi tuli Kuopio, jossa toiminta aloitettiin 6.8.1940 huonekalutehdas Juho Konttinen Osakeyhtiön toimitalossa. Hovioikeudelle osoitetut Konttisen liiketalon vuokratilat oli tarkoitettu vain väliaikaisiksi. Hovioikeus toimi kuitenkin lähes 30 vuotta näissä tiloissa, ennen kuin Kuopion oikeustalon rakennus valmistui vuonna 1968. Hovioikeuden toimintojen kehittyessä työhuoneiden ja muiden tilojen tarve teki lisärakennuksen rakentamisen välttämättömäksi. Lisärakennus valmistui 1992.

Hovi- ja hallinto-oikeusverkoston uudelleen järjestelyssä Itä-Suomen ja Kouvolan hovioikeudet yhdistettiin 1.4.2014 toimintansa aloittaneeksi Itä-Suomen hovioikeudeksi. Hovioikeuden päätoimipaikka on Kuopiossa sanotuissa rakennuksissa. Hovioikeudella on toistaiseksi noin 15 työntekijän toimipiste Kouvolassa.

Pertti Nieminen är president för Östra Finlands hovrätt i Kuopio

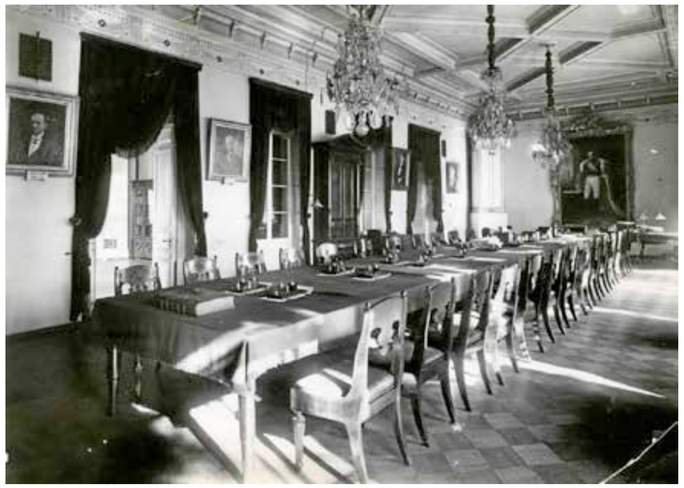

Hovrättens sessionssal, i fonden ett paradporträtt av grundaren, Nikolaj I.

Salen i hovrättspresidentens ämbetsbostad på Forsmans tid. Fotografierna av Fredrik Diehl, Viborg, slutet av 1800-talet, i privat ägo.

Hovrättshusets historia efter II världskriget

Efter att Viborg tillföll Sovjetunionen blev Hovrättshusets öde förknippat med det ryska utbildningssystemet. I september 1945 flyttade en så kallad fabrik-och-praktik-skola dit från Tichvin. Mellan 1952 och 1960 fungerade byggnaden som kvällsskola nr 2 för "arbetarungdomar". I vagnshuset låg under en tid en restaureringsverkstad och på 1960-talet fungerade det som filmarkiv. Från och med 1960-talet till 2014 fanns Viborgs skola nr 1 i huset. Under Sovjettiden renoverade man Hovrättshuset ganska mycket, vilket resulterade i att den praktfulla inredningen gick förlorad och det enda som blev kvar var några kakelugnar och lite av den gamla planlösningen från 1800-talet.

År 2014 övergick Hovrättshuset till Viborgs ortodoxa stift som har hållit på att renovera det i flera år. Enligt den nya viborgska biskopen Ignatij har hela byggnaden renoverats. Förutom biskopens arbetsrum finns där ett kapell, kyrkodomstol, stiftets avdelning för ungdomsarbete och idrott och en aula. Kyrkan har dessutom byggt till en våning på sidoflygeln och målat fasaderna i kontrasterande gul färg. De planerar också att öppna ett så kallat andligt och upplysningscentrum med bibliotek och söndagsskola. Denna artikels författare skulle kalla den nya byggnadsstilen för "kitschig rysk nyklassicism".

Vi vet fortfarande inte vad som hände med det intilliggande hovrättspresidentens hus omedelbart efter Andra världskriget. I januari 1954 började det fungera som daghem nr 1 och används fortfarande för barnavård. Sommaren 2013, före renoveringen av hovrättspresidentens hus, undersökte studenter från S:t Petersburgs Statliga Universitet för Arkitektur och Byggverksamhet byggnaden under ledning av Ksenia Gubinskaja. Då upptäckte de att den ursprungliga planlösningen av arkitekten Ernst Lohrmann för det mesta hade bevarats. Redan i början av 1900-talet hade man rivit trappan till vänster om vestibulen och byggt en vattenklosett där. Matsalen är idag uppdelad i två rum: omklädningsrum för barnen och ett rum för bokföringsavdelningen. Under Sovjettiden förlorade byggnaden sin parkett, takutsmyckning, väggfärg och fönsterkarmar. Det finns dock några rum som fortfarande uppfyller sin ursprungliga funktion: aulan och "sönernas rum" som fungerar som lekrum. I hallen på andra våningen kan man se ett par kolonner, de flesta dörrar och kakelugnar är i ganska bra skick, men det finns tyvärr inga takkronor eller snidade möbler att beskåda. Den moderna inredningen påminner oss om att det är en vanlig kommunal institution. På förskolans №1 webbsida kan man företa en virtuell promenad i byggnaden.

Alexej Melnov, Natalia Aseeva

Paul Emil Forsmans arbetsrum i hovrättspresidentens residens - Forsman innehade ämbetet mellan 1887 och 1902. Fotografi i privat ägo.

Hovrättshuset i september 2017.

Hovrättspresidentens hus, 2013, före detta vardagsrummet, N. Strebkov.

Hovrättspresidentens hus, vestibulen med kolonner på andra våningen, 2013, N. Strebkov.

Egid Elfvengren i Kresty 1913–1914

Min morfar Egid Elfvengren, som efter Finlands självständighetsförklaring var president i Viborgs hovrätt (1917–1929), var ledamot av hovrätten 1913 när alla hovrättsråd utom ett vägrade efterfölja den så kallade likställighetslagen (som gav ryssar samma rättigheter som finländare i Finland) och därför av en domstol i Petersburg dömdes till fängelse. De dömda hovrättsråden gjorde inga försök att komma undan, utan förberedde sig tvärtom för att bli avhämtade av polisen och hade sina väskor färdigt packade. Som framgår av utdraget ur Egids dagbok gjorde han tvärtom vad han kunde för att få polisen att avhämta honom.

Dagboken omspänner tiden från den 23 september 1913 till den 24 maj 1914, och återspeglar de förhållanden under vilka fångarna tillbringade tiden i Kresty. Det var delvis trist och eländigt, men de behandlades förhållandevis väl och hade t.ex. möjlighet att (på egen bekostnad) beställa egen mat och andra förnödenheter. De kunde också på söndagarna ta emot besök av närstående, så att t.ex. min mormor Elsa kunde ta med sig hans smutsiga kläder och återlämna dem tvättade.

Mikael Reuter

Egid Elfvengren. Porträtt av Verner Thome år 1925.

Ur Egid Elfvengrens dagbok

Fängelset i Kresty, St Petersburg. © Alex Florstein Fedorov, Wikimedia Commons.

Den 23. September 1913, en tisdagmorgon, ringde Timgren c:a ½8 till oss och berättade att polisen redan befann sig hos Homen för att afföra honom till Petersburg. Kort därpå ringde Ester (Egids syster) upp och meddelade att polisen sökt mig i hennes qvarter; tydligen hade de utsända konstaplarne ej reda på min adress, sedan jag den 1. juni flyttat från mitt förra qvarter i Pesonens gård vid St. Petersburgska gatan. Därefter fingo vi underrättelse om att polisen befann sig hos Söderhjelm för att bortföra honom. Då jag sålunda såg att meningen var att på en gång bortföra alla hofrättsledamöter, hvilka fängelse ådömts, och erfor att ett extra tåg ställts i ordning för deras räkning till kl. 9. f.m., ringde jag upp till poliskammaren och frågade av hvad anledning jag uppsökts hos främmande menniskor, då jag befann mig i mitt hem och det var mera anledning att, om orsak därtill funnes, söka mig hemma. Jag underrättades då, på förfrågan, att alla hofrättsledamöter skulle bortföras, och satte mig att vänta på min tur, då ju min packning längesedan var i ordning och allt hos oss var arrangeradt för en slik händelse. Efter en stund infunno sig Ester samt Wilhelm och Harriet (sväger med hustru). Då klockan emellertid blef 9. och intet afhördes, begåfvo sig Ester, Wilhelm och Harriet med Erik och Karin (Egids barn) till järnvägsstationen, och ringde Wilhelm efter en stund att det extra tåget afgått, medförande Homen, Forsman, Forsström, Lilius, Andersson, Nylenius, Lindberg, Saxen, Söderhjelm, Clouberg, Stenius, Willberg och Selin, men att efter tågets afgång Broms och Neovius af polisen hemtats till stationen för att, då de försenats från extra tåget, föras med ordinarie tåget kl. 10.15, hvarföre jag borde göra mig beredd att medfölja detta tåg. [---] Strax härpå ringde två uniformklädda finska poliser på vår tamburklocka och upplyste att de kommit att afhemta mig. Efter det afsked tagits af tant och tjänarinnorna reste Elsa (hustrun) och jag till stationen, där emellertid ganska mycket folk samlats [---]. Efter närmare en half timmes väntan, då tåget skulle afgå, följdes vi af menniskorna till vaggonen och togo plats i en första klassens kupé. [---] Elsa och barnen fingo följa mig i kupén och togo vi där afsked af hvarandra för minst åtta månader, hvarpå tåget afgick under menniskornas afskedsviftningar. [---] Efter framkomsten till St. Petersburg omhändertogos vi af våra detektiver, hvilka med tre istvostschikar förde oss till Kresti, dit vi framkommo före kl. 3. den 11 September gamla stilen.

[---]

Vi togo härefter afsked af hvarandra och fördes till våra celler. Jag fördes till en cell i öfversta våningen och tog densamma, såsom min blifvande vistelseort för lång tid framåt, i närmare betrakande.

Härvid fann jag genast, att rummet var nyligen uppsnyggadt och ommålat. Några fläckar på väggarna utvisade dock att någon svinhund, som hatade snygghet, bott här förut.

[---]

Den 5/18 Oktober, lördag, är det härligt väder [---] I dag tittade fängelsechefens adjoint Furst Garanoff in från min celldörr – detta hände för tredje gången under fängelsetiden – och frågade mig hvad min gummivanna var för något, hvarpå han, efter att hafva fått svar, gick sin väg. Promenerat 40. minuter, fått till middag en god kalfkotlett och en utusel kompott. På aftonen fick jag genom Wiren mottaga bref, ett af Elsa, 1 af Erik och Karin, 1 af Sigrid [---]. I morgon kommer Elsa.

Den 6/19 Oktober, söndag sysslade jag på f.m. med läsning [---]. Kl. 11 eller så omkring fick jag råka Elsa, och berättade hon att allt stod bra till hemma och att Nordgren fått en bra plats i Helsingfors vid någonslags nyinrättad styrelse för befordrande af småbruk, eller ngt sådant [---]. Kl. 3 ¼ gingo vi i det härligaste väder precis en hel timme. Härvid sågo vi (jag såg det för 2:dra gången under min hårvaro) ett flygskepp, som kom från norr och for åt sydväst. Vi sågo det c:a ¼ timmes tid, och fångarne höllo på att vrida nacken af sig. – Kl. ½ 6. fick jag mottaga Elsas pakett öppnadt; nagelsax, pincett, metallåda för varmt vatten att hålla på levern, små cigarrer, grå skorpor, bönor, 2 dagskjortor, 2 kökshanddukar, 3 servietter, 1 lakan, halsduk, flanellduk, sportskjorta, golvtrasa, påse för rena kläder. Jag åter hade lämnat åt Elsa all min smutsiga tvätt.

[---]

Den 20 Oktober/2 November söndag, råkade jag Elsa och Genja [?] och öfverlämnade åt Elsa min smutsiga tvätt. Alt i Wiborg står bra till, intet nytt. Till middag buljong med fem goda pastejer samt hjärpe med svart vinbärssylt. Fick mottaga från Elsa en nattskjorta, ett par kalsonger, en dagskjorta, ett par strumpor och två kökshanddukar.

[---]

Den 2 Januari/15 Januari, torsdag på morgonen i rummet 140, på dagen 150, varken i går eller i dag har jag fått mina reqvirerade ägg, och i köket påstås att de icke erhållit min qvällsvardsreqvisition, ehuru den är införd i min qvittans. Härom blir synbarligen åter bråk.

[---]

Den 10/23 Maj, lördag, sista dagen för vår hårvaro; på morgonen gav jag mina från biblioteket tagna böcker åt Jeftich [?] för att åter ställas till biblioteket. Kl. 9 kom en vakt och presenterade en räkning för pressning av kostym och paltå på ej mindre än 2 rbl 50 kop; jag nödgades utskriva på detta belopp en check [---]

Den 11/24 Maj, söndag, steg jag upp redan kl 5. på morgonen i härligt solskensväder, packade in mina saker och drack mjölk med bröd samt därefter te.

Karjalagatan – krigsskador och kringellopp

Emer Silius

Karjalagatan förekommer första gången i B. O. Nymalms stadsplan från 1861. Där ser man en spikrak gata som leder från järnvägen ända till Viborgska viken på andra sidan av stadsudden. Det var ändå inte lätt att verkställa gatuprojektet. Salakkalahti svallade över den planerade gatulinjens början och längre bort stod Äyräpääbastionen och de gamla stadsmurarna i vägen. Murarna revs dock 1863 och i Salakkalahti byggdes en kraftig jordbank som i folkets mun fick namnet "Föreningsbanken", kanske inte som reklam för en ny affärsbank som redan hade öppnat en filial i staden, utan för att uppge att gatan ovanpå förenade den blivande järnvägsstationen med stadens centrum. Då järnvägstrafiken inleddes 1870 var gatan redan byggd. Till tsaren Alexander II:s ära fick den det ståtliga namnet Alexanders prospekt. I början av 1900-talet förenklades gatunamnet till Alexandersgatan.

Efter att Finland blivit självständigt genomfördes en stor gatunamnsreform i Viborg 1928. Två ryska regenter förlorade sina egna gator då Katarinegatan förvandlades till Slottsgatan och Alexandersgatan till Karjalagatan. En mindre gata i närheten som tidigare hade hetat Karjalagatan fick nu namnet Äyräpäägatan.

Än en gång under den finska tiden fick gatan byta namn. Hösten 1941 fick den namnet Mannerheimgatan, Viborgs återerövring till ära. Det var en vacker symbolik i det att Mannerheimgatan och Torkelsgatan, gatorna som var uppkallade efter två för Viborg viktiga stormän, möttes och bildade ett kors mitt i Viborgs centrum. Av kända orsaker blev namnet Mannerheimgatan inte långvarigt. I synnerhet de gamla viborgare som inte återvände till staden under fortsättningskriget talade fortfarande om Karjalagatan. Det namnet använder vi också i denna artikel. Vi glömmer helt att gatan nu heter *Leningradskij Prospekt.*

Karjalagatan blev genast i början en av Viborgs viktigaste trafikleder. Förutom stadstrafiken fanns det också mycket genomfartstrafik. Biltrafiken mellan Karelska näset och det övriga Finland körde genom Viborg, någon omfartsväg runt staden kunde man ännu inte drömma om. Längs Karjalagatan löpte också två spårvagnslinjer som skildes åt vid Torkelsgatans hörn. Linje 1, den röda linjen, svängde till höger mot Salutorget och Slottsbron, och linje 2, den gröna linjen, körde till vänster mot Rödabrunnstorget och de östra stadsdelarna bakom Batteribacken.

Vi står nu på Stationstorget och är beredda att börja vår promenad mot staden. Bakom oss står den stationsbyggnad som ryssarna på 1950-talet lät bygga i stället för den gamla som de sprängde i luften i augusti 1941. Den gamla stationsbyggnaden som blev färdig 1913 var ritad av Herman Gesellius och Eero Saarinen. Den påminde mycket om järnvägsstationen i Helsingfors men hade inte något klocktorn. De av Emil Wikström skapade gubbarna med en lykta mellan händerna på Helsingforsfasaden hade sina brudar i Viborg: två av Eva Gyldén skulpterade flickor som båda hade två björnar i koppel. Som ett minne av Viborgs finska järnvägsstation ser man ännu en liten brun byggnadsstump på östra sidan av den nuvarande ryska järnvägsstationen. Fasadflickorna har förvandlats till grus men två av deras björnar har undgått förstörelsen och återfinns på centrala ställen i staden.

Den av Otto-Iivari Meurman planerade servicestationen.

Det moderna ryska affärshuset Karjalagatan 29; till vänster Pietinens palats.

År 1993 hade löptävlingen "Viborg runt" sin startplats här. Undertecknad hade äran att få delta i samma tävling som Lasse Virén. Vid startlinjen var han inom synhåll, därefter inte längre.

Då vi ser oss omkring ser vi längst borta till vänster ett brunt hus som inhyser det relativt nya hotellet "*Viking*". Direkt framför oss står en jättelik bokstav "*W*" med en krona ovanför. Den hänvisar till stadens rika historia som den svenska gränsstaden Wiborg. De som inte uppskattar den här sortens monument säger att det är en reklam för Volkswagenbolaget. Till höger om oss står en stor bensinstation med tak, den tillhör *Peterburgskaja Toplivnaja Kompanija.* Bakom det stora taket finner vi dock någonting intressant. Där finns ett mindre och litet lägre tak som har bekanta ornament på frisen. Alldeles riktigt, här fanns på 1930-talet Shells servicestation som ritades av självaste stadsplanearkitekt Otto-Iivari Meurman. Andra av "Mörri" ritade byggnader lär inte finnas i Viborg, åtminstone inte längre.

Bakom servicestationen står en hög husgavel utan fönster. Den tillhörde F. Sergejeffin Pojat ja Kumpp. Oy:s affärs- och bostadshus. Någon gång på 1970- och 1980-talen prydades husgaveln av en jättelik bild av Leonid Brezjnev, numera hänger reklamaffischer stundom på gaveln.

Då vi börjar vår promenad mot stadens centrum ser vi först på högra sidan en vit byggnad med texten *avtovokzal* på taket. Under denna skylt fanns ännu för 10–20 år sedan en annan text som var lättare att förstå: *busstation.* Den officiella förklaringen var dock att språket inte var svenska utan engelska. Denna busstation kan man kalla historisk. Den togs i bruk redan i början av året 1932 och den var den första kommunala, för detta ändamål uppförda busstationen i hela Norden. Den har varit en förebild för ett stort antal senare byggda busstationer i Finland. Byggnaden planerades av stadsarkitekt Väinö Keinänen och området med busplattformarna av stadsplanearkitekt Otto-Iivari Meurman. Den tilltagande fjärrtrafiken från och till Viborg krävde snart en utvidgning som planerades av arkitekt Uno Ullberg år 1936. Där står Nordens äldsta busstation kvar ännu i dag och fyller med ära sin uppgift bussresenärerna till fromma. Bussrutterna från Viborg leder till alla delar av Karelska näset, till S:t Petersburg och till och med till Finland.

Vi passerar en taxistation och ser framför oss en busshållsplats och en kiosk. Bakom kiosken står Neste Oils grönmålade servicestation. Neste Oil utvidgade sin serviceverksamhet till Ryssland på 1990-talet. Många finska privatbilister anser det vara tryggt att köpa bränsle hos Neste. Bensinen motsvarar den som man köper i Finland men priset är ryskt, det vill säga mycket billigare. Före kriget stod här Gulf Oils servicestation, dock litet närmare busstationen.

Nordens äldsta busstation fungerar ännu i dag.

Längre borta skymtar hotell *Druzjba* vars egenartade arkitektur står i stark kontrast till den övriga stadsbilden. Hotellet byggdes av Perusyhtymä Oy och då det öppnades 1982 blev det möjligt för finska turistgrupper att stanna och övernatta i Viborg.

Efter servicestationen öppnar sig Salakkalahtiparken. Den bildar ett enhetligt grönområde som med en trevlig strandpromenad följer Salakkalahtis strand från hotell Druzjba ända till Salutorget. På finska tiden var parken mycket mindre. Den klövs itu av järnvägens två kilometer långa hamnbana som följde Salakkalahtis strand, passerade Tyrgils Knutssons torg och ledde till Södra hamnen. Hamnbanan togs i bruk 1894 och revs någon gång efter kriget. På en öppen plats nära Karjala- och Salakkalahtigatornas hörn stod Mikko Hovis skulptur "Fiskarpojken" från år 1924. Den föreställde en liten pojke som kramade om en jättelik fisk. Skulpturen har försvunnit efter kriget. På samma ställe stod senare en rysk skulptur "Pojken och katten" som numera har flyttats längre bort mot Salutorget.

Om vi förflyttar oss till Karjalagatans vänstra sida ser vi som första hus efter Stationstorget det s.k. Pietinens palats, som efter att husets stora krigs- och brandskador reparerats ännu gör ett imponerande intryck på resande som med tåg eller buss anländer till Viborg. Husets byggherre var fabrikanten, riksdagsmannen Matti Pietinen, och det stod färdigt 1908. Arkitekterna var Oscar Bomanson, Bertel Ljung och Armas Lindgren. Antti Halonen skapade de trevliga människo- och djurrelieferna som smyckar fasaderna. Eftersom det i artikeln om Repolagatan i WN 2017 ingår en utförlig beskrivning om de personer som på 1930-talet bodde i huset samt de affärer som verkade där nämner vi här endast de företag som hade sina ingångar från Karjalagatan: Kuusinen Oy:s tyg- och ekiperingsaffär, resandehemmet Otava som innehades av fröken Sofia Osola, Jalmari Sairanens frukt-, delikatess- och kolonialvaruaffär, Suomen Valokuvaajain Oy:s fotoaffär, och guldsmedsaffären Viipurin Kulta ja Kello Oy. Dessutom gick man från Karjalagatans sida in till juridiska byrån Johannes Brofeldt, till försäkringsbolagen Fennias och Patrias agentur, till Oy Suomen Trikootehdas Ab:s lokala kontor samt till läkarmottagningarna hos ögonläkaren Signe Löfgren och öronläkaren J. Wellman. Vid hörnet närmast Järnvägsstationen hade tidigare verkat restaurang Aristo, som var grundad för att föda och underhålla tågresenärer men som under inbördeskriget spelade en viktig roll som de rödas samlings- och rekreationsplats (se WN 2015). Av privatpersoner som bodde på Karjalagatans sida kan nämnas representant Yrjö Holopainen, forstmästarna P. Karttunen och L. Masalin, vicehäradshövding Aarne Pajunen och försäkringsinspektör Juho Tenhu. De hade som gatuadress Karjalagatan 31.

Som fortsättning till Pietinens palats uppfördes för cirka 10 år sedan på granntomten ett stort modernt affärs- och bostadshus som på sina högsta ställen har nio våningar. I de två lägsta våningarna finns olika företag, bl.a. en stor matvaruaffär "*Pjaterotska*" vid gathörnet, en bilskola, en fotoaffär, en kläd- och skoaffär, fastighetsförmedlingsbyrån "*Itaka*", samt "*Evrasija Sushi Bar*". Enligt en stor affisch på väggen finns en lägenhet till salu i huset och kan efterfrågas hos bolaget "*Renaissance Development*" i S:t Petersburg. Den nya byggnaden lämnar det hundra år äldre Pietinenska palatset en aning i skuggan men ser obestridligen snygg ut och sätter här en modern prägel på gatubilden.

Vad fanns här på 1930-talet? Ett anspråkslöst envåningshus av trä som dock hade ett utmärkt läge för sina affärslägenheter. Huset var ritat av arkitekt Leander Ikonen och uppfördes 1899. En renovering av affärslägenheterna genomfördes på 1920-talet. Där verkade Helsingfors Blomsteraffärs filial som drevs av fru F. C. Wahlberg, Karjakeskuskunta r.l:s köttbutik nr 11, Repolan Tukku- ja Vähittäiskauppa Oy:s kontor och partiförsäljningsavdelning, specialaffären i pälsbranschen Turkistaide Oy, Viipurin Kemikaalikauppas filial och

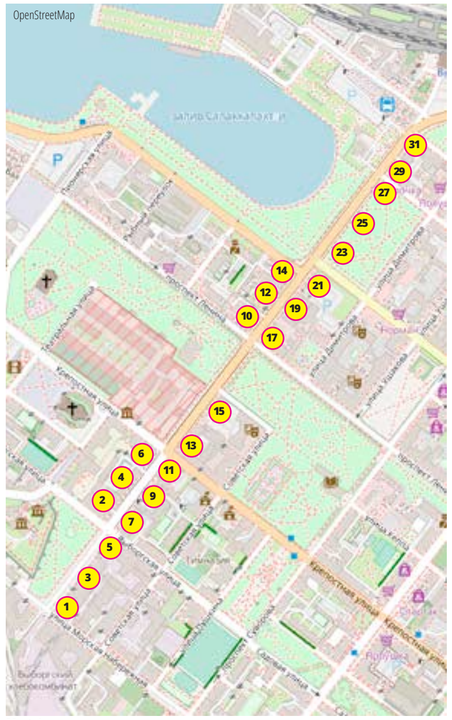

Karjalagatan.

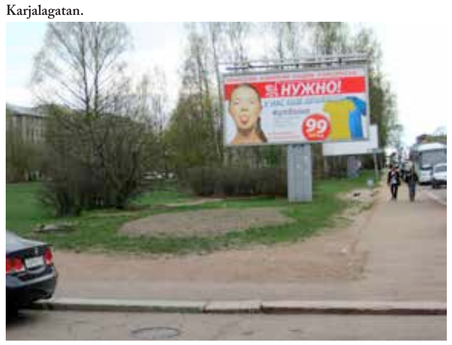

Affärslivet från kvarteret Karjalagatan 23-27 har helt försvunnit, förutom en reklam för sporttröjor.

vid hörnet av Tottgatan hushållsavdelningen för Itä-Suomen Rautakauppa Oy. Husets adress var Karjalagatan 29.

Vi går över Tottgatan, *Rostovskaja ulitsa*. Enligt gamla Viborgskartor borde vi här möta ett kvarter fyllt av handel och liv. Men de kartorna stämmer inte längre. I stället kommer vi in i en park med gräsmattor, träd, buskar och sandvägar. Kriget har förstört ett helt affärskvarter vars ruiner har röjts undan och en park har anlagts i stället. Tidigare stod här i gatuhörnet ett två våningar högt affärs- och bostadshus av trä som var ritat av arkitekt Elia Heikel och byggt på 1890-talet. I huset verkade ur- och guldsmedsaffären M. Aalto, fotografiateljé Th. Nyblin, sko- och reseffektbutiken Eira, parti- och minutaffären Kangas ja Trikoo Oy, vävstols- och yllevaruaffären Neovius Oy samt D. Weinsteins ekipering Esplanaadi Basaari. I andra våningen fanns bostadslägenheter. I lägenhet n:r 2 bodde bokbindaren A. Paavilainen, som kunde utöva sitt yrke hemma. Husets adress var Karjalagatan 27.

På samma tomt kunde man också gå in i Repolahallen som var Viborgs andra stora saluhall. Hallen var byggd alldeles i slutet av 1800-talet. Även denna byggnad var ritad av arkitekt Elia Heikel. Hallen var en lång smal byggnad som sträckte sig över två tomter från Karjalagatan till Magnusgatan och hade en likadan trappgavel i båda ändorna. Ljus strömmade in i hallen genom en lång rad fönster på båda sidorna av en högre del under takåsen samt nära takkanten på sidoväggarna. I bägge gavlarna fanns ingångar till hallen.

Ett femtiotal små butiker verkade i hallen, bl.a. blomsterhandeln Aug. Corner som ägdes av Miina Cornér, Emil Hellsténs smör- och ostbutik samt Helmi Jokinens, Uuno Lavonens, L. Makunens och E. Vuorelmas kött- och matvaruaffärer.

Kvarteret hade tre tomter utmed Karjalagatan. Den mittersta av tomterna, Karjalagatan 25, hade två låga trähus som nästan var varandras spegelbilder. Vardera husen hade fasaden mot gatan och dessutom två flyglar på gården, en längre och en kortare. Ingången till gården gick genom en smal gränd mellan husen. Helheten planerades på 1880-talet av arkitekt Carl Eduard Dippell som då själv ägde tomten.

I den flygelbyggnad som låg närmast Repolahallen fanns biografen "Maxim" som ägdes av bröderna Autio och som hade närmare 400 sittplatser. Andra företag som verkade i husen var fotografiateljé E. M. Andersén som ägdes av Alexander Schrader, B. Besprosvannis tygaffär, tyg- och kläderaffären Karjalan Liinavaatteiden Kauppa som ägdes av L. Liberman, en butik som sålde produkter från F:ma J. F. Koistinens borstaffär, Ester Kolis frisersalong, Margit Mäkeläs specialaffär för damkläder, R. Parkkos tyg- och kortvaruaffär, skyddskåristernas sportaffär "Suke" som leddes av VD Artturi Karvinen, samt kontoret för Åbo Kakelfabriks Ab:s Viborgsfilial med B. A. Laaksonen som affärsföreståndare.

Den tredje av tomterna, Karjalagatan 23, sträckte sig ända till Pohjolagatan. Tomten tillhörde kommerserådet Juho Linnamo och den dominerades av en fyra våningar hög fabriks- och affärsbyggnad av sten. Den långa och smala byggnaden var byggd längs rån mot tomten Karjalagatan 25 och hade sin gavel mot Karjalagatan. Den var planerad av arkitekt Väinö Keinänen år 1911 och hade i början två våningar men förhöjdes några år senare med två tilläggsvåningar och med en hög vindsvåning. I huset verkade Juho Linnamos klädfabrik med kontor och butik som leddes av direktör S. Ahti. Kommerserådet Juho (Johan) Linnamo (till år 1929 Lindgrén) var född i Kivinebb 1871 och dog i Tammerfors 1944. Efter att ha verkat som parti- och minuthandlare inom textilbranschen i Viborg grundade han klädfabriken där det bl.a. tillverkades skjortor, slipsar, mössor, hängslen och underkläder. Hans son Jussi Linnamo, som var född 1924 i Viborg, blev senare en känd nationalekonom och politiker som bl.a. verkade som minister i Koivistos, Sorsas och Paasios regeringar på 1970-talet samt som chefdirektör för Bankinspektionen under åren 1970–1988.

Förutom fabriksbyggnaden hade tomten tre envåningshus av trä, två på Karjalagatans och en på Pohjolagatans sida. Dessa hade ritats år 1882 av den kända fransk-ryska arkitekten Nicholas Benois eller hans son Léon Benois, som förresten var morfar till skådespelaren Peter Ustinov. Mot Karjalagatan hade ekiperingsaffären Also Oy, mössfabriken Itä-Suomen Lakkitehdas som ägdes av Simon Lifson, bageri och konditori E. Juhanne, blomsterhandeln Karjalan Kukka Oy, ur- och guldsmedsaffären Antti Kekarainen, klänningsaffären Leninki-Aitta som ägdes av fru T. M. Outinen, tygaffären Orell Oy samt elaffären Suomen Sähkötarvike Oy:s butik sina dörrar. I det tredje huset vid Pohjolagatan verkade Elviira Mustonens hattaffär, Veli Räsänens kortvaru- och klädesaffär, kappfabriken Suomalainen Takki som ägdes av J. Tammi, tyg- och klänningsaffären A. Vainikka, Bertta Veijalainens hatt- och modeaffär samt Viborgs Ramaffär som sålde tavlor, ramar och speglar och utförde fönsterputsningar. Från Pohjolagatan kunde man också gå in till Linnamo Oy:s kontor och försäljningsavdelning som leddes av Italiens konsul i Viborg, Yrjö Linnamo.

Vi går över Pohjolagatan, *Severnaja ulitsa*, och möter ännu en obebyggd tomt före Karjalan Kirjapaino Oy:s och hotell Knut Posses hus. Den har haft adressen Karjalagatan 21. Tomten är omgiven av ett staket och är av allt att döma i hotellfastighetens bruk. Här stod under finska tiden flera låga trähus som var planerade på 1870-talet av stadsarkitekt Fredrik Odenwall för bostadsändamål, men bostäderna omvandlades i början av 1900-talet till affärslägenheter. På 1930-talet var dessa hus ett paradis för köplystna och klädmedvetna viborgare, eller vad sägs om en förteckning över affärerna på tomten: English Hat Magazine, textilaffären Karjalan Kudos som leddes av Armas Hynninen, en filial av Åbobolaget Kestilän Pukimo Oy, handarbetsaffären Mimmi Reponen Oy, hatt- och modeaffären E. R. Wahlman Oy, klänningsaffären Viipurin Muotikeskus Oy som leddes av direktör A. Schabat samt ännu en konfektionsaffär, Viipurin Vaatetuskeskus Oy, alldeles intill hotellfastigheten. Endast för herrar fanns en herrekipering som drevs av Ilmari Pakarinen och Valle Resko, den senare även känd som mångårig finländsk mästare i boxning. V. Suikkanens Paperi-Aitta sålde kontors- och skolmaterial. Även på Pohjolagatans sida kunde man köpa hattar, där hade Kotimaan Lakkitehdas Oy sin butik. Bolaget leddes av VD M. Steinbock. Enligt uppgift fanns det ännu en liten hatt- och klänningsaffär, Pohjolan Muoti-Aitta, som ägdes av Ida Kravts. Fröken Hulda Holmstén bodde i en av de kvarvarande bostadslägenheterna.

Vi känner E. R. Wahlman Oy som Finlands ledande tillverkare av student- och doktorshattar. Bolaget grundades i Viborg år 1901 av Elis Robert Wahlman. Hans far John Wahlman hade öppnat en hattaffär i Helsingfors redan år 1883. E. R. Wahlman ledde även English Hat Magazine som antagligen var bolagets dotterbolag eller en avdelning. E. R. Wahlman Oy öppnade på 1920-talet i Helsingfors ytterligare en filial som sedan efter kriget förblev bolagets enda verksamhetsställe.

Byggnaderna på denna tomt var i bruk ännu under fortsättningskriget. Ingen av de ovannämnda företagen hade flyttat tillbaka, men i stället erbjöd många andra sina tjänster: damfriseringen Eva som ägdes av Lempi Kunttu och Aili Lehtoniemi, Lyyli Innanens kapp- och klänningsaffär, kolonialvaruaffären L. Kopra, fru Liisa Koutus affär för trikåvaror, textil- och kortvaruaffären Pentti Oy, järnhandeln Talous-Rauta Oy, V. F. Tiihonens guldsmedsaffär samt Viipurin Puuteollisuus Oy med möbelaffär och kontor.

Här har Viborgs gatubild genomgått stora förändringar. Alla tomter från Karjalagatan 29 till Karjalagatan 21 har förlorat hela det byggnadsbestånd som där fanns på 1930-talet. Promenaden från järnvägsstationen till stadens centrum känns lång då man inte längre kan gå längs en pulserande affärsgata med tiotals små butiker utan får traska på en tom trottoar längs parkkanten. De låga trähusen från 1800-talet är numera "en brusten chimär" som aldrig kommer tillbaka, inte ens som kopior. Men det är inte en omöjlig tanke att tomterna någon gång i framtiden igen kommer att bebyggas. Kanske det uppförs moderna affärs- och bostadshus med ett ypperligt läge och en fantastisk utsikt över strandparken mot Salakkalahti. Vi skall inte gräma oss över det. En levande stad är alltid en blandning av gammalt och nytt.

Efter denna ökenvandring har vi på Karjalagatans vänstra sida ett mäktigt affärshus av rödtegel, Karjalagatan 19. Huset har sju våningar, det är ritat av den sanna Viborgsarkitekten Uno Ullberg, och huset stod färdigt sommaren 1929. Byggherren och husägaren var Karjalan Kirjapaino Oy som grundades år 1901 av bl.a. partihandlaren William Lindell (sedermera Otsakorpi) och fabrikören Matti Pietinen och som år 1904 började ge ut Viborgs ledande dagstidning Karjala. Tidningens kontor hade sina utrymmen på gatusidan men redaktionen och tryckeriet var undangömda på gårdssidan i en gårdsbyggnad på fem våningar som var ett tjugotal år äldre än nybygget. På första och andra våningen bullrade tidningspressen och tryckeriet, på tredje våningen gnuggade redaktionen sina geniknölar, och ovanför dem fanns några tjänstebostäder. På 1930-talet bodde Karjalan Kirjapaino Oy:s verkställande direktör och tidningens ekonomichef Aino Aleksander Katila, chefredaktör fil. dr Onni Johannes Brummer och tryckeridirektör faktor J. E. Juhanila i huset.

Huvudbyggnadens tre översta våningar disponerades av första klassens hotell Knut Posse med sina 64 bäddplatser och en restaurang i

Karjalagatan 19: tidningen Karjala och hotell Knut Posse är borta - i deras ställe har kommit hotell Vyborg. Längst till vänster järnvägsstationen.

översta våningen. Hotelldirektören år 1939 hette Carl Lindén. Byggnaden hade en lång rad affärslägenheter. Man kunde besöka Café de Colombia med kaffehandel och café, Hantverkarnas Andelskassa i Viborg, Itä-Suomen Kuva Oy, Itä-Suomen Sähkö- ja Insinööritoimisto Oy som drevs av ingenjörerna Uuno Sarkko och V. Raaska, friser- och skönhetssalongen Karelia som ägdes av Ingrid Lindqvist, Viipurin Puutarhayhdistys Oy:s blombutik, tapet- och mattaffären Palasto Oy som leddes av direktör Jarl Palasto, specialaffären för trikåvaror Siro som innehades av fru Hjördis Majava, tygaffären Suomen Vaatturien Kangaskauppa Oy, Juho Akseli Tarkiainens guldsmedsaffär, och skräddarfirman V. Turtiainen som innehades av fru Lyyli Turtiainen. Vidare fanns där trävaruaffären Wiborg Wood Company som leddes av direktör Serge Belaieff, Viborgs Advokatbyrå som drevs av advokaterna Antti Henttonen och Lauri Suomela, agenturen för Karhula Oy-Littala Glasbruk Ab hos representanten Kauko Pilvinen och pianisten Aino Pilvinen, Försäkringsaktiebolag Pohjolas och Olycksfallsförsäkrings Ab Kullervos kontor samt Ömsesidiga Försäkringsbolaget Salamas kontor. Handelskammaren i Viborg hade sin byrå hos ombudsmannen E. K. O. Wuorela. Läkarna Albert Heikel och Toivo Vasari, den förstnämnda specialist i inre medicin och den senare i lungsjukdomar, hade båda sina mottagningar i huset. Alla hade de adressen Karjalagatan 19.

Under vinterkriget fick även denna fastighet emottaga sin beskärda del av brandbomber. I synnerhet gårdsbyggnaden fick stora skador och en del av mellanbottnarna ramlade ned i bombningarna den 18 februati 1940. Detta gjorde slut på tidningens era i Viborg, men redan efter en dryg månad fortsatte den sin verksamhet i Helsingfors. Numera utkommer tidningen Karjala i Villmanstrand en gång i veckan som ett kulturellt band mellan karelarna. Av de övriga viborgska företagen på fastigheten har åtminstone Tarkiainens guldsmedsaffär överlevt och fortsätter sin verksamhet i Helsingfors.

Under fortsättningskriget renoverades fastigheten grundligt. Hotell Knut Posse kunde igen öppna sina dörrar med 50 rum för resande. Juho Lankinen drev försäljningskontor för Enso Gutzeit Oy, Finska Margarinfabriken Ab och J. Järvelän Lakka- ja Väritehdas Oy. Antti Kuitto hade kontor för försäkringsbolagen Kullervo och Pohjola. Bröderna Mankkis trävaruaffär och Panni Oy:s företag för kvarn- och bagerimaskiner öppnade kontor i huset, och dit flyttade också Väinö Koistinens advokatbyrå. Utrymmena för tryckeriet blev fullständigt förnyade och nya maskiner ersatte de förstörda. Tidningen hann dock aldrig återvända till Viborg innan staden igen förlorades.

I dag är huset känt som hotell Vyborgs hus. Hotellet har nu 103 rum i sex våningar och dessutom en restaurang, en nattklubb och en bastu. Receptionen är belägen på gatunivå. Hotellet är inte supermodernt, det finns bara en hiss som man under rusningstid får köa till, och gästerna får bara en nyckel per rum, men rummen är trivsamma, maten god och i synnerhet läget i stadens centrum ypperligt.

Sedan har vi igen framför oss en tom tomt. Sergejeffs rokokopalats står nog kvar på Torkelsgatans sida, men de byggnader som kantade Karjalagatan är borta. Här har funnits två låga trähus, båda var byggda på 1860-talet. Mellan Karjalas hus och det första tråhuset stod en mycket smal och låg del, kanske en tillbyggnad, där Eino Partanens fotoaffär Helios Oy hade en 12 kvadratmeter

Karjalagatan 14 och 10: från höger hotell Belvederes, Savo-Karjalan Osake-Pankkis och Oy Karjalas hus.

stor affärslägenhet. Partanen hade flyttat sin verksamhet från Hangö till Viborg våren 1931. År 1937 flyttade Helios Oy till Helsingfors, men den lilla lägenheten i Viborg blev kvar och tjänstgjorde som filial ända till krigsåren. I det första tråhuset erbjöd urmakaren A. Aalto sina tjänster, likaså handskaffären Chic som ägdes av fru Ida Åhman, Café Esplanad som drevs av fru Ellen Hästö, Anna Hiitolas skoaffär, Karjakeskuskunta r.l:s butik n:r 13, och Viipurin Kahvi Oy med Anna Miettinen som direktör. Det andra tråhuset vid Torkelsgatans hörn var nästan helt upptaget av Ab Starckjohann & Co:s filial men i gaveln rymdes dock en liten barnekipering som ägdes av familjen Qvist.

Det första tråhuset förstördes helt i bombningarna och även det andra revs efter kriget. För några år sedan såg det ut säsom någonting skulle byggas på tomten, ett högt skyddsplank var redan uppfört, men efter ett par år revs planket och hörnet står fortfarande öde. Tomtens adress är Karjalagatan 17.

På högra sidan av gatan har vi gått genom Salakkalahtiparken och kommit till Salakkalahtigatan som med sitt ryska namn hedrar det kommunistiska ungdomsförbundet: *Nabereznaja 40-Letiya VLKSM*. Vi går över denna gata och har framför oss huset Karjalagatan 14, bättre känt som Hotell Belvederes hus. Det är ett trevåningshus av sten i klassisk stil som ritades av stadsarkitekt Fredrik Odenwall i slutet av 1870-talet. Byggnaden fick ersätta en stor nedbrunnen träbyggnad i Torkelsesplanaden som under tjugo års tid hade inhyst hotell Belvedere, men som brann ned till grunden den 9 augusti 1887. Då ville hotellägaren Franz Ehrenburg flytta sin verksamhet till ett stenhus som var tryggare och dessutom låg närmare järnvägsstationen. På det ställe där tråhuset hade stått uppfördes senare ett nytt trähus – den legendariska restaurangen Espilä.

Hotell Belvedere fick utgöra skådeplatsen för nästan världsomskakande politiska händelser i juli 1904 då närmare tvåhundra medlemmar av den i S:t Petersburg av tsaren Nikolai II upplösta duman åkte med tåg till Viborg och höll sitt eget möte på Belvedere den 22–23 juli 1904. Som resultat av mötet tillkom det s.k. Viborgsmanifestet som uppmanade ryssarna att inte sända sina pojkar till armén och inte heller betala skatter eller uppfylla sina andra skyldigheter till staten innan duman igen fick fortsätta med sitt lagstadgade arbete. Manifestet undertecknades av 232 medlemmar och trycktes i över tiotusen exemplar, men det hade aldrig någon större verkan. Det saknade laglig kraft och kunde endast betraktas som en demonstration. En stor del av undertecknarna dömdes till fängelsestraff som dock var korta. Hotellägaren Konstantin Ehrenburg, son till Franz, insåg händelsens reklamvärde och lät måla ett stort porträtt av mötet i trappuppgången utanför mötessalen. Myndigheterna tvingade dock inom kort honom att täcka över målningen med tyg. Vladimir Iljitš Lenin lär ha stannat på hotellet under ett par veckor i augusti 1906.

Viborgs Sångarbröder hade Belvedere som mötes- och konsertplats. Under inbördeskriget var hotell Belvedere en av de rödas centrala baser. Det röda folkkommissariatet fungerade där en kort tid våren 1918 efter att ha flytt från Helsingfors. Efter Ehrenburgs död 1923 bytte hotellet ägare ett par gånger. Den sista innehavaren på 1930-talet var fru Sofia Mikluha. I gathörnet öppnades på 1920-talet Café-Restaurant Kulma.

Vägg i vägg med Belvederes hus reser sig på samma tomt en hög och smal bankbyggnad i rödtegel. Den har sex våningar mot gatan och dessutom en lång gårdsflygel med dels en våning och dels fyra våningar. Huset byggdes år 1929 för Savo-Karjalan Osake-Pankki och man ser ännu bankens initialer SKOP på fasaden. Planritningen gjordes av stadsarkitekt Paavo Uotila och fasaden ritades av arkitekt Juhani Vikstedt (senare Viiste). Den stora banksalen med höga fönster och glastak var belägen i gårdsflygelns lägre del, ingången var från Karjalagatan.

Savo-Karjalan Osake-Pankki var en affärsbank, grundad i Viborg år 1916, som i sina bästa dagar hade 46 filialkontor i östra och sydöstra Finland. Bankens första chefdirektör var fil.mag. Kaarle Nestor Rantakari (tidigare Grönqvist), en känd vit aktivist och högerpolitiker. Bankens sista chefdirektör var vicehäradshövding Kalle Alfred Patomäki (tidigare Lundén). Banken uphörde med sin verksamhet år 1940 efter förlusten av Viborg. Bankdirektörerna A. A. Lintulahti, K. A. Patomäki och Väinö Väisälä hade sina tjänstebostäder i bankfastigheten.

Förutom hotellet och banken verkade på Karjalagatan 14 en agentur och utställning för Arabia Ab och Köklax, Riihimäki och Ryttylä Glasbruk som drevs av representant Niilo Jantunen, företaget Gramofoonikeskus som förutom grammofoner och skivor även sålde musikinstrument och noter, förvaltningskommittén för utländsk förmögenhet i Viborgs län, och den statliga inkomst- och förmögenhetsskattenämnden. På Salakkalahtigatans sida arbetade Kangas-Tukku Oy under ledning av direktör Juho Hämäläinen. Där lurade ännu en skattebjörn, det kommunala taxeringskontoret.

Belvederes hus drabbades i synnerhet av omfattande brandskador under kriget, men i dag ser både hotellets och bankens hus ut att vara i rätt så gott skick, åtminstone fasaderna. Bankhusets dörr mot gatan är tilltäppt med en stadig skiva. På gårdssidan ser man att den förra banksalen av allt att döma används som lager. Där finns ett glastak men det ser annorlunda ut än originalet. Byggnadens bakre del med fyra våningar är bebodd, i bottenvåningen ser vi bröllopssalongen "*Anna-Maria*". Belvederes hus tycks till största delen vara i bostadsbruk. I gatunivån finns en mångsidig läkarklinik "*Med Ängel*" och längre bort vid Salakkalahtigatan verkar "*Hostel Belvedere*" som erbjuder förmånlig övernattning i våningssängar, dock kanske inte riktigt av samma standard som på Ehrenburgs tid. I norra ändan av huset finns resebyrån "*Ksenia Tur*".

På följande tomt, Karjalagatan 12, har det funnits tre hus, två vid Karjalagatan och det tredje bakom dessa på gården. Endast det sistnämnda står kvar i dag. De två andra har försvunnit efter kriget. Nymalms stadsplan var helt färsk då ett långt trähus i två våningar byggdes här i början av 1860-talet enligt stadsarkitekt Viktor Bosins ritningar. Huset var ett av Bosins sista arbeten. Drygt trettio år senare på 1890-talet uppfördes som fortsättning en smal och dekorativ stenbyggnad som var en våning högre och utsträckte sig till tomtens rå mot Belvederes tomt. Byggnaden var ritad av arkitekt Leander Ikonen. Båda byggnaderna fick redan på finsk tid genomgå grundliga omändringar. Den tredje byggnaden på tomten upptar hela dess baksida. Det är ett bostadshus i sex våningar, ritat av arkitekt Bertel Mohell och uppfört 1912. Huset står kvar och tycks vara ett populärt bostadshus med sin numera fria utsikt mot Karjalagatan. Det ser dock ut som om några ändringar hade gjorts i fasaden, en husdel som stack ut mot gatan har försvunnit.

I mitten av tråhuset gick man på 1930-talet in i biograf "Scala" som visade filmer ännu under fortsättningskriget. I det smala stenhuset kunde man bli fotograferad i R. J. Jalavas studio "Uolevi". Andra företag vid Karjalagatan 12 var Ester Eckerts modeaffär Leninki Salonki, U. Kautonens Korukeskus Oy, ekiperingsaffären Niilo Montin Oy, fruktaffären Montonen Oy, körsnärsaffären Päähine- ja Turkisaitta Oy, klänningaffären Elsa Salminen Oy, ekiperingen Viipurin Asu som ägdes av Husso och Puskala samt Iro Vilas Kemikalio Iro. Antalet agenturer visar också att vi rörde oss på en affärsgata: Rurik Appelqvist var representant för Finlands Gummiförsäljningskontor, William J. Appelqvist för De Förenade Yllefabrikerna Ab, Aarne Lahtinen för Partiaffär Aug. Marttila och Alfred Liikkanen för Kestilä Oy:s arbetsdräktslager. K. Palenius var distriktförsäljare för Fennia Faneri Oy och Viktor Saarnio var representant för dragspelstillverkaren Oy Harmonikka. Tandtekniker J. K. Elminen hade ett tandtekniskt laboratorium och ekonom Kalle Huvinen en räkenskapsbyrå. På samma adress bodde också affärsmannen O. Drujanoff, M. Franzenowitsch, fru Elisabeth Kirilow, Laura Koivula, ägare till en guldsmedsaffär på Kannasgatan, Julius Mellén som var direktör för Tienhaaran Puuseppätehdas och Viipurin Autokori Oy, E. Naeboe, forstmästare Viljo Nieminen, Rudolf och Elsa Salminen, S. A. Salonen, diversehandlaren Anton Tschillieff och affärsmannen Felix Vanhala. De flesta privatbostäderna fanns i det stora stenhuset på gården, utrymmena i byggnaderna vid gatan var mest i affärsbruk.

Under kriget fanns här bl.a. Aug. Finnis spegel- och glassliperi, Karjalan Koti-Valos lampförsäljning ochateljé, en modeaffär för kvinnor och barn Muoti-Motti Oy, Margit Mäkeläs trikoaffär för damer, Heikki Rissanens frukt- och kolonialvaruaffär samt Maija Tomminens massageinstitut. Karjalan Kuva-Aitta Oy tog fotokopior. Och biografen "Scala" erbjöd fortfarande avkoppling från den trista och farofyllda vardagen.

Följande hus, Karjalagatan 10, är ett stort affärshus som planerades av Uno Ullberg och som ägdes av Oy Karjala. Fasaden mot Karjalagatan byggdes år 1914. Dess två nedersta våningar är belagda av grå granit, de översta tre våningarna är av rödtegel. Ett likadant hus var redan byggt på tomtens andra kant. Mellan dessa två står Finlands Handelsbank Ab:s forna huvudkontor vars fasad är helt av granit.

Då det i artikeln om Torkelsgatan i WN 2015 ingår en utförlig förteckning över de personer som på 1930-talet bodde i huset samt de affärer som verkade där nämner vi här endast de företag som hade sina ingångar från Karjalagatan: Fotografiska magasinet Adam som innehades av I. P. Mouritzen, hattfabriken Viipurin Uusi Lakkitehdas, H. Eckerts butik och kontor, bröderna R. & G. Elfströms uraffär, agenturfirman Uuno W. Grönroos, Oy Instrumentarium Ab, damfriseringen och skönhetssalongen Keskus som ägdes av O. Honkanen, advokatbyrån Makkonen & Brunou som ägdes av vicehäradshövdingarna Bertel Brunou, Justus Ripatti och Eljas Snellman, samt tyg- och sytillbehörsaffären F:ma M. Pimenoff som drevs av A. Semenoff. Vid Torkelsgatans och Karjalagatans hörn gick man in i Finska Bokhandeln som drevs av konsul Robert Edgren. Där såldes också biljetter till Stadsteatern. Läkarna Väinö Perkki (Berg) och Toivo Seppä samt folksskoletandläkaren Kerttu Seppä hade sina mottagningar i huset. På Karjalagatans sida bodde bl.a. bankdirektör Onni Björninen, handlanden H. Eckert, affärsmannen Uuno W. Grönroos, fru Thalin Holopainen samt Leninki-Aittas ägare fru T. M. Outinen.

Även under fortsättningskriget var huset i effektiv användning. Fotoaffären Helios, textilaffären Karjalan Kudos och sportaffären Suke verkade här i exil, Oy Instrumentarium Ab hade återvänt, Rauta- ja Konetarve Oy hade sin butik och sitt kontor i huset. Med.o.kir.dr Toivo Seppä och odont.dr Kerttu Seppä hade återvänt för att underlätta viborgarnas plågor.

Huset ser ut att vara i gott skick

och står utan tvivel på en av stadens bästa affärsplatser. I dag verkar en affär för barnartiklar på Karjalagatans sida, en klädesaffär för damer och en restaurang. Genom bokhandelns forna dörr vid gathörnet kommer man in i en liten basar där man kan köpa smycken och andra värdeföremål, kristaller och andra lämpliga souvenirer till sig själv eller familjen.

Då vi går över Torkelsgatan, *Prospekt Lenina*, har vi på högra sidan en syn som värmer alla Viborgsvänners hjärta: Restaurang Espilä har kommit tillbaka! Den nya byggnaden är inte en direkt kopia av den gamla, men mycket av samma stil har den och vi måste vara glada för att här inte har rests någon modern glaslåda. Läget för restaurangen är historiskt. Den står ovanpå resterna av Äyräpääbastionen som Johan III lät bygga på 1570-talet som en del av hornverket runt Vallen. Stadsmuren revs på 1860-talet och på Äyräpääbastionens plats byggdes det första Hotel Belvedere som invigdes 1868. Byggnaden brann ner till grunden 1887 och i stället uppfördes restaurang Esplanad, senare bättre känd som Espilä. Restaurangbyggnaden var ritad av stadsarkitekt Johan Brynolf Blomkvist och den öppnade sina dörrar för allmänheten 1890. Byggnaden renoverades ett par gånger, senast 1935 enligt Uno Ullbergs ritningar. Då kunde restaurangen betjäna 150 matgäster, på somrarna ett hundratal fler. Mellan Torkelsgatan och restaurangen stod en musikestrad där militär- och andra orkestrar uppträdde sommartid. Espilä förstördes dock i slutet av vinterkriget, och sedan dess hade endast en tom trappa antytt platsen för Viborgs populäraste restaurang.

Nu har alltså Espilä återuppstått ur askan. Invigningen skedde i december 2016. Finska turister har funnit sin väg till restaurangen, och trots det att det legendariska ägarparet Anna och Pekka Toropainen för länge sedan har gått hädan, finns någonting av den gamla atmosfären kvar. Maten har åtminstone i början varit god och betjäningen vänlig. Musikestraden saknas dock än så länge.

Vi går vidare längs Karjalagatan och passerar bronsstatyn "Skogens son" som föreställer en naken pojkfigur ledande en björnunge i koppel. Skulptören Yrjö Liipola skapade statyn i Ungern 1932 där han var verksam som Finlands konsul. Statyn fick sitt namn efter en dikt av Aleksis Kivi.

Trottoaren kantas nu av en drygt två meter hög mur som har sett sina bästa dagar. På ett ställe stöds muren av träplankor. Det är osäkert om plankorna är tillräckligt starka för att hindra muren från att ramla men de utgör ändå en effektiv varningssignal för fotgängare. Muren är inte helt rak utan har skarpa vinklar inåt och utåt. Förklaringen till dessa vinklar är att muren följer fasadlinjen av en lång kasernbyggnad från 1877 som stod här ännu före kriget men sedan fick

Det nya Espilä hälsar oss välkomna.

en fullträff och förstördes. Vi kan se en liten stentrappa som leder mot muren, men där finns ingen dörr. Bakom muren finns Centralkasernens område dit vanliga viborgare sällan har haft giltigt ärende. Det har varit i militärt bruk sedan 1700-talet. De flesta byggnaderna på kasernområdet härstammar från 1800-talet, men en lång kasernbyggnad och en krutkällare kan räkna sina anor från 1700-talet.

År 1918 fungerade kasernbyggnaderna en kort tid som fångläger, först för de vita och sedan för de röda krigsfångarna, men snart flyttade den finska militären in. Åren 1918–1939 var Viborg Finlands största garnisonsstad med många olika truppförband och kaserner. Sedermera har det varit den röda arméns tur att exercera här tills soldaterna flyttade ut för ett par år sedan. Nu disponeras en del utrymmen av den i Helsingfors bosatta krigshistorikern Bair Irincheev som har flyttat sitt krigsmuseum hit från Karjaportsgatan. Museet fick inom dessa murar mycket större utrymmen än tidigare och utvecklas hela tiden, men erbjuder redan nu en intressant och objektiv bild av vinter- och fortsättningskrigen på Karelska näset och i Viborg.

Vi vänder nu tillbaka till Espilähörnet och börjar granska Karjalagatans vänstra sida. Torkelsesplanaden fortsätter också på den här sidan av gatan. Det var förresten just här som man enligt de första planerna skulle uppföra biblioteksbyggnaden. Det skulle dock ha kapat den omtyckta parken itu, och efter många förslag och underhandlingar beslöt stadsfullmäktige att flytta byggplatsen till ändan av parken mot Vasagatan.

En liten gata leder till vänster in i parken. Det är den före detta Skolgatan som nu helt saknar gatunamnskyltar. Kanske den betraktas som en fortsättning på *Sovjetskaja Ulitsa* bakom hörnet eller som ingen gata alls. Sitt tidigare namn fick gatan på grund av två stora folkskolebyggnader, de enda som låg vid gatan. Den av byggnaderna som står närmast Karjalagatan och som har adressen Karjalagatan 15 är ett mycket stiligt tvåvåningshus med bågfönster och korintiska pilastrar. Huset byggdes åren 1867–68 enligt stadsarkitekt Johan E. Johanssons ritningar och skolarbetet inleddes där 1872. Då byggnaden snart visade sig vara alltför trång för sitt ändamål fick arkitekt Frans A. Sjöström i uppdrag att planera ytterligare ett skolhus på granntomten. Det blev en ståtlig byggnad i tre våningar i renässansstil som uppfördes åren 1884–1886. Det nya skolhuset hade 16 klassrum och en stor festsal som med tiden blev Viborgs populäraste konsertsal. Bl.a. Jean Sibelius dirigerade här sina egna kompositioner i april 1905.

År 1939 hade centralfolkskolan i Viborg 614 elever och 18 lärare. Som föreståndare verkade Yrjö Mustala. Svenska folkskolan som hade sitt säte i den nyare byggnadens flygel hade 47 elever och två lärare. Föreståndarinnan hette Lydia Ekblom.

Den större av skolbyggnaderna fungerar nu som kulturpalats i dagens Viborg. Vardera byggnaden ser ut att vara i gott skick. Någon mystisk ändring har dock skett i kulturpalatset: Ändan av gårdsflygeln, som tidigare hade halvrund form och var bara två våningar hög, har ersatts med en större fyrkantig konstruktion som är lika hög som den övriga byggnaden. Scenen i festsalen har synbarligen som följd av detta förlorat sin runda fond. Salens golv har byggts om för att motsvara dagens krav på en amfiteatraliskt uppbyggd musik- och teatersal.

På följande tomt, Karjalagatan 13, har vi den s.k. Ryska statsbankens hus. Det tjänstgjorde verkligen som ett ryskt ämbetshus innan det 1918 övergick till finska staten. Byggnadens två nederста våningar härstammar från 1870-talet och är ursprungligen planerade av arkitekt Johan E. Johansson. Huset fick först en förlängning längs Slottsgatan och förhöjdes sedan på 1890-talet med en tredje våning som ritades av stadsarkitekt Johan Brynolf Blomkvist. På 1930-talet fanns på Karjalagatans sida Viborgs läns kriminalpolis, statsåklagarens byrå, yrkesinspektören i Viborgs distrikt, Karjalan Sähkö Oy:s kontor och försäljning, samt målerifirman Einari Koskinen. Bakom hörnet på Slottsgatans sida fann man byggnadsstyrelsens lokala distriktskontor, pappershandeln Linnan paperikauppa och N. Sihvonens herrfrisör. Lämpligt mittemot Centralkasernen bodde majorerna Ilmari Pohjala och K. V. Somerto på Karjalagatans och major Anton J. Mäki på Slottsgatans sida. Från Slottsgatan hade också kapternerna Ernst von Hertzen och S. J. Hilpi samt löjtnant Henrik Salonen ingång till sina bostäder. Dessutom bodde länssekreterare E. G. Hallakorpi, arkitekt Heikki Lankinen och balettmästaren Alexander Saxelin i huset.

Här verkade Finlands äldsta flickskola, vid Karjalagatan 11.

Byggnaden var i bruk också under fortsättningskriget. Byggnadsstyrelsen, yrkesinspektionen och Karjalan Sähkö Oy hade återtagit sina utrymmen. Rundradion hade sin studio och Militärdistriktet för Viborgs omnejd sin stab i huset. Huset tycks vara i gott skick. Det är igen i polisbruk; denna gång är polisen rysk.

Vi har nu anlänt till Slottsgatan, f.d. Kataringatan, *Krepostnaja ulitsa*. Det här gathörnet känner vi redan från våra stolta steg på Slottsgatan (WN 2016).

Framför oss ser vi på gatans vänstra sida en skolbyggnad som är uppförd åren 1882–1884 enligt arkitekt Constantin Kiseleffs ritningar. Husets adress är Karjalagatan 11. Under åren 1885–1936 var huset säte för Finlands och hela Nordens första offentliga flickskola. Den grundades år 1788 av kejsarinnan Katarina II och hette i början "Demoisellen-Classe der Hauptschule zu Wiburg", med tyska som undervisningsspråk. Elevantalet var under det första läsåret över 30 och elevernas ålder varierade mellan 5 och 15 år. Skolan hade endast en klass som dock var delad i tre avdelningar. Då skolan flyttade in i sitt nya hus i hörnet av dåtida Alexanders Prospekt och Katarinegatan hade den redan i nästan hundra års tid verkat i stadsdelen Fästningen. Den hade fyra klasser, undervisningsspråket var svenska och skolan hette "Större Fruntimmersskolan i Wiborg". Skolan drevs privat tills staten övertog den 1886. Då kom den att heta "Svenska Fruntimmersskolan i Wiborg", och från 1919 framåt "Svenska flickskolan i Wiborg". Skolan hade nu sex klasser och tre privata fortsättningsklasser. Då antalet svenskspråkiga elever i Viborg med tiden sjönk, beslöt statsrådet år 1932 att lägga ned skolan och flytta de nya eleverna till svenska pojklyceet som förvandlades till samlyceum. Flickskolan upphörde med sin verksamhet våren 1937. De sista klasserna avslutade sin skolgång i annexet vid Klassiska lyceet vid Agricolagatan. Enligt flickskolans sista rektor, fil. mag. Ingrid Borenius, var skolan en banbrytarskola på många sätt. Därifrån härstammar bl.a. Finlands första kvinnliga universitetsprofessor och stationsinspektör, Finlands Banks första kvinnliga kontorsskrivare och Föreningsbankens första kvinnliga biträde.

Under åren 1937–1939 verkade Viipurin Tyttökoulu i skolhuset under ledning av rektor Siiri Kutilampi. I dag är byggnaden fortfarande i skolbruk och fungerar som Viborgsfilial för Ryska akademin för nationalekonomi och statsförvaltning.

Mittemot flickskolan på högra sidan av Karjalagatan står f.d. ryska realskolans hus, Karjalagatan 6. Där verkade under självständighetstiden Viborgs enda ryskspråkiga skola som leddes av rektor W. Reichert. Skolans elevantal var endast några tiotal per år. Huset var byggt år 1886 som ett ryskt gymnasium för flickor. Arkitekten var antagligen Andrei Jossa. Huset skadades i kriget och förlorade sina dekorativa torn men har senare i stället fått en tredje våning. Huset har under 130 år varit i skolbruk och undervisningsspråket har hela tiden varit ryska. Nu verkar där Viborgs tekniska skola *Aleksandrovskij*.

Nästa byggnad på högra sidan, Karjalagatan 4, är ett långt ryskt tegelhus i fem våningar. Det är ett bostadshus som ger ett välbärgat intryck. Tre rader burspråk med fönster uppdelar fasaden, rätt så många lägenheter har satellitantenn och en har en värmepump på ytterväggen. Vi är dock mera intresserade av det hus som stod här före kriget. Det var ett två-trevåningshus i jugendstil som arkitekt Leander Ikonen år 1905 planerade för att inhysa en rysk folkskola. Skolans verksamhet upphörde dock år 1918 och byggnaden övergick år 1920 till Statens telefon- och telegrafkontor samt det lokala telefon- och telegrafkontoret för Sydöstra Finland. Den sista kontorsföreståndaren för det sistnämnda var P. Hartto. Även Rundradion hade sin studio i huset. Byggnadens historia fick dock ett hastigt slut natten mot den 1 september 1941, då de finska trupperna redan hade återerövrat staden. En

Folkskolebyggnaderna vid Karjalagatan 15, den större tjänstgör nu som kulturpalats.

Före detta Ryska realskolan Karjalagatan 6.

radiostyrd rysk mina sprängde huset till en grushög. Kvar blev endast en liten del av fasaden där byggnadens huvudingång hade varit.

Det sista bostadshuset på Karjalagatans högra sida är ett stort bostadshus som arkitekt Gerhard Sohlberg år 1907 ritade för fabrikören och riksdagsmannen Matti Pietinen. Pietinen var en av de politiska fångar som de röda dödade i Länsfängelset i april 1918. Hans dödsbo sålde fastigheten Karjalagatan 2 till Ab Pelikan, vars aktieägare mest bestod av hovrättens medlemmar och tjänstemän.

Många hovrättsråd och -assessorer har bott i huset. Stadsplanearkitekt Otto-Iivari Meurman hade sitt hem och kontor där tills han år 1937 flyttade till Helsingfors. År 1939 beboddes huset på Karjalagatans sida av bl.a. fröken Aino Airamo, tullförvaltaren K. G. Alander, direktör Ragnar Hansson, tullkontrollör Fr. Hartzell, hovrättsauskultant Torsti Kaihlanen, skräddaren O. Karttunen, hovrättsrådet Jalmari Koskia, mekaniker Aulis Kuosmanen, tullkontrollör H. J. Kuusela, Armas Kölhi, fru Maikki Paavolainen, vicehäradshövding Martti Pitkänen och fru Lyyli Pitkänen, Edvin Snellman, fröken M. Sundman, direktör Johs Tiedemann och fru Aino Tiedemann, Suomen Sähkötarvike Oy:s avdelningschef Vilho Torvinen och handelsskolans språklärare fil.mag. Tyyne Ylppö. Av de företag som verkade i huset kan nämnas Automaatti- ja kojehuoltos kontor i ägaren Aulis Kuosmanens lägenhet, Metsätavarain Kauppa Oy som leddes av Emil Bister, målerifirman A. Palonen Oy, som leddes av F. Rinne, och Johs Tiedemann Oy:s kontor hos direktör Johs Tiedemann.

Under fortsättningskriget som Metsätavarain Kauppa Oy tillbaka och hade sitt kontor tillsammans med ett par andra trävaruaffärer i samma trappa som förut. Ingenjör Veli Huhtala hade sitt byggnadskontor i huset och Merihuolto Oy sin speditionsaffär. Vidare verkade där Kone- ja Lämpö Oy, Skogsstyrelsens kolcentral, och partiaffären Real Oy. Även många privatpersoner återvände till Ab Pelikan, åtminstone Martti Pitkänen och Aino Tiedemann. Det hundratioåriga jugendhuset har behållit sin charm med sina bursprråk och taktrianglar och är ett uppskattat boningshus även i dagens Viborg.

På vänstra sidan av gatan ser vi efter flickskolans byggnad ett lite mörkare hus i fem våningar. Huset har tre rader av bursprråk på fasaden samt två ingångar och en portgång mot gatan. Det är Bostads Ab Alfas hus vid Karjalagatan 9 som länsarkitekt Allan Schulman ritade år 1907. I huset fanns ett par affärslägenheter som var belägna några trappsteg lägre än gatunivån: där gick man in i diversehandel H. Hartikainen och i mjölkbutiken Sarola & Hartikainen. Andra företag i huset var J. Kinnunens agentur för kolonialvaror och inhemska industriprodukter, statsrådet Konstantin Lisitzins advokatbyrå, måleriaffär V. Siltanen, Kustaa Vilhelm Sistonens skräddarateljé, Viipurin Tukkukunta

Här kämpades för hundra år sedan: Pietinens snickerifabrik och Viborgs Mekaniska Verkstads, senare SOK:s fastighet. I fonden SOK:s något nyare kvarn och bageri.

r.l:s kontor hos J. Kinnunen och A. Väliahos skomakarverkstad.

I huset bodde en lång rad intressanta personer: Nya finska samskolans lärare i finska fil.mag. Siiri Fredriksson, fröknarna B. och E. Grube, köpmansfamiljen Hilda, Eetu och Lauri Hartikainen, fröken Eine Helenius, fruarna Emma Iitti och Toini Karttunen, verkställande direktören för Viipurin Suomalainen Säästöpankki och Viborgs sista stadsfullmäktigeordförande, justitierådman Juho Kivi-Koskinen, bergsingenjör Hugo Lindgrén, vicehäradshövding Iivari Liukko, baronen och översten Rudolf Mend, klassiska lyceets rektor Frans Petter Oinonen och fru Anni Oinonen, handelsresanden Oskari Puolakka, f.d. stadskamrer Anton Quist, befälhavaren för vapendepå n:r 2 major John Rosenbröijer, folkskoleinspektören skolrådet Aarno Salervo, representant Alexander Sederholm, lanträntmästare Tyyni Suhonen, fil. mag. Unto Suhonen och Kauko Suhonen, häradshövdingen i Ranta domsaga Eemeli Sulamaa, vicehäradshövding Y. E. Suviluoto, ingenjörskan Ellen Söderlund, verkställande direktör Santeri Tilli och fröken Ida Tilli, hatt- och modehandlanden Elis Robert Wahlman, fru Aina Wahlroos, som var änka till svenska lyceets rektor G. Wald. Wahlroos, "Tullbladets" huvudredaktör tullinspektör Gunnar Wahlroos, vicehäradshövding Kalle Vuolio och hovrättsrådet Arvi Wäntti.

Under fortsättningskriget hade åtminstone Siiri Fredriksson, Juho Kivi-Koskinen, Anni Oinonen, Aarno Salervo, K. W. Sistonen och Kalle Vuolio återvänt till huset. Hartikainens butiker synes ha blivit borta men i stället kom Suomen Kukkatehdas ja Seppelesitomo Oy, vars tidigare lokal vid Repolagatan hade förstörts. Som nya invånare kom stadssekreteraren Aulis Kohonen, polisinspektör Assari Aho, diplomingenjör Sakari Koivulehto, läkaren Greta Simell-Paronen samt försäkringsbolaget Tarmos distriktsinspektör J. N. Tammi och folkskollärare Annikki Tammi. I huset verkade också kansliet för Röda korset, krigsfadderbyrån och Viborgs distrikts fältkrigsrätt.

Byggnaden ser ut att ha klarat sig genom krigen utan skador. Även takkonstruktionen är original. Huset är ännu i dag i bostadsbruk. I affärslägenheterna under gatunivån verkar en matvaruaffär och en elverkstad.

Sista bostadshuset på vänstra sidan, Karjalagatan 7, var grekisk-katolska kyrkans församlingshus, som arkitekt Eduard Dippel ritade på 1890-talet. Byggnaden var mycket pampig med fasadtrianglar och ett lökformat torn i hörnet närmast gatukorsningen, men trianglarna och tornet försvann redan år 1936 då huset renoverades och fasaden genomgick en total ombyggnad enligt arkitekt Juhani Viistes ritningar. Han lämnade nog några högre delar på hustaket, men byggnaden skadades antagligen i kriget eftersom taklisten nu är alldeles rak och taket lågt. Viborg hade två grekisk-katolska församlingar, den ryska och den finska, som båda hade sina pastorskanslier i huset. Den ryska församlingens sista förman i Viborg var prosten I. Sotikoff och den finska församlingens prosten Leonidas Homanen. Båda bodde i huset. Dessutom hade den grekisk-katolska biskopen i Viborgs stift, Aleksanteri Karpin, sin tjänstebostad där. Vidare bodde där bl.a. snickaren Matti Karhu, handlanden L. Kravts, direktör Hugo Parviainen, fröken Sylvi Riikonen, hovrättsrådet Väinö Uotila, pastor P. Ustvolgskij, arkitekt Juhani Viiste och Viipurin Kalakauppa Oy:s biträdande direktör S. Z. Vähä. Riku Kostermaa hade en mat- och kolonialvaruaffär samt en mjölkbutik i bottenvåningen.

Pastorskanslierna verkade i huset också under krigstiden. Åtminstone prosten Homanen hade återvänt till Viborg. Även arkitekt Heikki Lankinen bodde i huset. Heikki Ojamo drev där en mat- och kolonialvarubutik. Nu finner vi där företaget "*Markus*" som säljer kontorstillbehör.

Vi har nu nått Klostergatan, *Vyborgskaja Ulitsa*. Av Karjalagatan har vi ännu ett kvarter kvar. På Karjalagatans högra sida har vi en kvarterslång park. Längre borta till höger ser sig Pantsarlaksbastionen med det av Uno Ullberg ritade Konstmuseet, numera *Ermitaž Vyborg*. På vänstra sidan av gatan har vi ett kvarter med olika industrianläggningar.

Den första av dessa industribyggnader borde fridlysas som ett minne från inbördeskriget för hundra år sedan. Då verkade där Pietinens snickerifabrik som de vita använde som skyddskårens mötesplats och vapenlager. De röda fick dock reda på detta och försökte under natten mellan den 19 och 20 januari 1918 erövra byggnaden. I eldstriden stupade en vit och två eller tre röda, ett par vita och några röda sårades. Fabriksbyggnaden föll i de rödas händer och de fick som byte en liten mängd handgranater, skjutvapen och patroner. Detta var den första väpnade konflikten i Viborg mellan de röda och de vita. Somliga anser att händelsen var startskottet för hela kriget.

Pietinens fabriksbyggnad byggdes omkring år 1900 och den var planerad av arkitekterna Emil Gustafsson och Allan Schulman. Den är byggd i rödtegel och den har en hög fristående skorsten. I slutet av 1930-talet verkade i byggnadskomplexet Autorengaskorjaamo Oy, bussbolaget M. Ruponen Oy:s och Viipurin Autokorjaamo Oy:s bilverkstäder samt sistnämnda bolags bilskola, Ilmarinen Oy:s tryckeri och bokbinderi, smidesverkstaden Karjalan Takomo som leddes av Martin Lilienkampf, Inkeri och Reino Louhialas café, Paperiteollisuustalo Oy, J. och R. Lassigs svetsverkstad Uuttaus Oy samt Valio r.l:s mjölkbutik n:r 49. Adressen till denna historiska byggnad var Karjalagatan 5.

Fabrikskomplexet ser ut att vara i användning ännu i dag. Det finns dock inga skyltar som skulle förtälja om verksamhetens art. En noggrant bevakad port utgör ett hinder för vidare upptäcktsfärder.

Tomterna Karjalagatan 3 och Karjalagatan 1 är i praktiken sammanslagna. Här står en rad långa och låga industri- och garagebyggnader. De är ombyggda efter krigsskadorna men ser så gamla ut att man säkert har utnyttjat originalväggarna i renoveringsarbetet. Det ursprungliga industrikomplexet var planerat år 1879 av stadsarkitekt Fredrik Odenwall och fastigheten ägdes då av Viborgs Mekaniska Verkstad. Verkstaden grundades år 1863 av Ferdinand Thesleff och den var under sina bästa år landets tredje största mekaniska verkstad och en av Viborgs största arbetsgivare med flera hundra arbetare. Tillbyggnader och förändringar skedde år 1899. På 1930-talet var fastighetens ägare SOK, som använde byggnaderna närmast som spannmålslager och bilgarage. Osuusliike Torkkeli r.l. hade sin mjölk- och brödbutik i fastigheten, antagligen i det hus som stod närmast Pontusgatan och då hade två våningar. I dag verkar åtminstone en bilverkstad i fastigheten. Enligt reklamskylten jobbar den dygnet runt.

Längre kommer man inte längs Karjalagatan. På 1930-talet kunde man ännu fortsätta rakt till hamnen men i dag stängs rutten av ett högt stängsel och en stor port som endast öppnas för utvalda. Den enda möjliga riktningen att gå vidare är till vänster längs Pontusgatan, *Ulitsa Morskaja*. På finska tiden ledde Pontusgatan också till höger nedanför Pantsarlaksbastionen, ända till Södra Vallen, men den delen av gatan är slukad av hamnområdet och även den är spärrad med stängsel och port.

På 1930-talet ordnades i dessa kvarter motorcykeltävlingar som kallades Kringelloppet. Starten skedde på Pontusgatan nedanför bastionen och den 2 750 m långa rutten gick längs Södra Vallen, Klostergatan, Karjalagatan, Pontusgatan, Brahegatan och Havsigatan tillbaka till startplatsen. Loppets beskyddare var president P. E. Svinhufvud. Viborg hade många kända motorcyklister, bl.a. Arvi Järveläinen, Viljo Kopra och Leo Romppanen.

Mittemot oss på andra sidan av Pontusgatan står SOK:s stora kvarn-, laboratorie- och bageribyggnad som arkitekt Erkki Huttunen planerade i början av 1930-talet. Den stod färdig år 1932 men utvidgades redan år 1935. I byggnadens södra ända står 27 stycken 30 meter höga runda spannmålssilor. Byggnaden ansågs vara mycket effektiv och tidsenlig. Ett rör högt ovanför gatan flyttade säd från hamnen till kvarnen och spannmålslagret. I slutet av augusti 1941 exploderade en rysk radiostyrd mina i byggnaden och en stor del av huset ramlade ihop. Skadorna är nu reparerade och den stiliga kvarnbyggnaden är igen i användning, t.o.m. spannmålsröret mellan husen är kvar.

På högra sidan av Karjalagatans slut står OTK:s centrallager- och kontorsbyggnad. Den ritades av arkitekterna Georg Jägerroos och Aarne Sarvela och uppfördes år 1937. Viipurin Osuusliike r.l. hade en andra klassens restaurang i byggnadens lägre del. Dessutom fanns där en arbetsstuga för kvinnor, driven av stadens vårdnämnd. Byggnadens riktiga adress var Pontusgatan 1, men allmänt användes också adressen Karjalagatan 2 a. Detta lilla "a" skulle skilja adressen från Ab Pelikans adress Karjalagatan 2, men förväxlingar kunde ske. Så har vi också i artikeln om Klostergatan i WN 2012 fått läsa att Osuustukkukauppa r.l:s (OTK:s) kontor och Viipurin Osuusliike r.l:s restaurang II kl. skulle ha funnits i Ab Pelikans hus. Så är alltså inte fallet, vilket här som en ödmjuk rättelse framförs.

Vad skall vi göra nu? Vi kan fortsätta till vänster längs Pontusgatan mot Havis vallar. Vi kan också vända om och promenera tillbaka till stadens centrum. Om vi har trötta ben kan vi sätta oss en stund i parken nedanför bastionen och se på hur den yngsta generationen viborgare gungar eller leker i sandlådan. Livet går vidare i det gamla Viborg, oberoende av invånarnas språk och nationalitet.

De huvudsakligaste källorna: Jouni Kallioniemi: Viipuri suursodassa 1939–1944 (Kirjaveteraanit Oy 1990); Juha Lankinen: Kaupan ja teollisuuden Viipuri (Pamaus ry 2000); Petri Neuvonen: Viipuri, Rakennusperinnön seitsemän vuosisataa (SKS 2008); J. W. Ruuth: Viborgs stads historia (1906); J. W. Ruuth, Aimo Halila, Erkki Kuujo m.m.: Viipurin kaupungin historia I–V (1974–1982); VirtuaaliViipuri; Viborgs telefonkataloger 1919, 1929, 1939 och 1943; flera andra viborgsböcker och -artiklar samt egna iakttagelser och slutsatser.

SandelinMedia

SandelinMedias boknyheter hittar du i bokhandeln och även på **www.sandelinmedia.com**
Beställ från webbutiken även tidigare utgivning. Alla böcker hålls i lager.

Varje student, doktor och herreman
går i en hatt från Wahlman

grundad i Wiborg 1901 Museoala Sofiagatan 5

Nicholas Roerich – konstnär i Viborg 1918–1919

Anastasia Martynova

Kring år 1900 hade Nicholas Roerich blivit känd för sina framträdanden som arkeolog, konstnär, konstkritiker, poet, föreläsare, lärare, resenär och offentlig person. Under första delen av sitt liv före revolutionen bodde Nicholas Roerich (1874–1947) i Ryssland men sedan började han resa kring världen. Hans vandringsår fick sin början i maj 1917, då han flyttade till Sordavala med sin familj.

Intruduktion av Rainer Knapas

Nicholas Roerich har under de senaste årtiondena mött ett växande intresse, både i Ryssland och över hela världen. Han var konstnär, arkeolog, poet, fredsaktivist och visdomssökande mystiker. I den ryska konsten före 1917 är han främst känd som målare, med en fornslavisk-finsk-ugrisk symbolistisk motivkrets. Han var bl.a. direktör för Konstföreningens skola i S:t Petersburg och stod för scenografin och drakterna till Stravinskys *Våroffer* 1913, som fortfarande upprepas på världens balettscener.

Roerich gjorde många studieresor till de gamla ryska städerna men också till Finland, särskilt inspirerades han av de medeltida borgarna och medeltidskyrkornas målningar. Från 1920 verkade han i New York och grundade "The Master Institute of United Arts", 1923 gjorde han sin första resa till Indien. Han fascinerades av filosofin, visdomen och de sublima landskapen i Indien, Tibet och Mongoliet och bosatte sig för gott 1928 i närheten av Himalaja. Ur sina erfarenheter och upplevelser ville han skapa en egenartad syntes av skönhet, frid och kunskaper och han betraktas fortfarande som en profet av många anhängare världen över. Han har efterlämnat över 7 000 kända målningar och hans minne vårdas av olika institut och museer, särskilt i Ryssland och i USA. Intrycken från Ladogas klippor och skär levde länge kvar i hans måleri, förenade med vyer över Himalajas bergstoppar.

Roerichs växande berömmelse har gjort att hans liv och verk i olika länder har undersökts minutiöst, numera även hans korta period i Viborg 1918–1919 av konsthistorikern Anastasia Martynova. Även hans hustru och två söner engagerade sig i faderns livsgärning och har nått internationell berömmelse.

I Karelen bodde familjen Roerich vid stranden av Juhinlahti på Oskar Relanders egendom, senare i staden Sordavala och slutligen, när relationerna mellan Finland och Ryssland blev mycket ansträngda, flyttade de till ön Tulolansaari. Den här perioden av Roerichs liv och arbete är rätt välkänd. Däremot vet man nästan ingenting om den tid då konstnären bodde i Viborg.

Nicholas Roerich besökte Viborg för första gången under sina resor 1903–1904 för "konstnärliga och arkeologiska" studier. Som konstnär intresserade han sig för gamla städer där han kunde "upptäckta sitt Ryssland." Först reste Roerich till Narva och senare besökte han Viborg, där han besåg slottet och Monrepos park. Det är känt att Nicholas Roerich var vän till den finländske konstnären Akseli Gallen-Kallela. I sina brev kallar Roerich honom "Min käre vän Aksel!". Gallen-Kallela skrev en förordan till landshövdingen i Viborg, vilket gav Roerich en möjlighet att undgå den repatriering som 1918 infördes för ryska undersåtar och han kunde stanna i Viborg. Familjen Roerich återförenades i Finland under en mycket svår tid, samtidigt med revolutionen i Ryssland, den gamla regimens fall och det därpå följande inbördeskriget.

De blev avskurna från Petrograd, utan arbete och försörjning. Gallen-Kallela hjälpte dem också att organisera en utställning av konstnärens verk. Den blev öppnades på hösten 1918 i Stockholm och blev en stor framgång. Efter utställningen skyndade konstnären tillbaka till Viborg, till sin hustru Jelena Nikolajevna och sina söner. Ibland har man sagt att Roerichs och Akseli Gallen-Kallelas målningar har mycket gemensamt. Detta ansåg redan många kritiker och samtida. Enligt Alexander Benois påverkade Baltikum Roerichs konstnärskap i lika hög grad som den finländska konstnärens verk. Familjen Roerich bodde i Viborg från oktober 1918 till maj 1919 i ett hyreshus (även kallat "huset med ugglorna") på nuvarande Turgenjevgatan 8 (f.d. Juteininkatu fram till 1940, tidigare Ladaugatan). Detta är känt från hans brev, vilka är tillgängliga i publicerad form. Nicholas Roerich skrev gatans namn fel och kallade den först Ladaunkatu och sedan Ladanukatu – han var alltid osäker på stavningen. Idag finns en minnestavla på huset där Roerich bodde med sin familj. Från Viborg flyttade han till Sverige för att där ansöka om brittiskt visum. Därefter reste familjen från Norge med båt till England, dit de anlände sommaren 1919.

Roerichs tid Viborg har fått en särskild berömmelse för hans målningar. I en katalog över konstnärens verk publicerad år 1920 i USA finns uppgifter om varje målning, dvs. var och när den har tillkommit. Några av dem är försedda med anmärkningen "Painted in Viborg". Roerich målade flera av sina verk i Viborg. Först och främst är det kända målningar som "Botgöring", "Klockan klämtar. Gamla Pskov", "Himlens söner", "Jordens värme", "Höst i Viborg", "Den utstötte", "Skatten" och andra verk. Katalogen innehåller även information om de dåvarande ägarna till Nicholas Roerichs målningar i Viborg: M.I. Scheinin (Sjeinin), S.L. Gurevitj, A.M. Tumarkin, S.I. Rosenthal, G. Grönros (Groenroos), Rudnev och andra.

Enligt konstnärens egen förteckning över sina konstverk (målningar) från åren 1917–1924 parallellt med uppgifter i förteckningen i monografin Roerich. Himalaya (1926) och V. V. Sokolovskijs verkförteckning (1978) har Nicholas Roerich under sin tid i Viborg utfört följande målningar:

"Kväll" (1918). Olja, tempera. M.I. Scheinins samling, Viborg. nr 96 i konstnärens egen lista över målningar 1917–1924.

"Regnmoln" (1918). Pastell. M.I. Scheinins samling, Viborg. nr 93 i konstnärens egen lista över målningar 1917–1924.

"Guds son" (1918). (1. Moseboken, 6). Olja. S.I. Rosenthals samling, Viborg. nr 39 i konstnärens egen lista över målningar 1917–1924, även benämnd "Himlens söner".

"De dödas stad" (1918). Tempera. S.I. Rosenthals samling. Viborg. nr 9 i konstnärens egen lista över målningar 1917–1924, även benämnd "Den döda staden".

"Segrare" (1918). Olja. G. Grönros samling, Viborg. nr 3 i konstnärens egen lista över målningar 1917–1924, även benämnd "Vinnare".

"Solnedgång" (1917). (Karelsk Svit). Olja. A.M. Tumarkins samling, Viborg. nr 20 i konstnärens egen lista över målningar 1917–1924.

"Korpens klippa" (1918). Olja. M.I. Scheinins samling, Viborg. nr 69 i konstnärens egen lista över målningar 1917–1924, även benämnd "Karnesaari", eller "Korpberget".

"Höstskrud" (1918). Pastell. S.I. Rosenthals samling, Viborg. nr 109 i konstnärens egen lista över målningar 1917–1924, även benämnd "Höstlig prakt".

"Patruller" (1917). Skiss. S.L. Gurevitjs samling, Viborg. nr 72 i konstnärens egen lista över målningar 1917–1924, även benämnd "Vaktpost". Skiss.

"Viborg. Höst", 1919, är en målning av Roerich föreställande Viborg som han utförde i sin vanliga fantastiska stil. Den är målad på tonat papper på kartong, i blandteknik. Formatet är litet: 23,5×63,5 cm. Målningen är utställd på Internationella Roerich-centret i Moskva. Den benämns även "Höst. Viborg" eller "Karelskt landskap". I den amerikanska vandringsutställningens katalog dateras målningen till 1918, i katalogen för Roerichmuseet i New York till 1919. Roerichs landskap föreställer nästan alltid en nordlig havsstrand som antingen är låg och jämn och sköljs av gråa vågor eller också är den brant, med klippor som påminner om något förstenat monster. Gröna vidder är täckta med klippblock, som förefaller att växa upp ur marken och blåa floder rinner ljudlöst fram mellan avlägsna, rundade kullar. Roerichs natur är mycket mångsidig. Konstnären kombinerade enkla naturstudier med historiska reminiscenser och fantastiska gestalter. Men vilka landskap han än målade så ljuder i vart och ett av dem en hymn till naturens eviga skönhet.

I december 2016 påträffades en målning till som föreställer Viborgs slott, redan i en mer realistisk framtoning. Den kallas "Viborgs slott" och ingår i A.N. Ramms samling i Pusjkinmuseet för bildande konst i Moskva. Den är av okänt datum, ca 1918–19, utförd med olja på duk, uppfodrad på kartong, 51,7 × 43,5 cm. Målningen avbildar en hög brunaktig bergshöjd, granitklippan på Slottsholmen. På klippan står Viborgs slott med vita torn och murar och med en ljus himmel som bakgrund. Vid slottets östra del finns ett fyrkantigt torn som kallades Skomakaren och var byggt på 1400-talet. Sex meter av tornets huvuddel är numera gömda under krönet av en senare bastion från 1600-1700-talen. Tidigare var Skomakartornet fristående från slottet och bildade frontlinje i försvaret mot öster; här fanns också en skomakarverkstad. Eftersom tornet stod tillräckligt långt borta från bostadsgemaken störde lukten av garvat läder inte slottets invånare. Efter 1580 anslöts tornet till bostadsflygeln med en välvd passage. På målningen sitter en man vid tornet och över honom böjer sig en gammal man med en stav (symbolen för visdom och rättfärdigt liv). I förgrunden växer gröna lövträd vid klippans fot invid en väg. Liknande träd växer vid slottets murar. Tavlan är medvetet primitiv, men slottet är lätt att känna igen, liksom också Nicholas Roerichs målningsstil.

I Roerichs målning "Vita frun" (1919) har vissa forskare i själva motivet sett ett samband med Viborg. På skissen till konstnärens målning (1919) står emellertid "Abo Slott". Enligt min uppfattning har Roerich på denna målning tydligt återgett ett parti av Åbo slott men också tillfogat "Vita fruns" gestalt från legenderna kring Hapsals slott i Estland.

"Viborgshäftet" är en samling Viborgsmotiv med humoristiska övertoner, utfört av Nicholas Roerichs 15-åriga son Svjatoslav Roerich (1904–1993), med små målade skisser på vanligt rutigt papper i ett häfte. Bland motiven finns "Nylands husar. 1918. November", "Vanlig finsk soldattyp. 1918. November", "Officer och vapendragare. Mars 1918", där vapendragaren faktiskt är en liten pojke. Målningen "Finsk skönhet. November 1918" (s. 9 i "Viborgshäftet") föreställer en finsk knubbig gatuskönhet med filthatt, lång grå ulster och högklackade stövlar. Hon värmer händerna i en muff. Målningen "Skoputsare i staden Viborg. Esplanaden" (1918) (s. 11 i "Viborgshäftet") visar en gosse som med borste och skokräm putsar skorna på en man som sitter på en bänk. Det är klart, att Nicholas Roerichs två ovan nämnda tavlor med Viborgsmotiv inte är de enda i sitt slag. Hans outsläckliga flit skapade även andra målningar från Viborg som ännu i dag är okända för forskningen.

Anastasia Martynova är konsthistoriker och konstkritiker i Viborg

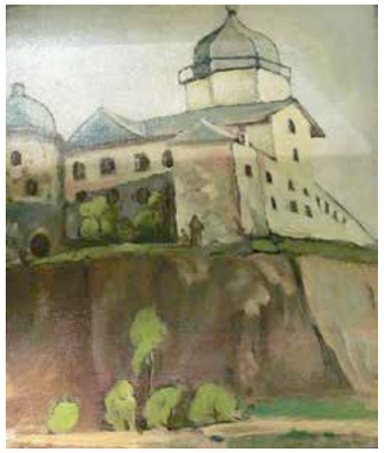

Nicholas Roerich, "Viborgs slott." Okänt datum (cirka 1918–19). A.N. Ramms samling. Olja på duk, uppfodrad på kartong, 51,7 × 43,5 cm. Pusjkinmuseet för bildande konst, Moskva.

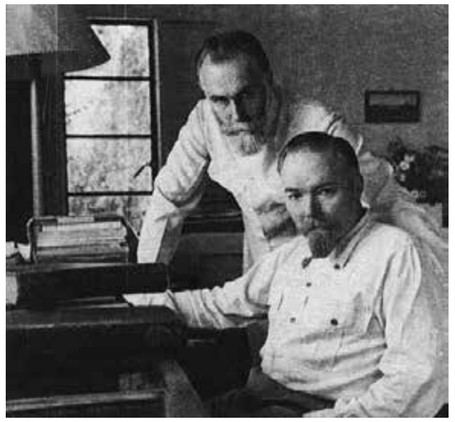

Nicholas och Svjatoslav Roerich (från vänster till höger).

Svjatoslav Roerich "Skoputsare i staden Viborg. Esplanaden." ("Viborgshäftet"). Rutigt papper, blyerts, gouache, 22 × 17,8 cm. Roerichmuseet, New York.

Svjatoslav Roerich, "Finsk skönhet 1918. November." ("Viborgshäftet"). Rutigt papper, blyerts, gouache, 22 × 17,8 cm. Roerichmuseet, New York.

Vandring i Viborg i farmors spår

Finns det ett särskilt skimmer över Viborg? Visst glittrar Viborgsvikens vågor de dagar vi är där men för mig finns skimret i att följa min farmor Karin Avellans liv i staden.

Vi går med farmors livsberättelse som karta och kompass, de handskrivna minnen som jag för länge sedan hittade bland mina föräldrars kvarvarande papper. Det har tagit många år att komma iväg på denna resa, men nu blev det av. Det är jag, min make Mats, min kusin Lars Avellan och hans fru Maria som ska försöka hitta något spår av Lars och min gemensamma farmor Karin Avellan, och den avellanska släkten. Vi är förväntansfulla.

Väl i Viborg ger vi oss genast ut för att hitta farmors barndomshem. Finns det kvar? Genom hennes skriverier så vet vi att det låg på Vakttornsgatan, liksom Tullkammaren där hennes pappa, Herman Avellan, var chef. Vi hittar gatan och håller andan när vi kommer till backkrönet där vi bör kunna se gården.

Strax har vi kommit ner, men blir besvikna, vi hittar ingen gård. Det är ingen tvekan om att vi är på rätt ställe. Domkyrkoruinen ligger där mitt över gatan precis som farmor har beskrivit och klocktornet, det idag inpackade under renovering, står där. Och visst är det lönnar som växer runt domkyrkan. På farmors tid slogs timslagen varje timme och högst uppe i klocktornet gick ständigt en vakt som vid eldsvådor i staden ringde bestämda klockslag för de olika stadsdelarna. Det klämtade så starkt, att alla i hemmet vaknade och farmor brukade som liten flicka krypa under täcket för att slippa höra dem. I källaren fanns också en igenmurad dörr, som påstods täppa till en lönngång till kyrkan. Farmor beskriver de gamla lönnarna kring den urådriga domkyrkan och jag går fram till ett av träden och tar några blad för att lägga i press.

Men gården med sitt gamla tvåvåningshus, som enligt sägen hade varit munkarnas bostad, ser vi inga spår av. Där står bara ett stort grått hus av senare modell som på intet sätt kan vara den avellanska gården. Inte heller finns några grindstolpar med björnar i sten, som min pappa Sven har beskrivit från när han bodde en tid hos morföräldrarna när han var barn.

Vi vänder ryggen mot det nyare huset. Närmare än så här kommer vi inte släktingarna från 1800-talet, men bara att jag nu har samma vy för ögonen som farmor hade i slutet av 1800-talet även om domkyrkan nu är en ruin, gör att jag känner starkt för platsen och säkert kommer att återvända hit.

Men vi har även en annan adress att söka upp. Farmor Karin Avellans förfäder bodde i Viborg ända sedan 1700-talet. På biblioteket i Helsingfors har vi funnit att hennes morfar häradshövding Carl Emil Lybecker åtminstone under någon tid bodde i huset på Slottsgatan 12 och där står huset kvar. Han levde mellan 1805 och 1857 då han dog i Viborg och jag kan i fantasin se häradshövdingen gå in genom porten där.

Vi vandrar gata upp och gata ner. Vi ser detsamma som andra Viborgsresenärer. Vackert renoverade hus, slitna hus med patina, fullständigt raserade hus och mer nybyggda, totalt utan charm, eller andra med vacker arkitektur. Ibland blir man gråtfärdig, ibland blir man arg. En man vi träffar på hotellet arbetar för

Karin Avellán, 1868–1952.

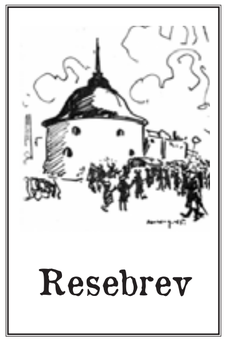

en hjälporganisation och är dyster om Viborgs framtid. Han berättar att korruptionen är så omfattande att all utveckling nästan har stannat upp. En annan Viborgsbo säger med en suck att "Viborg är en stad utan hopp". Efter ett tag blir vi dock mera ödmjuka. Staden står ju kvar och man kan lätt se spåren av dess forna skönhet. Så länge som alla gamla hus inte jämnats med marken och mött samma öde som den avellanska gården så finns det ändå en viss möjlighet till renovering och fortsatt skönhet.

Vi vandrar till Esplanaden, förlåt Torkelsgatan, förlåt Lenin Prospekt och känner åter historiens vingslag. Här lekte farmor med sina syskon, vaktade av en fransk guvernant. Eller nej, riktigt så gick det inte till, för så här skriver Karin Avellan: "Alla barnjungfrur stannade år efter år, utom den franska fröken. Hon blev uppsagd emedan hon, då hon skulle se till oss i Esplanadparken lämnade oss utan tillsyn och i stället satt i en berså och flirtade med en aktör i ett resande teatersällskap. Dessutom kom hon en kväll hem drucken. Jag saknade henne mycket, ty hon sjöng så vackert ehuru alltid sorgliga sånger. Jag minns särskilt en, som började "Mon Dieu laissez-moi mourir" och då grät jag ty jag trodde att hon verkligen ville dö." Längre fram i sina minnen berättar farmor en annan episod från samma park. Farmors syster Thilly (Mathilda Avellan) var av en lite slarvigare sort än farmor som var väldigt (kanske plågsamt?) ordentlig. Näval, Thilly brukade låna saker av Karin, lite som hon behagade, det var smycken, näsdukar, strumpor osv. Så här berättar Karin: "Thilly hade glömt sina galoscher någonstans och en förmiddag då det hade regnat tog hon mina när hon skulle gå ut. Jag hade stämt möte med en väninna i Esplanaden och då jag saknade mina galoscher förstod jag ju att Thilly hade tagit dem. Då jag gick i parken mötte jag henne, eskorterad av två löjtnanter och då var jag så stygg att jag stannade och sade åt henne att ta dem av sig." Olika som de var hade Thilly och farmor många kontroverser när de var yngre men som vuxna kom de mycket nära varandra.

Vi tillbringar en hel del tid i den härliga parken och passar också på att besöka det fina Alvar Aalto-biblioteket. Vi imponeras av den hjälpsamma receptionisten som pratar utmärkt engelska, vilket vi har börjat förstå är ovanligt i Viborg.

Genom en bekant har vi fått kontakt med Viborgskännaren Helga Abakshina och hon har hjälpt oss och genom sina kontakter på Viborgs landsarkiv fått ut adresser där släktingar från förr har bott. Nu vill hon guida oss runt och kommer i taxi till vårt hotell och ber oss hoppa in. Men, vi är ju fyra stycken och tycker att vi ska ta en taxi till. Det fnyser Helga och taxichauffören åt så vi får helt sonika tränga ihop oss fyra stycken i baksätet! Vi kommer åter till kvarteret där farmor bodde, men nu får vi även se adresserna där Thilly Avellan hade bott och farmors bror Severin Avellan med familj på Vasagatan. Vi besöker också Svenska Fruntimmersskolan (numera lärosäte för blivande statstjänstemän) där Helga tidigare arbetat och där farmor gick som ung. Där blev hon en gång så förbittrad över att tvingas gå om en klass efter att felaktigt ha blivit underkänd i sitt bästa ämne. Så här beskriver hon händelsen: "Jag ställde till en scen och fordrade en prövning i detta ämne, som jag visste att jag fullkomligt behärskade. Det var i franska språket och en uppsats av mig hade av lärarinnan lästs upp för klassen med beröm. Rektorn talade då med mig och bad mig gå hem och fråga mina föräldrar om orsaken till att jag ej blev uppflyttad." Av föräldrarna fick hon veta att rektorn hade föreslagit att hon skulle gå om klassen, eftersom Thilly omöjligt kunde flyttas upp och det skulle vara genant för henne att den yngre systern gick i en högre klass. Karin skriver att hon "sörjde djupt över att jag på detta sätt blev skild från mina båda bästa vänner, Etta Rosenius och Esther Alfthan. Vi höll dock kontakten och förblev vänner hela livet."

Lars Avellán, Maria Avellán, Agneta Sundgren och Mats Sundgren.

Idag är Svenska Fruntimmersskolan lärosäte för blivande statstjänstemän.

Men vi har ytterligare en utflykt att göra. År 1867 lät min farmors far hovrådet Herman Avellan bygga ett sommarhus på prästgårdens tomt på andra sidan vattnet från Havis fabrik. Huset kallades Torpet och hade 13 rum. Vi har läst härliga berättelser om tillvaron där och hur man tog sig dit genom att gå ned till Havis brygga och ringa i en klocka som fanns uppmonterad på en stång, så blev man hämtad med roddbåt. Viken var just där bara cirka 100 meter bred. Det fanns en väg som Karins pappa Herman Avellan hade lätit anlägga från den stora allmänna vägen och som gick till Torpet över bergknallar och backar men den ende som någonsin använde den vägen var Karins mammas gamle morbror Arvid Krabbe, som var hovrättsråd i Vasa. Varje sommar tillbringade han sin semestermånad hos familjen på Torpet. Han anmälde aldrig sin ankomst i förväg utan plötsligt körde hans åkdon uppför backen genom den stora grinden med dubbla portar fram till verandatrappan och då skyndande alla barnen in och ropade "morbror Arvid är här!!" Han var en ytterst elegant herre och gick hela tiden, hur varmt det än var, klädd i randiga byxor, jaquette, vit stärkskjorta och krage. Sommarvillan Torpet låg så nära Viborgs stad att man kunde se stadens konturer och höra kyrkklockorna ringa om söndagarna. Det jobbiga för familjen var dock att närheten till staden gjorde att många kom och hälsade på under veckosluten. Det kunde dyka upp närmare 30 oanmälda middagsgäster och det hände till och med att det inte fanns mat så det räckte utan man fick ro över till Viborg för att köpa mat från en restaurang att bjuda alla gäster på. Det här blev till slut för ansträngande så Herman Avellan hittade ett annat ställe uppåt Saima kanal där han lät bygga nästa sommarparadis, villan Parvila. Senare köpte han ytterligare ett litet hemman "Nokko", två timmars ångbåtsresa från staden nedåt Viborgsviken, där han lät uppföra ett större sommarhus.

Idag ska vi försöka hitta till "Torpet". Vi tar en taxi från Salutorget och ber chauffören köra oss till en plats mitt emot Havisfabriken. Nu är det inte tal om att ringa någon klocka nere vid bryggan, ingen kommer att hämta oss. Vägen ut är mycket bra. Något hus som "Torpet" finns dock inte vid framkomsten, däremot ett gytter av små "datjor"; koloniträdgårdar med små hus och fantasifulla planteringar. Vi hittar heller inte prästgården men ser något som vi tror kan ha varit "Prästens äng", där barnen lekte och där farmors fars hyresgäster, en rysk professorsfamilj, en sommar skulle visa sina halvvuxna pojkar hur en tjurfäktning gick till och gjorde detta med prästens kor som tjurar. De jagade de stackars korna så vilt att ett par kor måste slaktas och Herman Avellan, som hade varit med sin familj på annan ort, fick betala för det.

Vi går ner till vattnet och ser Havis på andra sidan. Och hittar vi inte en roddbåt! Vi kan inte motstå frestelsen att sätta oss i den och låtsas att vi är 140 år tillbaka i tiden. Nog kan vi se hur båten har rotts fram och tillbaka, det är ju verkligen inte långt över viken.

Några dagar i Viborg går fort och vi ska snart resa härifrån. Ändå tycker vi att vi har sett mycket. Vi har besökt Mon Repos, parken dit man gjorde utflykter. Vi har sett stadens grundare Torkel Knutsson, finska skriftspråkets fader Agricola och den mytomspunna älgen utanför biblioteket. Vi har vandrat runt på slottet där min pappa och hans tvillingbror Gösta ofta lekte på slottsmurarna när de var åtta år och bodde hos släkten under ett halvår. Vi har besökt konstmuseet och handlat korgar och honung i Saluhallen och ätit mycket gott på både Runda Tornet, där vi också dansade till discomusik, nyöppnade Espilä och den charmiga Slavjanskaja Trapeza, en liten restaurang i en 1600-talskällare. Vi har ätit Wiborgskringlor och druckit vodka till middag och är mycket nöjda. Nu tar vi tåget åter till Helsingfors och sedan båten till Stockholm, men vi vill gärna resa tillbaka, det finns mycket kvar att se. Nästa gång vill vi komma sjövägen genom Saima kanal och leta efter de förlorade sommarparadisen "Parvila" och "Nokko". Kanske finns det något spår någonstans?

Och visst fann vi skimret över Viborg!

Text: Agneta Sundgren (född Avellán-Hultman)
Foto: Mats Sundgren
Medresenärer: Lars Avellán och Maria Avellán

Om det finns några andra från släkten Avellan som läser detta så vill vi gärna ha kontakt. Farmor hette Karin Avellan och var dotter till Herman Avellan och Eva Matilda Louise Lybecker. Farmors syskon hette Ida, Walborg, Herman, Thilly, Severin, Marta och Malin. Karin gifte sig sedan i Sverige med Johan Adolf Hultman och fick fem söner; tvillingarna Sven och Gösta, Bengt, Torsten och Knut. Hon älskade sina söner, men hennes äktenskap var olyckligt och hennes liv i Sverige blev inte så ljust som hon hade hoppats, hon längtade ständigt tillbaka till Viborg. En dotter födde hon i Viborg 1905 då hon var "hemma" och vilade upp sig, men barnet dog vid födseln och när farmor kom tillbaka till Sverige skrev hon följande dikt, som vi här citerar en bit av:

"---

så hälsa då skog och berg och dal
och barndomshemmet, det väna,

där sälla minnen förutan tal
från förr och nu sig förena

Den lilla, jag döden ej livet gav
som fick i Finland sin gömda grav

hon blev ett band till de många
som tagit mitt hjärta till fånga

Och hälsa min älskade, gamla far
och alla syskonen kära.

Till var en av Eder ett tack jag har,
så stort, som ett hjärta kan bära."

Agneta Sundgren
sundgrenagneta@gmail.com

I Viborg taltes också jiddisch

Karmela Bélinki

På Viborgs gator kunde man i tiden utom de gängse fyra språken också höra ett femte, jiddisch. Den judiska församlingens officiella språk var nämligen jiddisch, språket talades allmänt i hemmen och man läste litteratur på jiddisch. Författaren Karmela Bélinki berättar här om de viborgska judarna utgående från sin egen släkts historia.

År 1917, mitt under världskriget och med Ryssland nya ordning i åstundande, tar systrarna Haija, Haschke, Anna och brodern Mikko sin allra minsta bror Sami, 2½ år, till fotografen för att förläna föräldrarna ett fotografi till deras bröllopsdag. Det är en svartlockig, brunögd, ganska knubbig gosse som i tidsenlig kostym tittar ut mot världen. Den lilla pojken var Sami Salomon Bélinki, min far, och fotografiet överlevde evakueringen och alla senare brokiga öden i familjen.

Min fars familj var en rätt typisk judisk familj i Viborg. Mina farföräldrar hade flytt till Finland från sin hemstad Polotosk i det nuvarande Vitryssland år 1912, undan de judeförföljelser som brutit ut i början av 1900-talet runtom i Ryssland. Förföljelserna var inte spontana utan noggrant planerade av tsarens män. Judarna utgjorde en oroshärd, en tänkande fokkgrupp, ett farligt element för diktatorer.

Också i tsarens Finland var judarna utsatta

Den av tsaren upprättade finländska byråkratin tolkade noggrant de kejserliga påbuden om judarna, in i minsta petiga detalj. Under den svenska tiden hade odöpta judar varit förbjudna i Finland. I Sverige hade judar fått bosätta sig bara i Stockholm, Norrköping och Göteborg. Tsarens direktiv var ännu strängare, men de första lagliga judarna kunde ändå bosätta sig i Finland efter 1800-talets mitt som f.d. soldater i den ryska armén, s.k. kantonister som avtjänat sin värnplikt under 25–35 år.

De finländska myndigheterna tillämpade å ena sidan den gamla svenska lagen och bestämde, att judarna fick bosätta sig endast i Åbo, Helsingfors och Viborg. Å andra sidan följde man de tsarryska bestämmelserna som begränsade judarnas utkomstmöjligheter och rörlighet. Judarna fick inte avlägsna sig från sin hemort utan specialtillstånd och de var bl.a. förbjudna att sälja sina produkter på marknader på landsbygden.

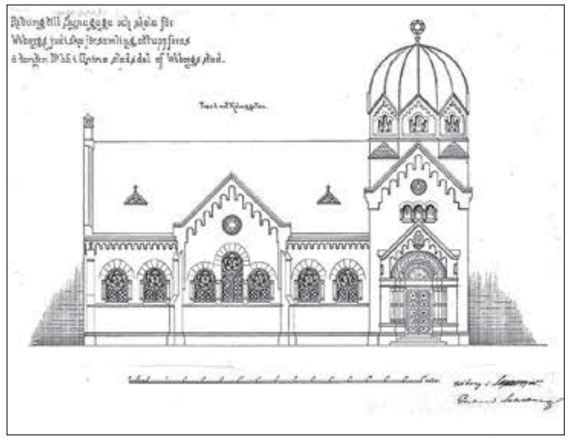

Gerhard Sohlbergs förslag till synagoga och skolhus, 1905. Synagogan byggdes i ett enklare utförande av trä 1910.

I början av 1900-talet fanns det judar som redan bott i Finland i två generationer. Varje halvår måste judarna av myndigheterna be om förlängning av sitt uppehållstillstånd. Det berodde helt på den enskilda myndighetens godtycke om juden fick bo kvar eller skulle utvisas. Jag har kvar ett sådant dokument utfärdat 1915 av guvernören i Viborg till min farfar. Han nämns som *mooseksenuskolainen* Alter Benzion Haimov Belinki.

I början av 1900-talet begicks häftiga debatter i ståndsriksdagen om judarnas vara eller icke vara. Ett av argumenten mot judarna var, att om man tillåter judar att komma till Finland så kommer de om hundra år att uppgå till inte bara tiotusen, utan hundratusen för att deras fortplantningsförmåga är så väldsam. Judarnas antal var då några hundra. Hundra år senare, på 2000-talet, är antalet judar i Finland ca 1 500 och har aldrig överskridit 2 000, inte ens med de några hundra flyktingarna från Hitlers Europa i slutet av 1930-talet.

Bättre efter självständigheten 1917

Farfar Alter Benzion Belinki och hans hustru Cecilia (Sisle), f. Gutkin, hade med sig sina fyra barn, vilka utökades 1914 med minstingen Sami Salomon. Farfar Belinki etablerade sig som hattmakare i Viborg, ett av de få yrken som judarna fick utöva under tsarväldet utöver försäljning av "använda persedlar".

Efter 1917 och Finlands självständighet förändrades situationen. Barnen Bélinki gick i gängse skolor i Viborg, fick möjligheter till högre studier, var finländare med i teorin lika rättigheter som alla andra. Farfar Belinki förbättrade med tiden sin egen ställning och verkade till 1939 som självständig företagare i hattbranschen, bl.a. som tillverkare av uniformsmössor (s.k. *koppalakki*) för den finska arméns officerare och som underleverantör åt Wahlmans. Min farmor dog 1943, min farfar 1946 och min far 1994.

Synagoga och kulturcentrum i Viborg

Judarna i Viborg hade en egen synagoga i staden efter 1861. Gamla viborgare minns trähuset på Kalevagatan som platsen för den sista synagogan. Huset hade byggts 1910 och grundreparerats 1930. Det fick en fulltträff på vinterkrigets första dag och därmed gick också arkiven förlorade. Församlingshuset, det s.k. Achdus (efter den judiska kulturföreningen) i stadens absoluta centrum vid Slottsgatan 23, var något enastående i den tidens judiska värld och även allmänt sett. Huset bekostades med bland judarna insamlade medel och blev ett judiskt kulturcentrum redan i början av 1920-talet. Där fanns moderna utrymmen för olika slags sammankomster och ett unikt bibliotek på jiddisch.

Av den judiska begravningsplatsen som låg i Ristimäki finns i dag ingenting kvar. På 1980-talet kunde man bland gatstenarna hitta rester av judiska gravstenar och där begravningsplatsen varit fanns en bensinstation.

De tre judiska församlingarna i Finland hade olika förtecken i den judiska världen. Församlingen i Åbo var den mest religiösa, församlingen i Helsingfors hade de flesta affärsmännen och församlingen i Viborg med sina 250 medlemmar var den mest kulturella. Och nog var det ju rätt unikt, att en så liten församling kunde ställa med ett eget teatersällskap som uppförde pjäser på jiddisch, ett eget veckoblad på jiddisch och olika slags musikaliska ensembler. För den idrottsintresserade ungdomen fanns idrottsföreningen Kadur (hebr. boll). Eldsjälen bakom teatersällskapet var Ester Steinbock (f. Rosenberg). Sällskapet gästspelade även i det övriga Finland, reste över Finska viken till de baltiska länderna och ända till Wien.

Hersz Fryberg hade kommit till Viborg från Polen och publicerade sina dikter på jiddisch i församlingsbladet. Församlingen besöktes av judiska personligheter från Europa och soaréer ordnades av olika skäl, inte minst med anledning av de judiska helgerna Purim och Hanuka. Den lilla församlingen i Viborg hade en egen sionistisk rörelse, också i Viborg var man medveten om judarnas strävan att få ett eget land i Palestina. Några ynglingar från Viborg flyttade till det dåvarade Palestina på 1930-talet som s.k. *halutzim* (nybyggare), bland dem pojkarna Gurowitsch. Speciellt den yngsta Salomon (Mooni) var känd som en god idrottsman i Viborg.

Jiddisch – Viborgs femte språk

Den judiska församlingens officiella språk var jiddisch ända till slutet. Språket talades allmänt i hemmen, man läste jiddisch i hemmen och det var kulturlivets språk. Många judar talade också utmärkt ryska. Barnen gick i vanliga svenska och finska skolor. Judarna i Viborg var precis som andra viborgare polyglotta. Det fanns ingen speciell logik bakom valet av skolspråk. I samma familj kunde en del av barnen gå i svenska och en del i finska skolor. Nästan varje gammal viborgare brukade minnas någon judisk klass- eller skolkamrat.

Bland de första judarna i Viborg fanns familjerna Weikaim och Kuschakoff. Ättlingar till Weikaim är bl.a. familjerna Jakobson-Jacobsson och Veikkanen. Minister Max Jakobsons farbror Santeri Jakobson var de finska judarnas främsta historiograf och kommundirektör i Lauritsala. Ättlingar till Kuschakoff är Kuusakoski som bär familjen merkantila traditioner vidare.

Traditionellt fanns det flera judiska hattmakare i Viborg (en kvarleva från tsarens bestämmelser), förutom Belinki bl.a. Steinbock och Livson. Senare fanns det också flera fotografer, bl.a. Indursky och Stromer. Familjen Pergament är känd för sina musikaliska och medicinska meriter: Kapellmästaren Simon Pergament-Parmet, kompositören Moses Pergament och inte minst kompositören Erna Tauro, dotter till med.dr Isak Pergament. Vicehäradshövding Samuel Maslovat, son till den lågvariga rabbinen i Viborg, var den sista ordföranden för den judiska församlingen i Viborg.

Integrerade i det finländska samhället

Judarna i Finland bidrog med sina egna offer till krigen. Deras andel stupade var allra störst bland folkgrupperna i landet, inte mindre än 16 procent. I krigen stupade 23, av dem 15 i vinterkriget och 8 i fortsättningskriget medan 6 blev kvar på fältet, bland dem de båda Viborgsynglingarna Salomon Eckert (13.2.1940) och Benjamin Bassin (12.3.1940, krigets sista dag). Salomon Katz stupade i fortsättningskriget. Tre viborgska läkare tjänade i den finska armén: Sanitetsmajorerna Josef Kaplan, Alexander Steinbock och Josef Rosenberg (i aktiv tjänst). I aktiv tjänst var även kapten Josef Wainer och översergeant Wulff Gurevitsch, känd som boxare.

Om den första generationen judar i Finland var mer eller mindre slavar under den tsarryska regimen, blev den andra generationen redan en integrerad del av den finländska s.k. bildade klassen med för den judiska gruppen typisk "överrepresentation" av akademiska och fria yrken såsom läkare, jurister, humanister, naturvetare, journalister och konstutövare i olika genrer. Bland dem förefaller Viborgsjudarna och deras ättlingar att vara speciellt välrepresenterade. Kanske har något av den unika andan i Viborg gått vidare även till de generationer som inte själva fått uppleva den.

Viborgs ortodoxa biskopsstift 125 år

På Kristi förklarings dag den 19 augusti 2017 firades ett stort kyrkojubileum i Viborg. Det ortodoxa biskopsstiftet – historiskt sett också ursprunget till dagens ortodoxa stift i Finland - grundades för 125 år sedan. Festligheterna var storslaget arrangerade och kulminerade i en utomhusliturgi på en estrad framför Kristi förklarings katedral, inför en publik som fyllde f.d. Rådhustorget till sista plats. Festgudstjänsten förrättades under ledning av patriarken Kirill av Moskva och ett stort uppbåd av metropoliter, biskopar och höga kyrkliga dignitärer, bland dem även ärkebiskop Leo från den finländska arvtagarkyrkan. Leningrad-oblastens och stadens högsta styresmän var också närvarande i den kyrkliga jubelfesten, som starkt markerade Viborgs ryska traditioner.

Den rysk-finska gemensamma kyrkohistorien befästes symboliskt genom att den undergörande Gudsmodersikonen från Konevits (i dag i Nya Valamo) under några dagar framvisades i Viborg.

Det ortodoxa stiftet i Viborg har sedan 2013 haft en självständig status inom Petersburgs metropoli och omfattar i dag 71 församlingar samt Konevits kloster. Biskopen Ignatii bär titeln "Biskop av Viborg och Kexholm". För övrigt behandlas just nu inom den finländska ortodoxa kyrkan ett förslag om att flytta ärkebiskopssätet från Kuopio till Helsingfors och samtidigt förändra biskopens titulatur, från "Ärkebiskop över Karelen och hela Finland" till "över Helsingfors och hela Finland".

Patriarken Kirill vid festgudstjänsten i Viborg.

Rainer Knapas

Viborgs tre torn

Stadens synligaste minnesmärken restaureras!

Alexej Melnov

I februari 2016 började man äntligen med restaureringsarbeten i Viborg. Byggnadsställningar omgav stadens mest framträdande torn som en tät grön spindelväv: konservatorer började steg för steg återuppliva S:t Olofstornet, Rådstornet och Klocktornet. Två förmodligen medeltida hus på Klostergatan 8 och 10 ingick också i restaureringsprojektet – idag är det Viborgs slottsmuseum som förvaltar alla dessa byggnader. Slottsmuseets arkitekt Alexej Lipatov och vicedirektören för restaureringsarbeten Alexander Smirnov blev ansvariga för restaureringens gång och syns oftare på byggnadsställningarna än på sina arbetsrum.

Restaureringen av St. Olofstornets kupol, P. Poljakov

S:t Olofstornet

Restaureringsprojektet för slottets kärntorn uppgjordes 2015 av restaureringsverkstäderna "Konevskije" i S:t Petersburg, planerna är utförda av Jekaterina Gubina och Jekaterina Pejtsch. Restaureringsfirman "Meandr" är ansvarig för genomförandet, som omfattar en restaurering av tornets fasader och av metallkupolen som byggdes mellan 1893 och 1894. Efter arbetenas slutförande ska man kunna gå upp till utsiktsplattformen på en bred och modern trappa. Tornets tidigare bjälklag ska uppföras på nytt och indela det i sju våningar. I början planerade man moderna bjälklag av armerad betong som skulle gömmas bakom "historiska träbjälklag". De estniska planerarna Jevgeni Kaljundi och Heino Potti var de första som erbjöd ett liknande restaureringsprojekt redan 1971, men idag har man fortfarande inte kommit överens om hur bjälklagen kommer att konstrueras. Motståndarna till "stora nymodigheter" vill bara ha historiska träbjälklag och frågan om en hiss i tornet har ännu inte blivit löst.

Redan i oktober slutförde man arbeten på fasaderna och kupolen. Efter att ha tagit bort ett lager av puts från murarna upptäckte arbetarna att tegelmurverket på sydvästra sidan av tornet var i mycket dåligt skick. Vind och regn har i flera hundra år skadat flera lager av tegel från Vasatiden och från senare inmurningar. Resten av tornets tegelmurverk har bevarats i relativt gott skick och man behövde byta endast helt söndervittrade tegel.

Arkeologerna såg fram emot utgrävningar i tornets källare eftersom Alfred Hackman var den ende som hade undersökt den 1891. Då hittade arbetarna tre hjälmar från Trettioåriga krigets tid och en träkäpp med handtag i form av ett människohuvud som idag finns på Nationalmuseum i Helsingfors. Den här gången lyckades arbetarna inte hitta någonting, utom en massa sten och tegel från olika epoker. Några tegelstenar från Vasatiden användes vid restaureringen.

På de nedre våningarna kan man idag se spår av valvet som fanns i det rum som användes för rättegångar och fester. På den första våningen undersökte man en nisch som visade sig vara den äldsta toaletten i slottets historia. Inne i väggen hittades en rak tegeltrappa som ledde till den icke längre existerande tredje våningen av kärntornet. Liknande trappor kan man idag se på till exempel Åbo slott. Man har tagit bort puts från tegelmurverket inne i tornet och idag finns det att beskåda i sin nästan ursprungliga form. När läsarna får det här numret av Wiborgs Nyheter har man förhoppningsvis löst frågan om träbjälklagen i detta sällsynta exempel på artilleritorn i Nordeuropa. I slutet av 2018 planerar man att öppna S:t Olofstornets utsiktsplattform för besökare.

Klocktornet

Restaureringsprojekten för de två andra tornen i staden handhas av firman "AK-Projekt" i Moskva, som sammanställde sin dokumentering ganska ytligt och utan att studera objektet ordentligt. Delvis på grund av detta finns det vissa problem med restaureringen av stadens viktigaste minnesmärken. Slottsmuseet fick Klocktornet under sin förvaltning vintern 2017 och satte upp en tillfällig elbelysning för att undersöka det. Då gjorde man några imponerande upptäckter, som till exempel den äldsta graffitin på en träkonstruktion från 1808. Detta innebär att vissa träbjälkar hade inmonterats under den senaste påbyggnaden av tornet enligt Johann Brockmanns projekt från 1795. Innan arbetarna satte upp elbelysning i tornet kunde ingen tänka sig att existerande träbjälklag är redan 200 år gamla. Slottsmuseet lyckades komma överens med firman "Meandr" och hoppas att träkonstruktionerna kommer att bevaras.

Det faktum att man använde cement vid restaureringsarbetena på 1970-talet ledde till oåterkalleliga skador. Cementputs släpper inte igenom fukt, vilket gör att tegelmurverket börjar "ruttna". Idag vet konservatorer att den lokala graniten, rapakivi (som användes för att bygga den äldsta delen av tornet), kan falla sönder, men ingen förväntade sig att hitta upplösta tegel på de övre delarna. För att byta ut dem hämtade entreprenören gamla tegelstenar från ett rivningshus från 1800-talet i Rostov-na-Donu. Enligt projektet skulle man endast förnya kopparkupolen men eftersom taksparrarna visade sig vara i dåligt skick bestämde man sig för att byta ut dem också.

Med tanke på att de extra arbetena har ändrat restaureringsplanerna kan de första besökarna betrakta staden från Klocktornets utsiktsvåning först i slutet av 2018.

St. Olofstornet, foto av Pavel Poljakov

Klocktornet, väggar på nedre våningen från 1600-talet utan puts. P. Poljakov.

Rådstornet

Enligt projektet skulle endast Rådstornets murar och bjälklag restaureras, koppartaket och -spiran var återskapade redan år 1980. Den här gången använde arbetarna impregneringsmedel mot brand på träkonstruktionerna i taket samt upptäckte att den sovjetiska putsen bestod av cement, medan själva murverket är gjort med kalkbruk. Cement släpper inte igenom fukt på samma sätt som kalk och kan skada gamla murar, därför tog arbetarna bort all existerande puts.

Det mest intressanta var att undersöka tornets nedre fyrkantiga våning – den enda bevarade delen av Viborgs stadsmur från medeltiden. Det visade sig att den delen av tornet var skadad på grund av de sovjetiska ingenjörernas misstag som ledde till att man nu fick byta vissa gamla tegel mot nya. Det bestämdes också att inte täcka granitmurarna med puts så att man ska kunna se dem i deras ursprungliga form.

Det ska också bli möjligt att beskåda de gamla gotiska valvbågarna vid den inmurade porten – liknande portar kan man se i vissa delar av Tallinns stadsmur. På de nordvästra och sydöstra murarna av tornet upptäckte arbetarna några spår av gamla tegelgavlar som var delvis nedmonterade på 1600-talet. Tegelfrisen och fönsternischerna som är typiska för den sengotiska tiden vittnar om hur de ursprungliga gavlarna såg ut. Idag är de äkta medeltida detaljerna täckta av kalk men uppmärksamma besökare ska ändå kunna urskilja dem. Man har också använt kalkputs på tegelmurverket från 1600-talet på tornets övre delar. Tornets nordliga och södra hörn var försedda med långa ankarjärn i början av 1900-talet, som ankarslut använde man då järnvägsräls.

Klocktornet öppnas förmodligen i år för besökare – Slottsmuseet planerar där en utställning om Viborgs försvunna medeltida stadsmur.

Helgeandsgillets hus på Klostergatan 8

I Viborgs stads historia skriver J.W. Ruuth att just detta hus förmodligen var samlingsplats för Helgeandsgillet, vilket resulterade i att byggnaden på Klostergatan 8 i dag kallas Helgeandsgillets hus. Från och med 2011 har Aleksander Saksa lett utgrävningsarbeten bredvid huset, som tillsammans med förra årets undersökningar av grundmurarna visade att Helgeandsgillets hus inte byggdes förrän i slutet av 1500-talet. Före stadsplanens förändringar på 1640-talet låg huset djupt inne i kvarteret och var omgivet av träbyggnader.

Projektet för restaureringen av de två "medeltida" husen på Klostergatan utfördes av Stepan Sukhotin från arkitektbyrån "REST-ART". Arbetena verkställs av firman "Musejnije tekhnologii" från S:t Petersburg. Väggarnas yttre är beklädda med sten och de inre med tegel från 1600-talet. När arbetarna tog bort putsen visade det sig att husägarna rätt ofta hade flyttat fönstren och dörrarna. Under den senaste restaureringen på 1970-talet fick byggnaden nya tegelgavlar som var typiska för liknande medeltida hus, fast det inte finns några bilder på Helgeandsgillets hus med ett sådant yttertak. Då murade man också upp en öppen spis inne i huset.

Idag vill konservatorerna omvandla Helgeandsgillets hus till en utställning om Viborgs stadsinvånare och deras hantverk, besökare ska också kunna bese två källarvalv. Det finns också planer att ordna ett medeltida "living history" -museum kring byggnaden.

Alexander Smirnov undersöker tegelmurverket på Rådstornets fjärde våning, P. Poljakov.

Klostergatan 8, källarvalv, foto av Alexej Lipatov.

Klostergatan 10, valven, foto av Alexej Lipatov.

Det gamla bostadshuset på Klostergatan 10

Huset som nu omges av nya byggnader ritade av Jalmari Lankinen hade redan undersökts av Viborgs förening för bevarande av fornminnen och av Otto-Iivari Meurman personligen. Då gjorde han som stadens huvudarkitekt uppmätningsritningar av husets T-formade källarvalv. Idag kan forskare undersöka dess murverk uppifrån, vilket var omöjligt för Meurman.

Efter det gamla yttertakets demontering ville konservatorerna sätta upp nya taksparrar, men det visade sig att husets väggar var i mycket dåligt skick och att det fanns många sprickor i dem. Därför måste arbetarna använda speciella spännremmar och renovera murverket. Sedan bytte de det tillfälliga yttertaket mot ett permanent som ser ut som det tak som är avbildat på olika äldre ritningar och foton. Konservatorerna ska också göra husets källare vattentät för det har i många år samlats mycket vatten i den.

Under undersökningen av huset visade det sig att det har ett ganska ovanligt tegelvalv med dubbla yttre kanter. En sådan konstruktion bidrar förmodligen till att husets källarvalv som står delvis på en klippa och delvis på marken är i ett så bra skick. Enligt projektet kommer en del av det nya golvet göras genomskinligt vilket ska göra det möjligt att se det fina valvet. Idag finns det tyvärr ingen möjlighet göra huset tillgängligt för turister eftersom det ligger på ett privat område. Viborgs slottsmuseum planerar att använda det här huset som kontor för Viborgs arkeologiska expedition och ordna guidade turer på beställning.

Vi hoppas kunna läsa de första omdömena om de förnyande minnesmärkena i Viborg redan i nästa nummer av Wiborgs Nyheter.

Alexej Melnov är historiker och arbetar som forskare på Viborgs slott. Artikeln är översatt av Natalia Aseeva.

Konsulskåren i Viborg

Henrik Degerman

Storfurstendömet Finland saknade en egen utrikespolitik och följaktligen en egen utrikesrepresentation. Blott ytterst få finländare hade genomgått den världsberömda diplomatakademin i S:t Petersburg och sålunda blivit behöriga att ingå i rysk diplomattjänst. De möjliga diplomatiska kontakter som var av nöden i storfurstendömet sköttes i S:t Petersburg, där (Statskalendern 1913) ett fyrtiotal främmande beskickningar var stationerade. För icke politiska ärenden, främst handel och sjöfart, fanns konsuler. Konsulerna var av olika slag: utsända och avlönade, vilka bistod beskickningarna på mindre orter och i konsulära ärenden; honorära och oavlönade med uppgifter enahanda med de utsända. De utsända konsulerna var medborgare i det sändande landet, de honorära medborgare i det mottagande landet. För att kunna tjänstgöra skulle konsulerna beviljas exequatur av den mottagande staten. Efter självständigheten tillkom ytterligare titulära konsuler, men då dessa helt sakande konsulära uppgifter, berörs de inte av denna framställning.

Den finska utrikespolitiken fick sin början i Gamla Finland, ty tre främmande makter utsåg honorära konsuler i Viborg under ryska tiden och innan Gamla Finland förenats med storfurstendömet. Egentligen var dessa konsuler verksamma i Ryssland, men på orter som nyligen varit svenska och som snart skulle bli finska. Dessa tre stater var Danmark, Sverige och Preussen. Dessutom fanns i storfurstendömet Finland vid samma tid ryska konsuler i Åbo och portugisiska i Helsingfors.

Några statistiska uppgifter visar betydelsen av Viborg för konsulskårens utveckling. Hela tretton stater förlade sin första representation i Finland till Viborg, däribland Tyskland (och sju tyska delstater), Danmark, Storbritannien, Sverige och Sovjetunionen. År 1867 fanns i Viborg 13 konsulat, år 1920 lika många och 1938 hela 18 konsulat.

Handelsmannen och rådmannen Philip Weckrooth (1742–1798) utsågs till dansk vicekonsul i Viborg 1779 och verkade som sådan till 1783. När kejsarinnan Katharina II besökte Viborg 1783 för att träffa sin kusin kung Gustaf III, bodde hon i stadens ståtligaste privathus, det weckroothska. Där uppvaktades kejsarinnan av tolv unga vitklädda flickor, som strödde blommor för kejsarinnans fötter. Danmark höll sedan konsulat i Viborg till 1940 med sammanlagt elva honorärkonsuler, den siste var Leon Perander (1881–1956), vicekonsul 1915–1940.

Sverige utnämnde en utsänd konsul till Viborg 1782, Jacob Binborg (1736–1808), slutligen postmästare i Strängnäs. Han efterträddes 1792 av Anton Hedenius (1765–1823), hemma från Viborg men död i S:t Petersburg. Viborgaren Paul Wahl (1854–1909) verkade sedan som svensk honorär vicekonsul, följd av tre andra wahlar. Sverige upprätthöll också ett vicekonsulat i Trångsund 1937–1940. Trångsund var under vinterkriget ett spionnäste med både riktiga och oriktiga konsuler.

Släkten Hackman förestod det preussiska (sedan tyska) konsulatet i Viborg under en anmärkningsvärt lång period, 1802 till 1877. Förutom Preussen hade de nordtyska självständiga staterna Lübeck (familjen Rothe), Hamburg, Bremen, Mecklenburg-Schwerin (konsulerna Krohn och Rosenius) och Hannover (konsul Dippel) konsulat i Viborg under senare hälften 1800-talet, tills de 1868 slogs samman i Nordtyska förbundet (konsul J.F. Hackman) och 1871 i Tyska riket (konsulerna Hackman, Rothe, Mielck, Thesleff och Sellgren). Under denna tid var C.A. Wahl brittisk och svensk-norsk konsul i Viborg, C.A.P. Wahl konsul för Bremen, Sverige-Norge och Hamburg och F.A. Wahl konsul för Nederländerna, Sverige-Norge och Bremen.

Under ofärdsåren ingrep den ryska statsmakten i konsulernas angelägenheter, då många av dem ansågs illojala av generalguvernören Nikolaj Bobrikoff. Eugène Wolff (1851–1937) var brittisk vicekonsul i Viborg 1886–1899. Det brittiska vicekonsulatet hade öppnat 1840. Han hörde till den Stora deputationen, som skulle framföra medborgaradressen emot förryskningen till kejsaren i S:t Petersburg. Som bekant tog kejsaren inte emot adressen, men det ryska utrikesministeriet vände sig till brittiska Foreign Office med begäran att Wolffs exequatur skulle indras, då han på detta sätt fastän representant för främmande makt blandat sig i ryska inre angelägenheter. Så skedde, med en påföljd att alla brittiska honorärkonsuler i Finland avgick i protest. Helt utan exequatur på politiska grunder blev tre viborgska konsuler för Sverige, Victor Hoving, John Lindgren och Nils Thesleff.

Under slutet av storfurstendömets tid tillkom ytterligare ett antal stater med konsuler (nämner här blott några namn på mera långvariga konsuler): Belgien 1868 (Alfthan, Lardot), Spanien 1860 (Hackman, Borenius, Rosenius, Starckjohann far och son), Förenta Staterna 1859 (Pacius, Ekström), Frankrike 1878 (Dippel, Borenius, Thesleff, Otsakorpi), Italien 1917 (Aapro, Linnamo), Norge 1907 (Diesen, Bruun, Grundt – alla norrmän), Nederländerna 1846 (Sesemann, Wahl, Stiehl, Starckjohann) och Portugal 1899 (Mustonen, Arvidson, Hyvärinen).

Den sista gruppen av wiborgska konsuler är de vilka tillkom under självständighetstiden. Sovjetunionen höll sig med utsända konsuler, sammanlagt sex namn, i Viborg 1923–1938. Kommerserådet Juho Kuosmanen var brasiliansk konsul 1926–1931. Kommunalrådet Matti Kauranen och kommerserådet Jaakko Leskinen verkade som konsuler för Estland 1922–1940. Grekland öppnade ett konsulat 1929 till 1940. Lettlands konsulat verkade 1923–1940 och Litauens 1926–1940. Perus konsulat hann verka mellan 1938 och 1940. Bokhandlare Axel Edgren blev polsk vicekonsul 1932, tvångsflyttades från Viborg 1940 och verkade sedan som vicekonsul i S:t Michel 1941–1951. Kommerserådet Mikko Wilska verkade som konsul för Tjeckoslovakien i Viborg och Helsingfors 1926–1948.

Den som läst Thomas Manns Buddenbrooks – en för övrigt utmärkt skildring av livet i en östersjöisk handelsstad under 1800-talet – vet vilken betydelse man tillmätte titeln konsul. Konsulns uppgifter var förenade med det som näringslivet i Viborg var byggt på: handel och sjöfart. Senare tiders uppgifter såsom turism och representation var okända på den tiden. Under en tid då såväl Åbo som Helsingfors saknade förutsättningar för internationella uppdrag, var Viborgs ställning som Finlands första ort för utrikesrepresentation naturlig.

Artikeln bygger på ett föredrag vid Handelsgillets i Viborg höstmöte den 14 november 2016 och baserar sig på matrikeln Corps consulaire en Finlande I-II, Turku 1972 och Espoo 1990, utgiven av Unio Sarlin och Henrik Degerman.

Bremen

Hamburg

Hanover

Lübeck

Mecklenburg-Schwerin

Det synliga tecknet på ett konsulat är som känt den brokiga vapenplåten med en flaggstång på konsulatets yttervägg. Många av konsulatskyltarna i Viborg kan igenkännas även i dag. Här avbildas vapnen för de tyska stater vilka uppgick i det 1871 bildade Tyska riket, och därför inte längre är så bekanta.

Röda arméns krigsbyte

Hannu Takala: *Puna-armeijan sotasaalis – Karjalan kulttuuriomaisuuden ryöstö 1939–1941.* **Suomalaisen kirjallisuuden seura 2017, 256 s.**

Eftersom vinter- och fortsättningskrigets egentliga stridshandlingar samt också det politiska händelseförloppet relaterats i hyllmetervis av böcker under de gångna snart 75 åren från krigsslutet, är det ett förståeligt antagande att våra senaste krig är uttömda som forskningstema. Samtidigt har såväl akademiska som lekmannaskribenter dock börjat ägna sig åt "ny krigshistoria", det vill säga att undersöka krigets direkta och indirekta inverkan på olika samhällsfenomen, som till exempel hemmafrontens situation, familjerelationer samt kvinnor och barn, men också kulturell utveckling och till och med ekologi, det vill säga krigets inverkan på natur och omgivning.

Forskningschefen vid museerna i Lahtis, fil.dr. Hannu Takala har i denna anda utfört ett digert pionjärarbete om förlusten av det karelska kulturminnet som följd av plundring och förstörelse av museerna i det avträdda Karelen. År 2010 utgav han boken *Karjalan museot ja niiden tuhoutuminen talvi- ja jatkosodassa*, (De karelska museerna och deras förstörelse i vinter- och fortsättningskriget) som publicerades av Suomen kirjallisuuden seura. I boken behandlades såväl museer på nationell och landskapsnivå (till exempel museerna i Viborg, Kexholm och Sordavala), lokala hembygdsmuseer som också vissa unika specialmuseer, såsom Valamo klosters historiska samlingar och donationsgodsmuseet i Kuusaa. Takala har senare fördjupat sina studier, och publicerade i början av detta år boken *Puna-armeijan sotasaalis – Karjalan kulttuuriomaisuuden ryöstö 1939–1941* (Röda arméns krigsbyte - rovet av den karelska kulturskatten 1939-1941) på samma förlag. För den nya boken har Takala haft möjlighet att undersöka samlingar och kataloger i ett stort antal arkiv och museer i Ryssland.

I en relativt lång inledning redogörs hur begreppet "krigsbyte" växlat i olika tider och i olika länder, samt hur erövraren förhållit sig på olika sätt till statlig eller privat egendom. Ockupationsmaktens soldater ansågs ofta ha en outtalad rätt att ta privat egendom i sin besittning, vilket oftaju ledde till direkt rofferi. De antika konst- och kulturskatter som kan ses i alla större västeuropeiska museer är ju oftast krigsbyte som tagits under olika fälttåg. Trots att bl.a. president Franklin D. Roosevelt på 1930-talet tillskyndade en internationell överenskommelse om skydd av historiskt värdefulla byggnader och andra kulturskatter under krigshandlingar, bröt andra världskriget ut innan avtalet hann godkännas av Nationeras förbund.

Då kriget också hotade Finland i oktober 1939 inleddes evakuering av befolkningen i Karelska näsets gränssocknar. Landshövdningen i Viborgs län Arvo Manner ansåg att minst

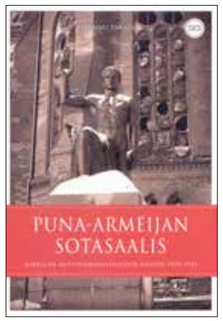

72 000 personer och 42 000 husdjur borde skyndsamt evakueras. Trots allt flyttade endast ca 15 000 personer i detta skede från sina hemtrakter, och en viss återflyttning skedde till och med i november 1939.

Röda arméns anfall den 30 november 1939 ledde givetvis till skyndsam evakuering av största delen av befolkningen på Karelska näset söderom den väst-östliga linjen Viborg-Äyräpää-Taipale. Från Ladoga-Karelen evakuerades ca 60 000 personer under vinterkrigets första dagar. Den ännu icke-evakuerade civilbefolkningen (ca 100 000 personer) som bodde österom Finlands nya östgräns (och som ju också utgör dagens östgräns) evakuerades i brådskande ordning under 10 dagar från och med den 13 mars 1940.

Sammanlagt evakuerades ungefär 400 000 personer (eller drygt 10 procent av Finlands dåtida befolkning), av vilka landsortsbefolkningen utgjorde 333 000 och stadsbefolkningen 73 000 personer (de flesta Viborgsbor). Karelens så gott som hela civilbefolkning blev evakuerad i olika skeden; på Karelska näset blev endast 83 civilpersoner tillfångatagna av sovjetiska trupper, medan uppemot 2 000 civila tillfångatogs i Ladoga-Karelen.

Vid alla nämnda evakueringsfaser var myndigheterna tvungna att hårt begränsa den egendom som de evakuerade kunde ta med sig. Evakueringen utfördes med följande prioritering:

1. människor
2. husdjur
3. övrig egendom kunde medtagas i följande prioritetsordning: livsmedel, industriråvaror, kläder och jordsbruksmaskiner.

"Övrigt lösöre", som existerade i avsevärt varierande mån hos olika befolkningsgrupper, var alltså helt oprioriterat. Den välsituerade befolkningens hem i Viborg, Kexholm och Sordavala var fyllda med värdefulla möbler, musikinstrument, tavlor och konsthantverk samt böcker. I bondgårdarna på landsbygden var ju däremot mängden lösöre begränsad och inte speciellt dyrbar, även om nödvändiga nyttoföremål och allmogehantverk ofta kunde ha stort etnografiskt värde.

Så gott som allt lösöre såväl från stadsbostäder och bondgårdar gick förlorat, trots att man försökte tömma hemmen på lösöre, som fördes ut till gatu- och vägkanten i hopp om plats på en kommande godstransport. Efter vinterkriget samlades stora mängder av herrelöst och oidentifierat lösöre i Lahtis och senare i Skatudden, där de evakuerade i princip kunde försöka hitta sina saker.

I Viborgs närhet fanns ju dessutom ett hundratal herrgårdar, av vilka 47 låg på vinterkrigets stridsområde, medan ytterligare 45 herrgårdar överlåts till Sovjetunionen efter fredsslutet. Bland de mest prominenta herrgårdarna kan Monrepos, Suur-Merijoki samt familjen Hackmanns Herttuala nämnas. Endast en bråkdel av herrgårdarnas rikliga lösöre kunde evakueras före och efter vinterkrigets strider. Tursamt nog hade en avsevärd del av Monrepos-godsets bibliotek och arkiv flyttats till Helsingfors universitetsbibliotek redan år 1916.

Sedan J.K. Paasikivi etablerat sig som Finlands sändebud i Moskva försökte han fråga den sovjetiska utrikesministern Molotov som de evakuerade karelarnas rätt till sin egendom, men Molotov berörde endast de ytterst fåtaliga kvarblivna karelarnas rättigheter.

Såväl sovjetsoldater som de nyinflyttade, till en början främst officersfamiljer, förundrade sig över de karelska gårdarnas höga levnadsstandard, i synnerhet Viborgshusens välinredda bostäder och välutrustade kök. I detta skede försvann symaskiner och grammofoner i stort antal.

Snart nog anlände expertkommissioner från Eremitaget och Etnografiska museet i S:t Petersburg för att inventera konst som hittats i museer och privathem. Takala citerar sju förteckningar med diarieförd konst som registrerats i krigsbytessamlingar i Viborg och Terijoki. Tavlorna är målade av kända konstnärer, såsom Gainborough, Edelfelt, Halonen, Gallen, Repin, Roerich och Svertshkov, och finns tydligen idag i olika ryska museers samlingar.

Speciellt i Viborg hittades givetvis stora mängder böcker, som inte var speciellt attraktiva för den första vågen soldater. Böckerna inventerades av sakkunnig biblioteksspersonal, som valde rariteter för Viborgs eget Aaltobibliotek samt för olika vetenskapliga bibliotek. "Icke önskvärd" finsk och borgerlig rysk litteratur samlades osorterad i högar i bibliotekskällaren och Runda tornet, där bokhögarna låg kvar till Viborgs befrielse hösten 1941.

En intressant uppgift är att inte speciellt värdefullt lösöre såldes sommaren 1940 i speciella krigsbytesbutiker, där "nybyggarna" kunde hitta möbler och annat lösöre för inredning av sina nya bostäder.

Boken är illustrerad med välvalda fotografier, många ur ryska arkiv, bl.a. från slotts- och oblastarkiven i Viborg.

Carl-Fredrik Geust

Viborgs äldsta stadsdel – från Krimkriget till Vinterkriget

Petri Neuvonen, *Linnoituksesta historialliseksi muistomerkiksi. Viipurin vanhakaupunki 1856–1939.* **Aalto Arts Books, 2017. 354 s., illustrerad.**

Arkitekt Petri Neuvonen, som redan tidigare utgett ett antal böcker om Viborgs byggnader, disputerade den 24 november 2017 för teknologie doktorsgraden vid Aalto-universitetet med en avhandling om Viborgs "gamla stad" och dess förvandlingar under tiden mellan 1856 och 1939.

Den rikt dokumenterade och vackert illustrerade avhandlingen är den första grundläggande undersökningen av Viborgs stads byggnadshistoria under denna period. Den granskar i detalj och på kvarters- och tomtnivå hur den äldsta stadsdelen, länge kallad "F.d. Fästningen" fick en ny gestalt, efter beslutet om rivning av de gamla strandvallarna, enligt en stadsplan från 1861. Undersökningsområdet sträcker sig från Slottsbron till Karjalagatan, f.d. Alexanderska Perspektivet. Nybyggnader och hamnanläggningar förändrade stadsbilden och borgerskapets nya affärs- och hyreshus byggdes i alla stilformer, från 1800-talets renässans till sekelskiftets nationalromantik och 1920-30-talens lokala klassicism och funktionalism.

Parallellt med den kommunala nybyggnadsivern och framstegstron uppstod en motreaktion mot rivningarna: upptäckten av Viborgs forntminnen och historiska byggnadsbestånd, med exempel ända från medeltiden och 1500-talet. I sista stund räddades Runda tornet, bastionen Pantsarlaks och Rådstornet som ingått i den medeltida stadsmuren. En växande lokalhistorisk opinion ställde sig småningom bakom bevarandet av hela stadsdelen. Runda tornets restaurering av arkitekt Uno Ullberg 1923 blev på många sätt skolbildande i hela landet. Därefter blev slottet och Runda tornet allt viktigare symboler för det historiska Viborg.

Neuvonen placerar in Viborg i raden av europeiska f.d. fästningsstäder, där de omgivande vallarna revs och stadsbilden förändrades i grund under 1800- och 1900-talen. Framför allt ger avhandlingen en detaljerad beskrivning av hur detta gick till under olika politiska epoker, från storfurstendömets tid till det självständiga Finland. Någon motsvarande undersökning finns överhuvudtaget inte från andra städer i Finland. Särskilt unik är Neuvonens metod att ständigt följa med hur den "borgerliga offentligheten" och opinionsbildningen påverkade och följde med stadens förändringar, både ifråga om nybyggnader och fornminnen.

Tidningarna i Viborg har en central roll som källmaterial och Neuvonen har gått igenom bokstavligen allt som den lokala pressen skrev om stadsplane- och byggnadsfrågor. *Wiborgs Nyheter* var under hela perioden en påverkare av rang, särskilt så länge svenskan var det dominerande språket i stadens ledande organ, in på 1900-talet.

På köpet får man därtill inblickar i hur det historiska Viborg blev både turistmål och föremål för historiska romaner och skildringar och avslutningsvis en utomordentlig bibliografi över Viborgs historia.

Avhandlingen sätter bara stadsudden, *Die Festung*, under lupp, men visar samtidigt på rikedomen i Viborgs byggnadshistoria som helhet. Var och en av de övriga stadsdelarna skulle fylla en hel bok, liksom enbart slottets historia. Neuvonen är en i den förnämna raden av arkitekter som ägnat sig åt Viborgs historia: Uno Ullberg, Juhani Viiste, Otto-I. Meurman, Juha Lankinen och Viktor Dmitriev. Ingen av dem har emellertid haft Neuvonens heltäckande och problematiserande synsätt. I hans avhandling kan alla med viborgska intressen känna sig som hemma, framställningen är därtill välstiliserad, som staden själv på sin tid.

Rainer Knapas

Lehtovaara 100 år

Legendariska Viborgsrestaurangen Lehtovaara, grundad i Viborg 1916 och sedan 1940 verksam i Helsingfors, har till hundraårsjubileet 2016 utgett en elegant historik skriven av Henrik Tala. Boken är stilfullt illustrerad med bilder från såväl Viborgs- som Helsingforsåren och skildrar en epok av förnämlig restaurangkultur.

Viborgska silversmeder

De viborgska silversmederna och deras alster behandlas i en grundläggande, rikt illustrerad bok av tidigare museichefen i Borgå Marketta Tamminen, *Viipurin hopeat*. Boken utkom på Suomalaisen Kirjallisuuden Seuras förlag i november 2017. WN återkommer med en utförligare anmälan i följande nummer.

Rainer Knapas

Tre tidsåldrar i Viborg

Anna Kortelainen: *Siemen.* **Tammi, 2016.**

Anna Kortelainens roman *Siemen* (sv. "Fröet"; inte översatt i skrivande stund) handlar om Viborg genom två olika huvudpersoner och deras liv. Dels handlar boken om Nina, en ung historiker och släktforskare, som beslutat sig för att tillbringa ett år i det ryska Viborg för att slutföra ett uppdrag. Den andra historien handlar om major Luikka, född som Asser Lukáz.

Boken bygger på inblick i huvudpersonernas öden, berättade turvis, i korta vinjetter. Trots att berättelsen friskt svävar fram och tillbaka över årtionden, har boken ändå tydligt tre tidsmässiga tyngdpunkter. Romanen rör sig i Viborg på tre tidsplan: Assers barndom fram till år 1918, major Luikkas vistelse i staden under fortsättningskriget, samt Ninas nutid. Intrigen kommer mycket nära huvudpersonernas tankar och känslor, men berättandet sker genomgående i tredje person.

Författaren själv tillbringade en tid i konstnärshemmet Lallukka då hon skrev romanen, och trots att Nina inte bor på Lallukka, ser man tydligt att Kortelainens erfarenhet återges i Ninas iakttagelser. Författaren gör en poäng av att det hon beskriver är det ryska Viborg, inte det sovjetiska. Nina har uttryckligen inte besökt det sovjetiska Viborg (sid. 15) – kanske inte Kortelainen heller? – och det verkar som om det vore en ursäkt från författarens sida: hänvisningarna till Sovjettiden och Sovjetartefakter är inte hennes egna, de bygger på andrahandsinformation. Redan under de första tiotals sidorna hänvisar

författaren flera gånger till specifikt sovjetiska ting: tegelhuset (sid. 15), kvarteren (sid. 16 & 18) samt den Sovjettida datjan (sid. 21–24), likaså genomgående i boken i hänvisningar till t.ex. sovjetiska bilar (sid. 163) eller Sovjettida försköningsförsök (sid. 180). Som så många tidigare besökare i Viborg upplever också Nina staden som ett ställe där det ser ut som om "kriget fortfarande pågår", ett intryck av en flygräd som ägt rum alldeles nyligen och "vars spår man inte ännu hunnit städa undan" (sid. 174). Ändå finns det en viss fascination, i scenerna hos Lidija nästan en Sovjetromantik, i beskrivningarna av det stängda samhälle som varit.

Det finländska Viborg är en annan sak. Då talar (konst)historikern Kortelainen. Med lite tidsmässig distans återfinner hon sin säkerhet och den skisserande lättheten övergår i handgriplig detaljbeskrivning. Assers barndomsmiljö återges utförligt (t.ex. sid. 211–15), och de verklighetstrogna beskrivningarna glider in i berättelsen, till exempel genom en fiktiv affärsföreständare som tar sin cigarettpaus och kommenterar Assers förehavanden. Miljöbeskrivningen är minutiös, nästan som iakttagen genom ett mikroskop.

Redan tidigt i boken (sid. 80) illustrerar Kortelainen ett förlorat Viborg genom tre starka bilder: Först liknas staden vid Pompeji, som täcktes av lava och aska, och som återuppstått efter att de finska trupperna och invånarna redan för länge sedan tvingats lämna staden. Den andra bilden är Atlantis, det fantasiomspunna riket som slukats av havet och skimrar endast i drömmar. Den tredje bilden är också om vatten: Viborg liknas vid skrovet av Titanic, lyxkryssaren som träffade ett isberg och sjönk i det kalla havet och nu endast kan ses som ett skelett på oceanbottnen (?) men där alla föremål står kvar och påminner om den forna glanstiden. I alla dessa bilder är det också återvändandet som speglas i bilden, mötet med det återfunna Viborg. Men det är major Luikka, på väg tillbaka efter vinterkriget och den första förlusten av staden, genom vars ögon vi ser staden, inte nutidens Nina som återvänt till dagens ryska Viborg.

Boktiteln, "fröet", är symbolisk och poetisk men samtidigt mycket konkret. Det botaniska temat bär intrigen starkt på flera plan, såväl i ena huvudpersonens yrke som i den andra protagonistens minnen och upplevelser. Växter och frön färdas över gränsen i verkligheten (sid. 47), men de blir också symboler för den frihet människan inte har. Författaren tecknar dessutom en färggrann bakgrund av växtlighet i otaliga scener.

Tidvis känns växtligheten nästan kvävande och upptar en oproportionerligt stor andel av berättelsen – framför allt för den som läser boken för dess Viborgsmotiv. Major Luikkas obsession av botaniken fyller hans huvud och tankar – och därmed beskrivningen – medan den Viborgsintresserade läsaren önskar sig höra ännu mera om vad han upplever i staden och vad han ser. Vi får också flera olika versioner av den unge Assers äventyr, och ibland känns det som om författaren ger oss olika versioner av samma scen i stället för att gå vidare i berättelsen. Men varje version ger oss en ny bild av det förlorade Viborg, en lite annorlunda infallsvinkel till det vi inte längre kan nå. Kanske är avsikten att beskrivningen följer naturens cykliska kretslopp och låter oss finnas kvar i den solvarma staden.

Naturen har en viktig roll i romanens gång. Inte bara som boktitel eller som ena huvudpersonens passion och intresse, men som metafor för berättelsen – och för Viborg. Ninas liv i det nutida Viborg betonas av kyla, snö och slask – kanske som hänvisning till den sovjetiska misären eller bara till väderleksförhållandena i Viborg då författaren skrev boken på Lallukkas konstnärshus. Asser Lukáz barndomssomrar i staden betingas däremot av värme och sol – även här kanske för att den väderleken krävdes för växtutfärderna, men kanske också för att ge det glimmer av barndomsnostalgi som vi alla känner igen från våra egna minnen, var än vår barndom ägt rum. Likaså är sommaren under fortsättningskriget fylld av sol och värme.

Under romanens lopp blandas de tre olika tidsperspektiven allt oftare, och den ena synvinkeln – Assers, majorens eller Ninas – utlöser smidigt en annan, och berättelserna glider in i varandra. Läsaren måste också besitta en viss Viborgskännedom för att ta del av alla sätt på vilka huvudpersonernas liv korsar, botaniskt, geografiskt och historiskt. I vissa avsnitt av Ninas observationer sveper scenerna över århundraden av Viborgs historia och dess djupaste själ – som i beskrivningen av Ninas promenad genom stadens olika parker (sid. 175–77). Utan att ens ha kommit till full insikt av sin egen berättelse viskar Nina profetiskt: "Viborg vet allt. Viborg vet allt som har hänt här" (sid. 190).

Kortelainens berättarstil är rikt flödande och detaljerad, som en växt i beskriven av Carl von Linné. Kortelainen leker med språket, med ord och uttryck, och ger ofta tre olika varianter av samma bild – kanske som resonans för de tre olika besökarna i staden. Den som läser boken främst för ett Viborgsintresse (?) kanske inte uppskattar författarens alla utsvävningar och nycker, men det känns ändå som om det frodiga berättandet och de otaliga detaljerna sätter ett frö djupt i jorden av vårt Viborgssaknande hjärta.

Maria Salenius

(Recensenten är docent och lektor i brittisk litteratur vid Helsingfors universitet)

En ljus släktbok

Alice och Wilhelm – En Viborgskrönika

Carl Fredrik Sandelin: *Wilhelm och Alice – en Viborgskrönika.* **Sandelin Media, Helsingfors, 2017.**
23 × 25 cm, 286 sidor, rikt illustrerad.

Carl Fredrik Sandelins nya bok *Wilhelm och Alice* är med författarens ord en släktbok och krönika. I den har Sandelin samlat ett rikligt material om handelshuset och släkten Hackman för perioden från slutet av 1700-talet fram till 2000-talets början. Delar av texten har ingått i Sten Enboms och C. F. Sandelins bok *Ett handelshus i Viborg. Hackman & Co. 1880–1925*, som utkom 1991 som fortsättning på Örnulf Tigerstedts klassiska företagshistorik *Huset Hackman. En wiburgensisk patricierslägts öden* i två volymer från 1940 och 1952. Till skillnad från företagshistoriken har *Wilhelm och Alice* ingen käll- och litteraturförteckning, och den nya boken är med sina 286 rikligt illustrerade sidor även något kompaktare. Däremot innehåller den korta skönlitterära skildringar av valda ögonblick i Wilhelm och Alice Hackmans gemensamma liv. Verket är alltså inte en fackbok i egentlig mening och bör inte heller läsas som ett sådant, även om texten är rik på information också för den som intresserar sig för handelshuset och släkten Hackman i forskningssyfte.

Boken följer ett kronotematiskt upplägg. Liksom företagshistorikerna ger den ett kort sammandrag av handelshusets bakgrund och utveckling på 1800-talet, under grundaren Johan Friedrich Hackman d.ä. (1755–1807), hans änka Marie Hackman (f. Laube, 1776–1865), Johan Friedrich Hackman d.y. (1801–1879) och slutligen

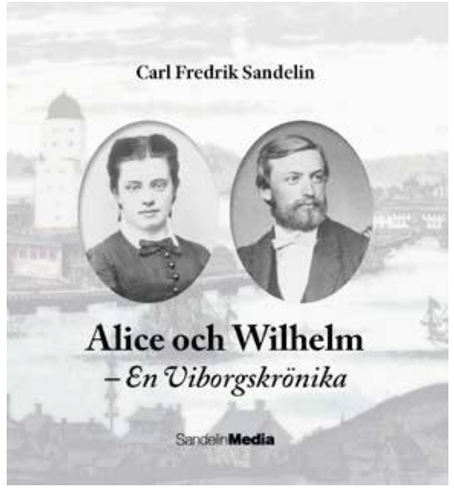

Wilhelm Hackman (1842–1925) och hans söner. Här är det dock människorna snarare än affärerna som står i fokus. Bokens första hälft innehåller kapitel om Viborgs historia, nöjes- och kulturlivet i Viborg, de sista ryska kejsarna och deras besök i staden, de för släkten Hackman viktigaste viborgska släkterna, J. F. Hackman d.ä. och d.y., Wilhelm Hackmans bror, generallöjtnant Julius Hackman (1832–1933), familjegods och fastigheter, Diakonissanstalten i Viborg, själva handelshuset Hackman, samt dess investeringar i Finska Ångfartygs Aktiebolag, Outokumpu och banker.

Allt detta bildar en bakgrund för historien om Wilhelm Hackman, som tillsammans med hustrun Alice (f. Thompson, 1850–1930) är huvudpersonen i bokens senare hälft. Denna följer ungefär samma presentation av W. Hackmans mångsidiga värv som i boken från år 1991: hans utbildning till kemisk ingenjör i Stuttgart, hans engagemang i kommunalpolitiken, hållning under ofärdsåren och liberala världssyn, hans verksamhet som industriman, och hans mecenatskap och beredskap att hjälpa. Här är särskilt de detaljerade och balanserade avsnitten om förrysningen av intresse. Tyngdpunkten ligger dock nu, tydligare en tidigare, på W. Hackmans personlighet och familj, så att även den älskade makan Alice och det varma förhållandet till barnen träder fram.

Personporträttet har utvidgats med brevcitat, citat ur Alices mor Maria Thompsons dagbok och med nämnda friare litterära skildringar av Wilhelm och Alice. Dessa ögonblicksbilder, försedda med datum, fångar skickligt stämningarna hos det medelålders och åldrande kommerserådet på ett sätt som en torrare fackprosa inte kan förmedla och ger en djupare inblick i hur det var "hemma hos" Wilhelm och Alice Hackman. I slutet av boken finns ett kapitel om sonen Fred Hackman (1874–1925) och en epilog om familjeföretagets öden efter att Viborg förlorats och de på trävaruexport grundade handelshusens klassiska period tagit slut, fram till att firman Hackman, som blivit aktiebolag 1969, såldes år 2004.

Sandelins *Wilhelm och Alice* är en detaljrik, personlig och sympatisk Viborgsskildring. Detta är en bok som skall avnjutas med tid och eftertanke. Den hör definitivt hemma i bokhyllan för den som samlar på wiburgiana.

Charlotta Wolff

TELEGRAM

Monrepos. Restaureringen av parken och byggnaderna har inletts på senhösten 2017 med trädfällning och terrängarbeten. Konsthistorikern Svetlana Podzorova i Viborg förbereder de kommande museiutställningarna och bidrar i nästa nummer av WN med en artikel om C.F. Christensens Monrepos-akvarceller från 1830-talet.

WN i Viborg

Dagens viborgare vill årligen stifta bekantskap med Wiborgs Nyheter. Presentationen av WN 2017 ägde rum på Aaltobiblioteket den 8 juni, och även på ryska av WN-entusiasten Helga Abakshina, på bilden omgiven av Lars-Einar Floman och Emer Silius.

Arrangör för presentationen var Alla Matvienko i samarbete med Viborgs stadsbibliotek. Bland åhörarna skymtade även Viborgsättlingen Lasse Zilliacus från Stockholm, inrest från sommarbostället i Måhla. Evenemanget uppmärksammades som vanligt även i den lokala pressen.

Wiborgs-föreningar

Handelsgillet i Wiborg

Handelsgillet i Wiborg r.f. grundades 1887 och höll lördagen den 25 mars sitt 130-årsjubileum som refereras på paradsidan i detta nummer. Fram till Vinterkriget verkade gillet i eget hus vid Karjaportsgatan 7. Är 1940 gav Handelsgillet i Helsingfors en fristad åt gillet som nu har cirka 130 medlemmar och är en livskraftig förening.

Vårexkursionen för bröder avec gick den 1 juni till Skanslandet som nyss öppnats för allmänheten. Efter besöket därstädes fortsatte båtfärden till Sveaborg där lönch intogs å restaurang Bistro, fd. Underofficersmässen.

Höstmötet begicks 13.11. då journalisten och båtologen Thure Malmberg berättade om Viborg och sjöfart.

Gillets styrelse består av ordföranden Mikael Westerback, viceordföranden Jan Sandström, sekreteraren Albert Andersson, skattmästaren Johan Björkell, klubbmästaren Paul Nouro, intendenten Alexander Grandin samt Niklas Simberg.

Mikael Westerback

Handelsgillets vårexkursion till Skanslandet.

Tyrgils Orden

Efter senaste krig samlades några hemlösa Wiborgsherrar på Svenska Klubben i Helsingfors kring vad som kom att kallas Wiborgsbordet. Verksamheten konsoliderades 1952 och Tyrgils Orden uppstod. Länge var sällskapet ett klubbkotteri med sitt givna bord under onsdagsaftnarna, men banden till Svenska Klubben blev med tiden lösare. I dag samlas Tyrgils Orden till vår-och höstkapitel i Svenska Klubbens hus, men Wiborgsbordet finns inte längre.

Ordenssällskapet har nu cirka 30 medlemmar, alla herrar. Stormästare och slottshövding är Henrik Degerman, som biträds av rådsherrarna Lars-Einar Floman, Mikael Westerback, Robin Ekström och Emer Silius. Åtta kardinaler har den ansvarsfulla uppgiften att välja slottshövding. Kapitlen inleds med en aktuell översikt av slottshövdingen varpå följer ett Wiborgsbetonat föredrag av en utom- eller inomstående föredragshållare. Kapitlet avslutas med en gemensam måltid vartill sjungs särskilt skrivna kantater. En eller två nya medlemmar tillkommer årligen så att styrkan hålls vid status quo.

Under vårkapitlet den 24 maj 2017 gästades vi av presidenten för Östra Finlands hovrätt (tidigare Wiborgs hovrätt) Pertti Nieminen, som berättade om hovrättens historia i Wiborg och Kuopio. Höstkapitlet hölls traditionellt på smäledagen den 30 november. Sami Tuurna berättade om sin farfar, Wiborgs förste och siste stadsdirektör Arno Tuurna. Grönsiskans äventyr vid Fontankan återupplevdes med inlevelse.

Henrik Degerman

Föreningen 7 januari rf

Föreningen 7 januari har bakom sig ett gott verksamhetsår vars höjdpunkt var 70-årsfrandet av soaréns historia i Helsingfors i januari 2017. På årsmötet i juni valdes följande styrelse: Maria Salenius (ordförande), Erik Andersin (vice ordförande), Monica Saxén (skattmästare), Henrik Antell, Hannele Helkama-Rågård, Kirsti Sirviö och Karen Zilliacus samt suppleanterna Annika Helkama-Tötterman, Harri Tilli, Irina Halminen, Ilari Nurmi, Marina Rågård, Niklas Tötterman och Saara Valtonen. Annika Helkama-Tötterman ansvarar fortsättningsvis för föreningens bokföring.

I november fick vi tillsammans med medlemmar från Tyrgilsmuseet rf uppleva ytterligare en bit Viborg i Helsingfors genom att besöka Nationalbiblioteket och höra en intressant presentation av Monrepos-samlingen.

Lördagen den 20 januari 2018 anordnas 7 januari-soarén på Riddarhuset i Helsingfors. Denna gång berättar professor emeritus Reijo Pajamo om musiklivet i Viborg, och även musiken stöder festföredraget. Avsikten är att samlas kring gott sällskap, dans och Viborgsminnen. Föreningen är mån om att upprätthålla den tradition av gott arbete och kulturfrämjande som "Frauen-Verein" påbörjade i Viborg år 1835.

Maria Salenius

Viipurin Suomalainen Kirjallisuusseura

Viborgs finska litteratursällskap VSKS har under ordföranden docent Pentti Paavolainens ledning under 2017 fortsatt sin vetenskapliga programverksamhet, som engagerat också många forskare från en yngre viborgsintresserad generation. Årets forskningsdag den 2 september handlade om Viborg som skolstad och förvaltandet av dess traditioner. Under dagen lanserades också den webbportal med Viborgsmaterial i ord, bilder och kartor som kan studeras på adressen wiipuri.fi. VSKS är initiativtagare till denna portal och arbetet med dess utbyggnad pågår fortfarande. En föreläsningsserie kring Viborgs kulturhistoria anordnades detta år under vårterminen i samarbete med Jyväskylä universitet.

Vid årsmötet den 29.3 lanserades nummer 19 i VSKS publikationsserie Toimitteita: Arki, kirkko, artefakti. Viipurin kulttuurihistoriaa Ruotsin ajalta (n. 1300–1710) redigerad av professor Petri Karonen från Jyväskylä. Volymen innehåller sex artiklar, mestadels kring kyrka och skola – bl.a. professor Simo Heininens urförliga matrikel över gymnasiets lektorer 1641–1710. Det bevarade äldre föremålsbeståndet från Viborg är mycket knappt, men guld- och silversmedernas arbeten har bevarats och behandlas här av professor Visa Immonen. Den privata bostads- och byggnadskulturen kan i någon mån rekonstrueras med hjälp av jämförande material från andra städer.

Rainer Knapas

Östra Finlands Nation

"Ett händelserikt år är igen över", hör man ofta sägas då ett år av verksamhet på nationen håller på att lida mot sitt slut. Men det stämmer, år 2017 var ett mycket händelserikt år.

Ett av de största projekten styrelsen tog itu med under fjoläret var att öka ÖFN:s synlighet. Det gjordes genom att delta i andra nationers och föreningars årsfester men också genom att använda sociala medier samt anskaffa marknadsmaterial. Medier som Facebook och Instagram användes aktivt och styrelsen bestämde sig för att ÖFN skall bli "extra modernt" och skaffade ett Snapchat-konto för nationen. Nationen har nu också egna tygkassar, pennor, flera märken för evenemangshalare samt förkläden för köket.

Under våren blev den länge väntade renoveringen av Nya Studenthuset aktuell. Under den sista veckan i april samarbetade alla nationer och föreningar på Nypolen för att tömma lokalen. Soffor, stolar, skåp och lådor bars ut av duktiga, starka och motiverade medlemmar bara för att fyra månader senare, i september, bära allt tillbaka upp till fjärde våningen. Hela Nya Studenthuset renoverades så att ventilationen och rören fixades. Ett splitternytt kök byggdes i nationslokalens före detta tambur som bytte plats med det gamla köket. Under renoveringstiden var Nypolen otillgänglig i fyra månader. Till glädje för ÖFN kunde nationen ordna diverse program i andra nationers lokaler. Nationen valde även en ny kurator, Rasmus Olander. Nationens ordförande är Emilia Sundholm.

Hösten började med dunder av flera nya "gulisar", och under 2017 har närmare 50 nya medlemmar skrivit sig in i nationen. Det är många och nationens totala medlemsantal ligger nu kring 200. "Abisitzen" blev årets största sits med omkring 50 abiturienter och 40 wiburgenser. ÖFN har verkligen lyckats med att öka sin synlighet och att nå abiturienterna i nationens rekryteringsområden. De kommande åren på Östra Finlands Nation kommer att vara mycket spännande och intressanta då medlemsantalet fortsätter att växa och nationen blir ett hem för ännu fler wiburgenser… Vi är redo!

Emilia Sundholm

Wiipurilainen Osakunta

Wiipurilainen Osakunta eller WiO grundades år 1653 och är den äldsta av de 15 nationerna vid Helsingfors universitetet. Nationen har i dag omkring 190 medlemmar som rekryteras bland studenter från södra Karelen men också andra delar av landet. Nationslokalen finns sedan år 2009 i det s.k. Tredje Studenthuset på Allkärrsgatan i Helsingfors.

Wiborgs Konstvänner

Föreningen Wiborgs Konstvänner rf – Viipurin Taiteenystävät ry har firat vårts lands 100-års- jubileum genom att delta i tre utställningar, i Tavastehus, Villmanstrand och Kuusankoski.

I Tavastehus konstmuseum deltog vi i utställningen Yhteiset kuvamme med målningar av Eero Järnefelt, Väinö Hämäläinen med flera.

I Södra Karelens konstmuseum i Villmanstrand arrangerades utställningen Karjalan kasvot. Där deltog föreningen med elva konstverk från sina samlingar, bland annat Pekka Halonens, Väinö Hämäläinens, Marcus Collins och Leopold Kerpels målningar.

I Kuusankoskihuset ordnades utställningen "Kymmene älv i Finlands konst". Konstvännerna bidrog med Victor Westerholms målning "Kymijoelta, 1902"

Våra samlingar utökades också under år 2017. Helsingfors stadsmuseums vänner rf donerade en pastell, "Viborg i elden, 1940" av Matti Taskinen. Till minne av Finlands jubileumsår anskaffade Wiborgs Konstvänner Hugo Simbergs oljemålning "Kvinnan på stranden med vita kläder".

Utläningen av Konstvännernas samlingar från bägge museerna till olika utställningar har varit mycket livlig under året. Finlands jubileumsår har på många sätt varit ett händelserikt år för föreningen.

Heli Halste-Korpela

Tyrgilsmuseet rf

Tyrgilsmuseet r.f. grundades år 1972 med uppgiften att samla minnen från Viborg samt främja den kulturhistoriska forskningen kring Viborg och dess inflytelseområde. Museet har samlat in en mångsidig uppsättning av konstverk, föremål, dokument, fotografier, böcker och övrigt viborgsrelaterat material. Konstverken och föremålen är deponerade hos Etelä-Karjalan museo i Villmanstrand som förvarar och i mån av möjlighet ställer ut dem. Det övriga materialet har överlåtits till Svenska Litteratursällskapets i Finland historiska och litteraturhistoriska arkiv, som har katalogiserat materialet och håller det tillgängligt för forskning. Några föremål har utlånats till Viborgs slott där de ingår i utställningen över självständighetstidens Viborg 1917-1944.

Föreningen har tillsammans med Föreningen 7 januari r.f. gett ut en historik över 7 januari-soiréen 1836-2010 samt årligen till festen utarbetat en presentation av "Årets Viborgare", som senare publicerats i Wiborgs Nyheter.

År 2017 ordnades tillsammans med Föreningen 7 januari ett besök till Monrepos-salen vid Nationalbiblioteket där forskare Jaakko Tahkokallio presenterade den boksamling som under det första världskriget överfördes från Monrepos till Helsingfors universitet.

Föreningens styrelse består av Emer Silius, ordförande, Rainer Knapas, vice ordförande, Tom Ahlqvist, sekreterare, Heli Halste-Korpela, Hannele Helkama-Rågård och Wilhelm Nouro. Som skattmästare verkar Charlotta Niemistö och som bokförare Annika Helkama-Tötterman.

Emer Silius

Östsvenska Kvinnoförbundet

Östsvenska Kvinnoförbundet r.f. har igen haft ett aktivt verksamhetsår. På de månatliga möterna i Lyceumklubben har vi fått höra flera intressanta föredrag. Bl.a. berättade Birgitta Geust om Diakonissanstalten i Wiborg, Rainer Knapas om sin bok Landet som var och Carl-Fredrik Geust om flyget i Wiborg. Anne-Marie Didrichsen höll ett föredrag om "Vad är god konst?"

Därutöver gjorde vi också våra traditionella vår- och höstutfärder.

Gitta Dahlberg drar en lans för Sarvlax och Östsvenska Kvinnoförbundet

På våren bekantade vi oss med Stor-Sarvlax gård där Gitta Dahlberg tog vänligt emot oss och visade oss runt i den stätliga herrgården. Efter besöket åkte vi till Lovisa för att äta lunch i Saltbodan. I september åkte vi till Fiskars och besökte Karin Vidnäs Studio, där hon bjöd oss på gott te med ingefära och berättade om sin keramikkonst och keramikkonstnärer. Efter besöket åt vi lunch på restaurang Kopparsmedjan.

På årsmötet i mars underhöll Benny Törnroos oss med trevliga sånger och året avslutades med den traditionella jullunchen, denna gång igen på restaurang Börsen.

Annika Helkama-Tötterman

Wiborgs Läns Segelförening

Wiborgs Läns Segelförening r.f. är en förening med gamla anor. Föreningen grundades år 1873 i Viborg. WLS har cirka 110 medlemmar och är en aktiv segelförening med ett sommarställe och en trygg seglarhamn på Våtskär i södra Lovisa skärgård med seglarstuga, gäststuga och bastu. WLS har två större evenemang per år: Årsmöte och med talko på våren samt sommarträff oftast i slutet av sommaren ute på Våtskär.

Föreningen Wiborg

Föreningen Wiborg har under fjoläret intensifierat samarbetet med Östra Finlands Nation som utmynnat i nationsmötets beslut att utropa garantiföreningen till nationens seniorförening. Det innebär att de äldre medlemmarnas ärenden framöver kommer att skötas av garantiföreningen. Nationens äldremedlemsavgift kommer att inkasseras av Föreningen Wiborg. I framtiden betalar många äldre medlemmar sålunda endast 25 € årligen i medlemsavgift och inte 2 × 25 € som nu.

Avgiften kommer att bekosta informationsbrev och en del av de evenemang som är avsedda för såväl föreningens medlemmar som nationens äldre medlemmar. Överblivna medel kommer i enlighet med föreningens principer att fonderas för framtiden. Det nya systemet medför minskade inkomster för nationen men även minskade utgifter och mindre praktiskt arbete. Föreningen behöver i sin tur inte konkurrera om nationens äldre medlemmar.

Nationens äldre medlemmar blir i framtiden inbjudna att delta i alla Föreningen Wiborgs evenemang och åtnjuter även alla tidigare förmåner såsom kuratorsbrev, nationstidningen Paprika samt inbjudan till nationens äldremedlemsträffar. Mer information om de praktiska detaljerna skickas ut av nationen och föreningen i början av detta år.

Föreningen höll sitt vårmöte 2017 på Viborgsrestaurangen Konstan Möljä i Helsingfors och fann restaurangen väl värd ett besök, både för stämningens och för matens skull. Fjolårets exkursion gick till Malmgård i Pernå där såväl herrgården som bryggeriet presenterades av greve Johan Creutz. Besöket avslutades med en munter middag där vi avsmakade bryggeriets sortiment.

Höstmötet hölls i betydligt nyare lokaliteter på Busholmen, där styrelsemedlemmen Albert Andersson presenterade det ytterst intressanta finlandssvenska byggprojektet kvarteret Victoria. Förutom en rundvandring i utrymmena njöt vi av Teknologföreningens restaurangkunnande på Skögul i kvarteret.

Den 30 november hölls föreningens traditionella Julskiva då vi även bekantade oss med de grundrenoverade nationslokalerna i Nya Studenthuset.

Det nya verksamhetsåret inleds på vedertaget sätt i januari vid Papulabordet på Riddarhuset under 7 januarisoarén. Kontakt med föreningen fås på e-postadressen ordforande@foreningenwiborg.fi

Alexander Grandin

Gillets Silverkanna räddades från Viborg

Förlusten av Viborg efter Vinterkriget var ett hårt slag inte bara politiskt och geografiskt, många familjer, företag och samfund förlorade det mesta av sin egendom. Allt som Handelsgillet i Viborg ägde gick förlorat – hus och egendom – förutom Silverkannan. Några gillesbröder tog vid sitt sista besök i gillets hus med sig kannan i en ryggsäck och fick den räddad bara med några små bucklor som ett minne av den strapatsrika färden. Eftersom också alla handlingar och protokoll blev kvar i Viborg och ännu inte hittats gick också vetskapen om dess tidigare öden förlorad.

Det är fråga om en 34,5 cm hög handgjord silverkanna om 1,456 kg tillverkad av den finlandssvenska silversmeden Edvard Kortman i S:t Petersburg år 1900 eller något tidigare. Den har tydliga silverstämplar, är tidsenligt utsirad och har en mängd gravyrer. Främst finns ett stort monogram med bokstäverna I N P där bokstaven P i mitten är tydligast och anger efternamnet medan I och N är förnamn, antingen en jubilars eller vid ett t.ex. guldbröllop bådas förnamn.

Min far Ralf Westerback undersökte år 1987 silverkannan noggrant och gav i ett skriftligt utlåtande svar på många frågor, monogrammet och flera namn, men trots att Viborgsfirman Tarkiainen undersökte kannan förblev silversmeden då okänd.

Vid Gillets 130-årsjubileum senaste vår satt Pamaus ordförande, ekonomierådet Kalevi Luukkainen placerad mitt emot ordföranden som hade kannan framför sig vid taffeln. Som stor silverkännare räknade Luukkainen ut att silversmeden var Kortman och fick detta bekräftat av fil.dr Ulla Tillander-Godenhjelm några dagar senare. Orsaken att t.o.m. Tarkiainen inte trots tydliga stämplar identifierat silversmeden är att Kortman i S:t Petersburg skrev sitt förnamn Eduard och att denna ovanliga variant av hans stämpel inte återfinns i all litteratur.

Frågan hur kannan i tiden kommit till Handelsgillet är fortfarande obesvarad. Eventuellt har jubilaren/ jubilarerna skänkt den till gillet, kanske har någon av undertecknarna, t.ex. gillesordföranden Seth Sohlberg löst in den. Ho vet.

Bland namnen som är skrivna på kannan känns följande igen;

Chr Andréa, Georg Frankenhaeuser, JA Fredriksson, M Hagman, Edv Jacobsson, JC Lagerspetz, J Th Lindroos, Carl Rosenius, Seth Sohlberg, Alina Starckjohann, Berta Witting, Rudolf Witting samt med kyrilliska bokstävet ev. U Biltjanskij och Nik. Lagerman. Läsare som kan ge närmare uppgifter om kannan och namnen må gärna ge sig till känna till Handelsgillet i Wiborg eller redaktionen och blir belönade schirokaja natura.

Mikael Westerback

Vi understöder verksamheten
OY OTTO BRANDT AB
www.otto-brandt.fi

föreningarna fortsätter

Sorvalinytt

Talkoarbetet på Sorvali begravningsplats fortsatte för elfte året i följd i början av augusti i fjol. Nu har man gått igenom de lutherska gravområdena, fällt trän, röjt buskar och försökt begränsa undervegetationen. Samtidigt har gräset klippts och slyröjning utförts på tidigare uppsnyggade områden.

För första gången kude man nu ägna tid också åt att iståndsätta hittade gravstenar. Stenarna restes, rengjordes och omgivningen snyggades upp. Över det gamla svensk-tyska gravgårdsområdet finns inga kartor eller gravförteckningar bevarade. Stenarna har därför rests på den plats där de hittats, om platsen har varit den ursprungliga vet vi inte. Vi grävde fram de stenar som synligt stack upp över markytan. Vi hittade nya stenar – och fick nya gåtor att lösa!

Under tidigare år hade jag på den äldsta delen av begravningplatsen lagt märke till en plats som troligen var en gammal familjegrav Invid den hade tidigare hittats en sten med inskriften Kapten L. R. Geschwend född 18 6/4 27 död 18 13/4 59 och texten Allt blir gott när hjertat hwilar fromt och fast vid Herrans nåd.

Ovanför den förmodade familjegraven hittades nu en likadan sten med texten R. S. Geschwend 17 19/8 95, 18 11/6 63 om vi tolkade iskriften rätt. Tjugo-trettio meter från platsen grävdes ytterligare en liknande sten fram med texten R. L. Geschwend född Ehrenmalm 17 12/6 99 18 25/6 62. – Det är av allt att döma fråga om apotekaren Reinhold Samuel Geschwend och hans maka Renata Lovisa.

Fyndet gladde oss: en familjegrav och plats för tre stenar, således mor, far och son! Sedan kom verkligheten emot: någon son till paret med initialerna L.R. hittades inte i något arkiv. Vem var han då egentligen, en släkting? Efterforskningarna fortsätter. Känner någon till den här personen?

Leena Repo

Wiborgs Sångarbröder 120 år

Kören Viipurin Lauluveikot (till år 1919 Wiborgs Sångarbröder) har fyllt 120 år. Kören grundades i Viborg 1897. Sedan 1944 har kören verkat i Helsingfors.

Jubileumsåret till ära reste kören i maj i fjol till dagens Viborg och höll två konserter där, en i Centralfolkskolans anrika festsal och en i Petri-Pauli kyrkan. Dessutom gjorde kören under en vacker vårkväll en nostalgisk rundtur i staden, stannade på några för kören minnesrika ställen och stämde upp i sång till glädje för sig själv och för stadsborna.

Morgonen därefter besöktes först parken Monrepos som också hyllades med sång. Sedan åkte man till Sorvali gravgård där kören hedrade sin tidigare ordförande Yrjö Rosendals minne med att framföra en sångarhyllning vid Rosendals nyligen reparerade gravsten. Kören leddes av rektor, director musices Urpo Rauhala.

Emer Silius

Ilja Repins Penaty

Under vårt Viborgbesök sommaren 2016 tog Annica Nordman och undertecknad tåget till Repino (Kuokkala), men missade Ilja Repinmuseet eftersom det var en måndag. Men under besöket i augusti 2017 besökte vi åter Repino. Vi hade sällskap av Annicas tvillingsyster Monica och hennes make Thomas Dahlström.

Ilja Repin (1844–1930) bodde länge i Villa Penaty och är begraven i parken. Alla vet att Kuokkala fick sitt nya namn eftter honom. Det kändes bra att vandra genom parken och se villan med hans ateljé växa fram mellan träden.Vi fick en egen kvinnlig guide, som i varje rum, inklusive ateljén, knäppte på en finskspråkig bandad introduktion medan hon själv livligt pekade på de många detaljer som presenterades. Fotografier visades också på dukar. Vi såg bland annat Repin ta emot sina vänner och bjuda dem på en måltid. Det kändes hemtrevligt. Dagen i Kuokkala-Repino avslutades med lunch på Stroganoff och en vilostund på sandstranden med Kronstadt skymtande vid horisonten.

Den 10 augusti var Monrepos vår sista sista programpunkt denna gång. Renoveringen av byggnaderna har inte avancerat. Men vi vandrade i parken och längs stranden samt hälsade på gamle Väinämöinen. Givetvis hade vi redan hunnit med Slottet, Konstmuseet och Aalto-biblioteket m.m. Det finns mycket i Viborg som man aldrig blir trött på att återse.

Carl Fredrik Sandelin

Fartyget Korolenko förstördes

Det tidigare kryssningsfartyget Korolenko, som under en längre tid har legat vid kajen alldeles intill hotell Druzjba och verkat som härbärge för resande, fattade eld natten mot den 31 juli i fjol. Hotellets luftkonditionering måste stängas för att den starka röken inte skulle tränga in i byggnaden. Fartyget kunde inte räddas utan totalförstördes. Vraket fick en slagsida och sjönk och ligger nu på Salakkalahtivikens botten.

Fartyget hade inte på en tid varit i användning som resandehem och brandorsaken var åtminstone i början oklar. Det har inte heller hörts något om eventuella personskador.

Emer Silius

Viipurin Hautaustoimisto
Runeberginkatu 56, 00260 HELSINKI • puh. (09) 493 538
Ruusulankadun kulmassa vuodesta 1941

Hautauspalvelu Aaltonen Oy
Vieraskuja 4, 02770 ESPOO • puh.(09) 805 5211
Espoon seurakuntien palvelukeskuksen vieressä

www.viipuri-aaltonen.fi

Kotimainen täyden palvelun perheyritys

Nya SFV-biografier

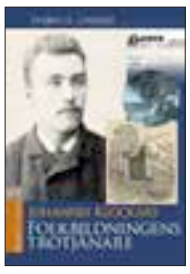

Folkbildaren **Johannes Klockars** (1867–1932) levde då det unga Finland insåg utbildningens betydelse för en större medborgarjämlikhet. Hans arbetsfält var nya skolor, föreningar, tidningar, handböcker – och ett utvidgat samarbete på ett brett kulturfält. **Anders G. Lindqvists** heltäckande biografi visar att Klockars var en idealist, men ingen världsfrånvänd drömmare. Han åstadkom mycket, tack vare en imponerande arbetskapacitet och produktivitet.

Martin Wegelius (1846–1906) grundade Helsingfors Musikinstitut, föregångaren till Sibelius-Akademin. Men hans egna ambitioner som tonsättare och dirigent överskuggades av personliga motsättningar under det nationella identitetssökandet i slutet av 1800-talet. **Lena von Bonsdorffs** biografi visar att Martin Wegelius envisa kamp i ett svartvitt ideologiskt klimat kan vägleda oss även i dagens polariserade identitetsdiskussion.

Pris 15 euro. Alla SFV-biografier finns i lager.
Fråga efter böckerna i bokhandeln eller beställ på redaktion@sfv.fi, tel. 09-6844 570
Mer information: www.sfv.fi/bok

Stöd svenska kultur- och bildningssträvanden!
Bli medlem i SFV:s understödsförening! Årsavgift endast 15 euro.
SFV tar emot donationer och testamenten och ger gratis sakkunnig hjälp.